

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2023
4

VÁRAD

2023/4.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2023. április • XXII. évfolyam 4. (217.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

Szerkesztőség:

Dénes László (felelős szerkesztő)

Fried Noémi Lujza

Máté Zsófia

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradai Metropolis nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

PETŐFI SÁNDOR <i>A magyarok istene; A székelők</i>	3	TÓTH HAJNAL <i>Minden színnek és formának megvan a maga titokzatossága</i>	62
FRIED NOÉMI LUJZA <i>A Föld napja</i>	5	SZOMBATI-GILLE TAMÁS <i>Akivé nyomás alatt válunk (filmajánló)</i>	66
DEBRECZENY GYÖRGY <i>Versek</i>	8	E. M. CIORAN <i>A félelmetes és a nevetséges (fordította Alexandru Seres, Fried Noémi Lujza)</i>	70
DOMONKOS LÁSZLÓ <i>Ivó a Rózsaszín Cicákhoz</i>	13	TÓTH HAJNAL <i>Egy könyvet nem kigondol, hanem meglát</i>	74
BÖLÖNI DOMOKOS <i>Árokiparti kerengő</i>	18	JÁNÓ MIHÁLY <i>Középkori falfestmények a kökösi unitárius templomban</i>	77
HELLMUT SEILER <i>Versek (Benő Eszter fordításai)</i>	22	DR. BARKÓCZY LÁSZLÓ, DR. FÜLÖP LÁSZLÓ <i>Ismertetés a váradi szabó cég 1614. évi szabályzatáról</i>	84
LOKODI IMRE <i>Úri hulladék</i>	26	FARKAS LÁSZLÓ <i>Buffalo Bill Nagyváradon</i>	90
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ <i>Versek</i>	35	BARABÁS ZSUZSA <i>Gárdonyi Géza gondolata (keresztrejtvény)</i>	94
ZSIDÓ FERENC <i>Anti</i>	42	<i>Lapszámunk szerzői</i>	96
FÁBIÁN JUDIT <i>Versek</i>	47		
JUHÁSZ ZSUZSANNA <i>A mószergyáros; Érzelemvadászat; Házikosztalanítás; Örpont</i>	50		
PINTEA LÁSZLÓ <i>Körkörös álmok</i>	57		
		A számot Jakobovits Márta keramikuskészítő alkotásai illusztrálják. A borítón: A <i>kék öröme</i>	

RESTITUTIO IN INTEGRUM

Petőfi Sándor (1823–1849)

A magyarok istene

*Félre, kislelkűek, akik mostan is még
Kétkedni tudtok a jövő felett,
Kik nem hiszitek, hogy egy erős istenség
Őrzi gondosan a magyar nemzetet!*

*Él az a magyarok istene, hazánkat
Átöelve tartja atyai keze;
Midőn minket annyi ellenséges század
Ostromolt vak dűhhel: ő védelmeze.*

*Az idők, a népek éktelen viharja
Elfujt volna minket, mint egy porszemet,
De ő szent palástja szárnyát ránk takarta,
S tombolt a vihar, de csak fejünk felett.*

*Nézzetek belé a történet könyvébe,
Mindenütt meglátni vezérnyomdokát,
Mint a folyóvízen által a nap képe,
Áthúzódik rajta aranyhíd gyanánt.*

*Igy keresztüléltünk hosszú ezer évet;
Ezer évig azért tartott volna meg,
Hogy most, amidőn már elértük a révet,
Az utolsó habok eltemessenek?*

*Ne gondoljuk ezt, ne káromoljuk őtet,
Mert káromlás, róla ilyet tenni fel,
Nemhogy egy isten, de még ember sem űzhet
Ily gúnyos játékot gyermekeivel!*

*A magyar nemzetnek volt nagy és sok vétké,
S büntetéseit már átszenvedte ő;
De érdeme is volt, és jutalmat érte
Még nem nyert... jutalma lesz majd a jövő.*

*Élni fogsz, hazám, mert élned kell... dicsőség
És boldogság leszen a te életed...
Véget ér már a hétköznapi vesződés,
Várd örömmel a szép derült ünnepet!*

Pest, 1848. április

A székeljek

*Nem mondom én: előre székeljek!
Előre mentek úgyis, hős fiúk;
Ottan kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata legrémesebben zúg.
Csak nem fajult el még a székeljek vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.*

*Ugy mennek a halál elébe ők,
Amint más ember menyegzőre mén;
Virágokat tűznek kalapjaik
Mellé, s dalolnak a harc mezején.
Csak nem fajult el még a székeljek vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.*

*Ki merne nekik ellenállani?
Ily bátorságot szívében ki hord?
Mennek, röpködnek, mint a szél, s üzik
Az ellenséget, mint a szél a port!
Csak nem fajult el még a székeljek vér,
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér!*

Karánsebes, 1849. április 17.

A Föld napja

Április 22-én különféle rendezvényekkel a Föld napját ünneplik szerte a világon. Bolygónk napjának történetéről és arról, miért is van szükség a figyelemfelkeltésre, alább olvashatnak.

A jeles nap célja, hogy felhívja a figyelmet a Föld természeti környezetének megóvására. Ötletét John McConnell békeaktivista vetette fel 1969 októberében az UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Egyesült Nemzetek Szervezetének Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete) San Franciscóban megtartott konferenciáján. McConnell hívóként azzal érvelt, hogy az emberek nem hanyagolhatják el a Földet („Az eget az Úrnak egei, de a földet az ember fiainak adta.” Zsolt 115,16). Az esemény mai napig használt jelképét, zászlóját is ő találta ki. Ebben az első Holdra szállás alkalmával készült Föld-fotó inspirálta: Neil Armstrong és Edwin Aldrin 1969. július 21-én készítette a világhírű felvételt a Földről, még azelőtt, hogy kiszálltak volna az Apollo–11 leszállóegységből, hogy megkezdjék az emberiség első holdsétáját.

A Föld napját első alkalommal 1970-ben ünnepelték meg San Franciscóban. Gaylord Nelson szenátor – aki mással egyetemben 1969 januárjában szemtanúja volt egy hatalmas olajszennyezés pusztításának a kaliforniai Santa Barbarában – vetette fel azt az ötletet, hogy 1970. április 22-én tartanak országos környezetvédelmi oktatást. Egy fiatal aktivistát, Denis Hayest

kérte fel koordinátornak. Hayes 85 fős stábot állított fel az események népszerűsítésére Amerika-szerte, az esemény nevét *A Föld napjára* változtatták, ami azonnal felkeltette az országos média figyelmét. Az első Föld napja 20 millió amerikait – akkoriban az Egyesült Államok teljes lakosságának 10%-át – inspirált arra, hogy az utcákra, parkokba és nézőterekre menjenek és demonstráljanak. Főiskolák és egyetemek ezrei szerveztek tiltakozást a környezet romlása ellen, és hatalmas felvonulások zajlottak a városokban, településeken és közösségekben.

A következő jelentős esemény a Föld Napja Nemzetközi Hírközpont megalakulása volt 1989-ben Kaliforniában, ettől kezdve havonta küldtek hírlevelet a világ legtöbb országába, hogy sokféle akcióval ünnepeljék április 22-én a Föld napját szinte világszerte. A mozgalom honlapja szerint mára a világ 190 országában tartanak különféle figyelemfelkeltő rendezvényeket, programokat április 22-én.

Nincs más bolygónk

A világ számos országában, így Romániában és Magyarországon is 1990-től kezdve ünneplik április 22-én a Föld napját. A programok jellemzője a cselekvés, legyen szó kerékpáros felvonulásról vagy faültetésről, szemégyűjtésről vagy aszfaltrajzversenyről. A rendezvények célja pedig az, hogy felhívják a figyelmet a bolygó, a természet megóvásának fontosságára. A Föld

megóvására pedig szükség van, hiszen az emberi életnek mai tudásunk szerint ez az egyetlen bolygó adhat otthont.

Bár időről időre felröppennek a Hold vagy a Mars kolonizálásáról szóló hírek, a kivitelezés még várat magára. Az emberiség saját magát pusztítja ki, ha tönkreteszi életterét, márpedig a legjobb úton halad efelé. Hogy hogyan jutottunk el idáig, és mi jelenthet megoldást, azt David Attenborough *Egy élet a bolygónkon. A szemtanú vallomása – és látomás a Föld jövőjéről* című könyvének segítségével tekintjük át. A könyvről egyébként a *Várad* 2022. novemberi számában olvashattak recenziót.

Az 1926 májusában, Londonban született Sir David Frederick Attenborough angol természettudós, dokumentumfilmes, az ismeretterjesztő televízió-műsorok készítésének egyik úttörője 1957 óta készít természetfilmeket és sorozatokat a BBC tévécsatorna számára, melynek programigazgatója is volt. Az *Egy élet a bolygónkon* című könyve egyébként amellet, hogy érdekes és olvasmányos, közérthetően magyarázza el, miért is veszélyeztetni például a mértéktelen erdőirtás vagy a permafroszt olvadása bolygónkat s az emberi életet. Fontos lenne tudatosítanunk magunkban, hogy az emberiség léte, túlélése forog kockán: a Föld és annak élővilága létezett már az ember megjelenése előtt, és ahonnan – akár egy atomkatasztrófa nyomán – eltűnik az ember, a természet visszahódítja magának az életterét.

Pripjatytól a túlélésig

„Az ukrainai Pripjaty egyetlen olyan helyhez sem hasonlít, ahol eddig jártam. A végső reményvesztettség ural-

kodik itt” – olvassuk Attenborough könyvének bevezetőjében, amelyben leírja, hogyan a Hirosimára és Nagaszakira ledobott atombombák együttes radioaktív szennyezésének négyszázszorosát okozó csernobili katasztrófa hibák és tévedések sorozata miatt következett be. Hibák és tévedések kevésbé látványos sorozata okozza a bolygónkat sújtó negatív változásokat, ezek összegződése pedig oda vezethet, hogy összeomolhat minden, amin ma civilizációnk alapul, véli a természettudós. Ő a biodiverzitás, a biológiai sokszínűség visszaállításában, azaz „a Föld visszavadtításában” látja a megoldást.

Talán már közhelyszámba megy, hogy természetes környezetünk egy rendszer, amelyben minden összefügg mindennel. A szerző többek között az esőerdő példáján át érzékelteti ezt, ebben az ökoszisztémában a legmagasabb ugyanis a biodiverzitás. A napfény és a víz szinte korlátlanul áll a növények rendelkezésére, így itt ritka háromdimenziós környezettípus jön létre. Az akár 40 méter magas fák ágain a repülni nem tudó teremtmények közlekednek, a fák törzsén vagy akár ágain más növények élnek. Gerinctelenek, madarak, kistestű emlősök élnek itt, segítenek a beporzásban, széthordják a magvakat stb., „minden egyes faj nélkülözhetetlenül fontos része a nagy összességnek”. Ezt az összességet azok a fák tartják fenn, amelyeket például az olajpálma-ültetvények telepítése miatt irtanak. A tengervizek elsavasodása miatt pusztulnak a koralltelepek, a túlhalászás a tengerek és óceánok élővilágát teszi tönkre, a felmelegedés a sarki jégsapkák és a permafroszt olvadásához vezethet, emelkedik a tenger-

szint és metán szabadul fel... hosszan sorolhatnák a katasztrófafilmek forgatókönyvíróinak fantáziáját megszegyénítő történeteket.

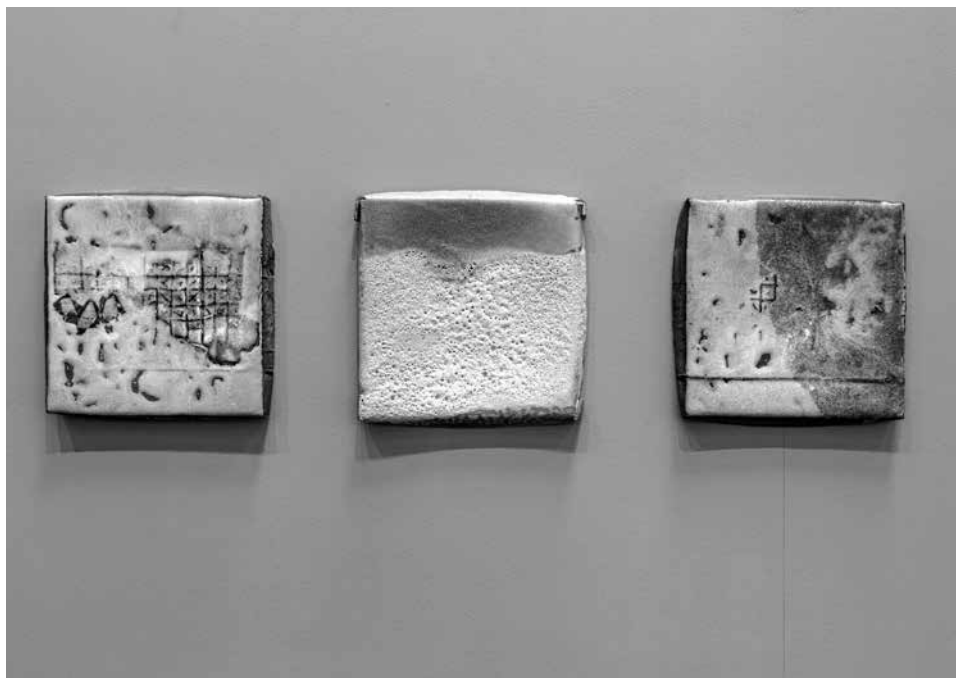
David Attenborough azonban nem riogat, mindössze a tényeket és összefüggéseket ismerteti, és jóval többet is tesz ennél: bemutatja a jó példákat is, amelyek követésével segíthetünk abban, hogy visszaálljon Földünkön az egyensúly. Miközben a világ legtöbb országában máig a GDP-vel (gross domestic product – bruttó hazai termék) méri a teljesítményt és a növekedést, Új-Zélandon 2019-ben saját indexrendszert vezettek be, amely az anyagi haszon mellett az emberek jólétét és a bolygó érdekeit is figyelembe veszi. Például Izland és Paraguay már könyve írásakor (a kötet 2020-ben je-

lent meg, a szerző 94 éves korában) fosszilis energiahordozók használata nélkül fedezte áramszükségletét. A Palau Köztársaságban máig halászati tilalmat mondanak ki az egyes övezetekre mindaddig, amíg újra fel nem szaporodik a halállomány – hogy csak néhány példát említsünk.

Van tehát remény arra, hogy megmentsük környezetünket, ehhez azonban nagyon tudatos és összehangolt erőfeszítésekre lesz szükség. Mi, emberek, nem élhetünk a Föld nélkül, a Föld azonban létezhet nélkülünk, s ezt jól bizonyítja az egykori Pripjaty házait és utcáit újra birtokba vevő erdő...

Fried Noémi Lujza

(Felhasznált források: oktatas.hu,
unesco.hu, earthday.org)

Előérzetek

Debreczeny György

Aljosa, hová mész?

*Aljosa hová mész?
ma nem mész moziba?
jó szovjet filmet játszanak
Lenin életéről
a Felszabadulás filmszínházban*

*

*a faluból a városba
indul a gőzmozdony
50 fok van a vagonokban
nem lehet kinyitni az ajtókat
sem az ablakokat
ki kell törni az ablakokat*

*

*a városból a faluba
elindul a vonat
felgyújtani a gabonátáblát
szennyezni ott is a környezetet*

*

*Aljosa, hová mész?
béketüntetésre?
ne félj, nem kell vonatra szállnod
felhoznak busszal a fővárosba
ingyenesen csinálhatsz háborút*

vajon hová?

*picsába mondta a hölgy aki
telefonált az utcán és ment
is tovább hová vajon hová
vezette őt útja a szívnek?*

elhajítjuk és szemezzük

*karanténban elhajítjuk a maszkot
és szemezzük a koronákkal
mondja feleségem
a használtat hajítjuk el
nem a gyári újat dobjuk a szemétkébe
és szemezzük
és vigyázunk nehogy elkapjuk a koronát
pedig elhajíthatnánk a koronát is
és szemezhethetnénk a maszkokkal
a textilmaszkokkal és a szelepesekkel
(a mellék- és a főszerepesekkel)
vagy hajigálhatnánk bármit
hogyha már úgys karanténban
igen de nincsen karantén se karének
elkaphatnánk a vírust a próbán ha lenne
ha lenne próbálkozás
ha lenne szürke légykapó
nem kéne akkor légycsapó
nem kéne csapkodni 14 napon át
kezdhetnénk este hétkor a szemezést
na de mikor kezdjük el a hajigálást
hajcibálást hajtépést szájtépést hajcihőt
vírussal ne érintsd meg őt
a karanténba menőt
elegánsan elhasználjuk a maszkot
szemüvegünk diszkrétan bepárasodik
és elhajíthatnánk a szemüveget is
szemezhethetnénk szemüveg nélkül
a maszkkal és a koronával
vagy szemezhethetnénk akár egymással is
hogyha már úgys itt vagyunk
egy elmaradt könyvbemutató napján
a próféta neve napján
aki a cet gyomrába vonult karanténba
igaz hogy ő három nappal megúszta
aztán partra szállt
de maszkot nem használt*

*a krónikák szerint se koronát
és úgy hírlík nem volt szemüvege se
mi viszont nem megyünk Ninivébe
és köszönjük szépen
de inkább nem jövendölünk
ide hát azt a piros cédulát*

olvasok

*olvasom R. D. Lainget
most ő lenget
hova röpíti a szél az édenkert madarát?
ki mondja meg neki
hogy a számláló és a nevező megnevezhető
és a sebesség és az idő
szorzata megadja a megtett utat
a démon pedig fogja magát
és átköltözik az egóból a szelfbe*

örökség

*a toronyban görbe hátú
bácsika sziluettje
szúette faszerkezetek
és a harangok
nem vállalkoztak a római útra*

*a sekrestyés felkapcsolja
a villanyt és világosság lesz
a hosszú nyelvű perselyekben
csak a csend csilingel
valaki meghúzza a vécét*

*sosem beszélsz a fülkéről
és az apácarácsról
sem a nénikédről aki apáca volt*

*aztán megszűnt a rend
és jött a rendetlenség*

*neked a pillanat parancsol
a kézmosóban pancsolsz
a keresztet te örökölted
ahogy az imakönyvet is
bocsáss meg magadnak ha teheted*

szivárványos

*akár elektromos roller
elsuhan mellettem a tavasz
a nyár a nyárfaszösz
a honderű a háború
megőrülök
attól hogy ilyen józan vagyok*

*köszönöm de igazán elegendem van
akarom mondani melegem
melegítőben vagyok (mackónadrág)
lekéstem a raktárvásárt de se baj
2030-ra utolérjük Eufóriát
addig tolatunk rendületlenül*

*Magyarország előre tolat
nem hátra
elsuhan mellettem a rend
amikor iskolába megy
és a gonosztevő épp kiérdemli
a tiszteletet*

*az éljenző tömegnek integetnek
a vonatablakból
szép olajszőke legények
de a tömeg épp máshol tartózkodik
és nagyon dühös
valaki az ereszen lemászik*

a szivárvány alatt

Köveim, lapból épített, mázazott kerámia

Domonkos László

Ivó a Rózsaszín Cicákhoz

Nem volt kinn két hatalmas rózsaszín női mell a bejárat két oldalán, nem voltak rózsaszínűek az ajtók, az ablakkeretek, semmi. Odabenn nem voltak műszörmés bárszékek, sem steppelt bőr bárpult, amit a tükörfal megkettőzve mutatott volna a káprázó szemeknek. Rózsaszín cseppkőbarlang-utánczat meg félmeztelen lányok sem voltak – a miniszoknyás, mélyen dekoltált pincérnők viszont ugyanúgy nem voltak hajlandók, mint emezek, noha a bedugdosott bankókat, a bugyipénzt – itt nem így hívták, csúnyább neve volt – persze elfogadták...

Sarokház volt a kiskörúton, virított a neonfelirat: Jégkunyhó. Mindenki Jegesnek hívta. Fönn az emeleten az öreg Karikót legalább annyian ismerték, mint magát a Jegest: az öreg zenebóhóc Isten tudja, hány hangszeren játszott, magánórákat adott (engem dobolni tanított), két fia, a Jani meg a Laci ugyanilyen zenebolondok voltak, egyikük zongorázott, a másik basszusozott, a fene tudja, hány zenekarban és hány éven át.

Odalenn dob volt meg zongora, egyszer-kétszer, átmeneti időre basszusgitár vagy szaxi, de jellemzőnek egyféle dzsesszesített-modernizált bárzene számított: legtöbbször rekedtes hangon bluest énekelt egy gyulladt szemű fiatalember a szinte teljes sötét-

ségben. „Még két hubi?” – hallatszott rendre valamelyik pincérlány hangja a szomszéd asztaltól, egy perc múlva már látszottak is az egymásba gabalyodott párok közt ördögi ügyességgel keresztülsikló, igéző kontúrjai.

A színházból léptek meg, az utolsó felvonás előtti szünetben. Ráadásul valami opera ment, a Traviata vagy a Parasztbecsület, vagy valamelyik másik, mindegy. Útközben elkanyarodtak a Lófarába, zárás előtt még éppen bekapthattak a talponállórészlegben két-két felest, ennyi kezdetnek éppen elég is volt, Halápi Katika az utcán – a távolban, a túloldalon már látszott a neonfelirat – belekarolt: „és csak lassút fogunk táncolni, Gabikám, csak lassút, igen...” Zsuzsa Sanyival táncolt, elmélyülten harapdálta a fülét és csókolgatta a nyakát, Sanyi illedelmesen, kicsit visszafogottan imbolygott, tiszteletben tartva, hogy a lány a vállára dőlve koncentrált. Az asztalnál Katika egyfolytában vihogott, szapora kacarászásai közben nem is igen figyelt, Gábor Sanyival összenézve vette észre a sötétből közvetlenül előttük kibontakozó alacsony, kicsit görnyedt alakot. Már meg is szólalt, kicsit akadozva, nagyon alázatos, megjátszott udvariassággal: „Lipi vagyok. Lipi Móravárosból.”

„Gabikám, ne törődj semmivel, megyünk a Rózsaszín Cicákhoz” –

Miklós vissza-visszatérő, kedves-évődő megjegyzése után sem tudtuk, hogy a Wesselényi utca 58. szám alatti háromemeletes ház több mint 130 évvel ezelőtt bizonyos Messinger Ármin nevezetű, nagyszombati születésű ingatlankereskedő megrendelésére készül el (neki tervezték és építették a közelben például a Vörösmarty u. 3/a alatti épületet is), utcai portálja évtizedekig különféle üzlethelyiségeknek ad otthont, majd a nyolcvanas évek közepén szemmet vet rá a több mint sajátos előéletű Pásztor Bertalan, és a Kádár-rendszer agóniájának kezdetén, még 85-ben itt hozza létre a szovjet hódoltságébéli Budapest első igazán híres, már valóban nyugati stílusú éjszakai mulatóját. „Rózsaszín álmvilág” – duruzsolt a hívogató valamikor ’86 novemberében a KGB fedőszervezeteként működő Nemzetközi Újságíró Szövetség (NÜSZ) lapjában, az Interpress Magazinban. „A fiákerek hangulata az úrhajók korában! Ezt 160 féle egzotikus italkülönlegességünk, kívánság szerinti koktéjaink, illetve cicakoktéjaink idézik fel. Este 10-től zongoristánk eredeti pesti slágerekkel teszi színessé az éjszakát. Cseppkőbarlagunkban amerikai biliárd áll tisztelt vendégeink rendelkezésére. A város szívében, a Nemzeti Színház mellett, reggel 9-től reggel 5-ig várjuk önöket. A felszolgáló cicahölgyek kedvességükkel és bájosságukkal még rózsaszínűbbé teszik az itt eltöltött órákat.”

A két hatalmas rózsaszín mell már messziről látszott. Állítólag eredetileg Rózsaszín Cicik lett volna a név, ezt azonban, jellegzetes Kádár-kori álszentséggel, nem engedélyezték, de a Rózsaszín Cicák, az maradhatott, a két bazi nagy rózsaszín félgömbbel

együtt. Sztriptíz persze volt – olykor, de ami sokkal nagyobb szenzációt keltett, néha lesbi-show is –, ez magával a csodával határosnak számított. Megfordult itt az akkori éjszakai élet színe-java, feltörekvő aranyifjak és rutinos, régi iskolákat járt öreg rókák, többek között például az úgynevezett energolos triumvirátus, Portik Tamás, Drobilich Gábor és Ferencsik Attila, de törzsvendég volt a később meggyilkolt nagy drogos, Domák Ferenc („Cinóber”) is.

Pásztor úrral Miklós néha el-elbeszélgetett, Gyöngyösről, a barátnője apjától hordták a bort, Miklóstól tudtam meg azt is, hogy Pásztor úr a moncsicsiknek köszönhette a Rózsaszín Cicákat: miután diadalmas disszidensként hazatért Amerikából, hozta a baabarcú majmocskákat. Ezen rendesen meggazdagodott, ebből lett a mulató meg az egész éjszakai birodalom. Miklós szerint azt hitte magáról, ő Magyarország leggazdagabb embere („miért, hát nem az volt?”), közben egy fillérje sem volt, vagy alig valamije. Ez úgy lehetett – mi volt lehetetlen a rendszerváltás után erre mifelénk, a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján meg a kilencvenes években? –, hogy rendesen behúzták a csőbe. Megfigyeltem, azokat lehet a leginkább, akik azt hiszik magukról, ők aztán már mindenféle hájjal meg vannak kenve, bőven, jó vastagon. Vannak a fenét. Önhitt, ostoba barmok. Pásztor úrtól a rendőrség, néhány apróbb cica-jelenség elnézése vagy enyhébb kezelése fejében, elvárt némi apróbb jelentéseket – ő meg sugott, mint jó tanuló a matekórán, rendszeresen és szorgalmasan, precízen és jóakarattal. Így kihallgat(hat)ott egy beszélgetést

a bárpultnál, ami persze nagy ravaszul éppen arra volt hivatott, hogy ugyan hallja már meg a drága Pásztor úr. Egy ismerős, menő ügyvédnek a haverja éppen átadott tízezer dollárt azzal, hogy Bécsben ugyan tegye már be a bankba. A halacska ráharapott a csalira: Pásztor érdeklődve megkérdezte, hogy megy ez, ő is nyitna bankszámlát odakinn. Az ügyvéd készségesen tájékoztatta, elmondta, jó a kamat, ha megy ki, csak egy bankkártya kell, és bárhol Nyugaton ott vesz ki és anynyit, ahol és amennyit akar. Pásztor úgy döntött, kimegy az ügyvéddel a számlanyitásra. Több sem kellett Osztap Benderéknek: éppen erre vártak. Az ügyvéd haverjai kivettek egy irodahelyiséget a Mariahilferstrasse egyik mellékutcájában és átalakították bankká. Olyan varázslatosan rendezkedtek, hogy néhai jó Grigorij Alekszandrovics Patyomkin vagy éppen Sztálin elvtárs nyugatiakat elkápráztatni képes vidéki párttitkárai is elismerően csettintettek volna: cégtábla, pult, számítógép, banki alkalmazottak, minden, ahogy kell. Az ügyvéd egy echte wiener dialektusban beszélő hölgygel lebonyolította a „számlanyitást”, a moncsicsi-bajnok erről kapott egy igazoló okiratot, miközben sűrűn szóltak a telefonok, a komoly bankforgalmat látványosan bizonyítandó. Pásztor úr már elsőre derekasan szép summát tett be Bender-számlájára, ezután hetente-kéthetente járt ki pénz-betevési ügyekben. Így ment ez vagy két évig. Kivenni esze ágában sem volt sokáig. Hadd gyűljön csak... éppen így gondolták Osztapék is.

Tudvalevő, mennyire megjön évés közben az étvágy, mesélt tovább Miklós. Pásztor, már-már világmág-

násnak képzelvén magát, úgy döntött, megveszi a szomszédos Wesselényi utcai ház pincéjét is, a cicák-komplexumot bővíti. Mindent elintézett, az aktushoz már csak a vételár kifizetése szükségeltetett. Mivel a forint gyenge volt, indult hát Bécsbe. Ahol persze kiderült minden. Az is, hogy az égerfogó tökéletesen működött: nem tehetett feljelentést, hiszen hosszú időn át valutában komoly összegeket csempészt ki külföldre. Kénytelen-kelletlen csöndben kiszállt a buliból, s mivel a folytatók messze nem rendelkeztek megfelelő moncsicsis tapasztalatokkal, a Rózsaszín Cicák viharos gyorsasággal tönkrement, 94-ben be is zárt. A gigantikus rózsaszín cicik még sokáig ott voltak, nem messze az Almássy tértől, azután már csak a rózsaszínű ablakkeretek voltak láthatók a Wesselényi utcában, közel a Nemzeti Színházhoz.

A Rózsaszín Cicákat úgy is hirdették, hogy az ország első sztriptízbárja. Pedig az – már 1968-ban! – a Szeged bárban volt először Magyarországon. Lipi erről is mesélt. „Sokat járok oda is, teccik tudni” – makacsul teccikezett bennünket, a lányokat következetesen a hitveseinknek aposztrofálta, amit Halápi Kati egészen eszelős vihogással, de még Zsuzsa is bensőséges-meghitt, félig gunyoros, félig megilletődött somolygással kommentált.

A Jegesben, idővel meg lehetett szokni, fel-felbukkantak a Lipihez hasonló alakok. Általában beérték egy-két kör itallal, cserébe lyukat dumáltak-meséltek az ember hasába, és több mint kétes üzleti lehetőségeket villantgattak meg olykor, szerény és jóindulatú határozottsággal. A közönyös visszautasítástól nemcsak hogy nem sértődtek meg, ellenkezőleg: buzdítás-

A zarándok léptei

nak, beleegyezésnek vették egy újabb baráti potyaital-körre és további part-talan dumára. Mikor Lipi látta, idővel mennyire elmélyedünk vagy legalábbis elmélyedni igyekszünk partnernőink bájaiban – tánc közben vagy akár az asztalnál, mindegy –, némi somolygós kommentek után távozott, akár még tapintatosnak nevezhetően is. A sleppje, a hozzá hasonló figurák pácolt cigarettákat szívtak, számunkra tökéletesen ismeretlen elnevezésű italokat fogyasztottak, és bizonyos jóakarátú elnézéssel tekintettek át örökösen marhaskodó-csajozó ifjúságunk borzas feje fölött – mintha romlatlan ökörködéseinkkel és permanensnek tűnő élvhaháskodásainkkal szórakoztattuk volna őket, de meglehet, már csupán azzal is, hogy olykor egy-két körre meghívtuk valamelyikőjüket – rendszerint a legrámenősebb Lipi-féléket –, és főként: hallgattuk kérkedő kalandokkal és többnyire enyhén tanulságosnak szánt végkifejlettel ékes történeteiket.

Katika is, Zsuzsa is élvezték Lipi és cége mind rendszeresebb társaságát, a suliban is hatalmasan cinkos lendülettel dobták be időről-időre Lipi nevét – már az elnevezés elhangzása elég volt a féktelen jókedv egetverő kifejezésére. Lipi nagy négyes jelszó és kollektív szimbólum, összekovácsoló idol-elnevezés és a nagybetűs életbe

bevezető titkos belépési kód lett, egyszerre és diadalmasan. Gyakran még gondolni is igen jó volt rá. Valami más jelentett, valami eredetit és izgalmasan szokatlant, talán bűnösen tiltottat vagy legalábbis nem nagyon tanácsoltat, körözött cowboyt az ivóban, másformájú csirkét a baromfiólbán, egzotikus majdnem-tiltott gyümölcsöt, amit ha kissé kerülünk is, borzongatóan kellemes véle foglalkozni.

*

A legrövidebb és a leggyorsabb út az Almássy téren keresztül vezetett ki a körútra, a Nyugati felé menő villamoshoz. A borongós-sötét, nedves és kedvetlen, hideg reggelben caplattunk végig sietősen a Wesselényi utcán, el kellett érni a korai szegedi intercitit. A tér előtt átmentünk a túloldalra, úgy közelebb lesz a megálló, ha kiérünk. Nézd, itt volt, mutatott Ildi jobbra, hány éve is már, hogy meghalt Miklós, kérdezte hirtelen, mint akinek az éppen elhagyott sötét, irodaszerű helyiségről ez jutott eszébe. Mielőtt válaszoltam volna, a kiskörút meg az öreg Karikó jutott eszembe a sarokházi felirat fölött az emeleten. „A Halápi Katika is meghalt” – mondtam hangoosan, megfeledkezve róla, hogy Ildi nem is ismerhette, azt se tudja, ki az a Halápi Katika.

Bölöni Domokos

Árokiparti kerengő

Dsida Jenő emlékének

1.

*Nagycsütörtök, nagypéntek, nagyszombat, első napja, másodnapja:
locsolónap.*

Állj közénk locsolónak.

*Ülsz az árokiparton, folytonosan lebzszelsz, és a bajt kerülöd. Mi
végre vagy a világon, sose szeretőztél, barátom.*

*Árad a fény, libák gágogják rosszkedved, spenótfröccs lepi a gyepet,
bambán lógatod az orrod, szél lengeti a nyomorod, mit akartál,
hogy akartad? Fakó keserűlapiba törülöd a talpad.*

2.

*Egész tavaszon gürcöltél, rajtad röhög a vénördög, hogy bírnád
tovább.*

*Megsimogat édesanyád, fehér ing, fekete lajbi, menj Isten hírével,
Albi. A pantallód urizáló, a félcipőd félreálló, de azért legény
vagy.*

*Tarisznyád sincs, pénztárcád sincs, pár lejed a vonatra, ne gondoldj
a holnapra.*

Legény vagy.

3.

*Átalvetőkben bárányok, bög az egész váróterem, háziszőttes az
állomás; nagy csíkos átalvetők, mind igyekszik a piacra, vásárt
csinálni szombatra: ez a bárány Péteré, ez itt meg a Jánosé, amott
kettő a Jakabé, három is van Máténál –, jön a vonat szuszogva,
csikorogva, tutulva.*

Kedves három királyok, mennek már a bárányok.

4.

Szomorán szól minden harang, Őt zokogja ez a bús hang.

Sokáig remeg a felhőn, míg az Úristenig feljön.

A harangok itt maradnak, add át lelked a bánatnak.

Ó, mert végső harcát vívja az Isten egyszülött fia.

5.

Menj el ahhoz a leányhoz, ahhoz a leányos házhoz. Kérezkedj be tisztelettel, locsolkodjál szeretettel.

Nézz szemébe a kislánynak, hátha-hátha megkívánnak, megtetszel az anyjának, megfelelsz az apjának. Dolgos vagy te, látszik rajtad, becsületes a tartásod, egyenletes a járásod, a szándékod tisztességes, és a beszéded is kedves...

6.

Méretegetnek a legények, hát ez itt ki fia-borja, s mekkora a putyerója.

Ha kijönnek a templomból, elindulnak csoportostól. Legelől a bekérők, utánuk a zenélők. Prímel a mozsikán Kránci, de most nem lesz tinci-tánci. Kontorán durmog vén Csigró, nagyböggön burrog Doberdó.

Nyomukban két délceg kezes, övelük a legénysereg. Úgy vonulnak dalolva, mintha a háborúba. De ez itt nem hadi sereg, nem ropognak a fegyverek. Szívük telve szerelemmel, azt fújják gerjedelemmel. Ők maguk telve borokkal, ezt zengik teli torokkal: Végigmegyek, megállok egy háznál, az én kedves kisangyalom rácsos kapujánál.

Leghátul jön Cinoné, a lepényt ő gyűjti bé.

Még hátrább a tácsogók, az ingyen bámészkodók.

7.

Nem csapódtál hozzájuk, bekopogtál a lányhoz, fogadtak is, nem is, beszéltek is, nem is, hellyel sem kínáltak, az ablaknál álltak, lesték a sereget.

No, motyogtad, s elköszöntél –, immár ültem eleget...

A legénykoszorú bé, mikor éppen kijöttél.

8.

Már az állomásnál járva ért utol valami lárma; hallottad, amit beszélnek: mi legyen, ha utolérnek?

Legcsahosabb volt egy apró, bányabéka forma bakcsó. „Kürüpjöljük – rikácsolta –, fogjuk körül mindenhonnan –, és ha észre nem veszi, bűszunk jól oda neki!”

9.

Ücsörögsz a száraz marton, úgy érzed, hogy vérzel, sajog mindened. Veled könnyezik a táj.

Holott nem is történt semmi.

Megdobáltak néhány röggel.

*Felragadtál egy vasbotot, a vasutasok hagyták ott.
A különítmény elfutott.
Nem is vérzel, nem is fáj.
Csak egy kicsit a szíved.
S még egy kicsit a lelked.*

10.

*A váróteremben senki, pedig ott horkol mindenki.
Eladták a bárányokat, visznek vásárfiát, sokat.
Késik a vonat, hát mind alusznak. Húzza a lóbőrt Péter,
cimbalmosan hortyog János, buzgón brummog hozzá Jakab,
közben három legyet bekap...
Máté furulyán szólózza: a sok bárányt gólya hozta.
Aluszik Ioan és aluszik Gyica, aluszik Jánku, és aluszik Pánku.
És amikor érkezik a szerelvény, hiába a tüsszögés-prüszkölés,
a hosszú füttyök –, ott rekednek mind a kocsárdi állomáson.*

11.

*A házablakok bagolyszemekkel leskelődnek, rézsútosan portól
szürkéllő csíkok hasítanak félelmetes rést az utca sötétjébe, már
nincs mitől félned, ezek gyávábbak, mint te, sunyítanak, még
harmad- s negyednapján is, azt lesve, hazatakarodtál-e már
a fatornyos faludba.
Boldogságról álmodj, Albi.*

12.

*Faluvége bezzeg zajos, legénytollas fiatalok toporognak, süldő
lányok leskődnek a firhang mögül.
Cincog a hegedű. Nem láttak italt még, de már vénlegényesen
imbolyogva poroszkálnak a poros földúton,
Csak azért szeretek falu végén lakni, oda jár a babám lovát
itatgatni. Míg a lova iszik, sej, haj, szabad hozzá szólni, két piros
orcáját százszor megcsókolni...
Nyikorogva nyílik a kapu, beáramlik a vadonat' sereg, sárnak híre
sincs, ám hosszasan törlik a lábat az ajtó előtt, aztán a szószóló
kissé mutáló hangon belekezd a locsolóversbe –, majd büszkén
vonulnak be, meglocsolni a ház női reszortját.
Idáig nem jutott el Iljics lámpája, ők azonban úgy fénylenek, mint
a muzik népe; pompás báli ragyogásban, reflektorok arany
tüzében...
Keringőznek a pitvar sárga fövenyén.
No, Albi. Máris kaptál egy puszit!*

Forma, egyéni máz

Hellmut Seiler

Mivel ébren fekszem (*Weil ich wach liege*)

*csukott szemmel látom
a vonatokat, kivilágított ablakaikat,
mögöttük olvasó emberek ülnek,
átsuhannak az éjszakán –*

*szárnyaló lélegzetedet figyelem,
nyugodt lélegzetem ellentétét,
a képzeletbeli melléköreket
árnyaid birodalmából –*

*és érzem közelségüket, derűsen,
hiszen lélegzet-visszafojtva figyelem
egyik lélegzetvételeidet
a másik után.*

Tükörfehér (*Spiegelweiß*)

*Így állunk mi, fedetlenül
a tükörfehér kertek előtt,
magunkon kívül, a tél közepén –*

*katonák serege rongyokban,
senkit sem ismernek, legkevésbé
önmagukat,*

*elvadult katonák fehérben
özönlenek lyukas
emlékezetünk kaszárnyáiból.*

Egon Schiele

*Bármennyire is terpeszkedik,
kitekeredik, ellenszegül,
kínja megmarad:
nem lépi túl
a keretet.*

*Teste verejtéktől nyirkos,
fedetlen:
szakadásig feszült
görbe sikoly.*

A nagy titok

Amikor későre jár

(Wenn es spät wird)

*Amikor későre jár, befelé fülelek, magamba,
mintegy távolból egy óra ketyegését hallom,
lyukat és az időbe, egyre mélyebbre, mintha
egy kis keréklapátja lenne, mintha egy vigyorgó*

*kobold ülne rajta, ki csontos ujjával azzal fenyegeti,
hogy elugrik. Az óra azonban ketyeg, szinte
sértetlenül, zavartalanul, de állj! elakad, mintha
bottal járna, egyik lábát maga után vonszolva,*

*mintha egy foga kitörött volna, mintha selypítene,
vagy pöszén beszélne. Mintha járás közben
összecsuklana, mintha a korongja elferdült volna.
Mintha a legfinomabb homok nyikorogna*

*fogaskerekei között. És – egyszerre csak teljes egyedülletben –
váratlanul elakad a lélegzetem.*

A következő

(Das Nächste)

*A költő nem ékszerész, nem sok minden áll
rendelkezésére: sem kék Wittelsbach,
sem sárga Tiffany, sem Orlov-gyémánt.
És keze alatt mégis létrejön – hogy miből,
nem tudom – olykor egy ékszer.
A legszebbet azonban még ő maga sem ismeri.
Már-már befejezte. És ekkor
hirtelen nem találja a szavakat.*

Szörényordas, 2022 augusztusában (Wolfsberg/Gärâna, im August 2022)

*A késő esti szellőben, mely a Szemenik felől ér,
ott állsz a csillagok borította ég alatt,
egy olyan mélység sötétjében,
amelyre nincsenek szavak,
és egészen közvetlenül – amitől szabadabban lélegzel –
egyszerre csak magadban érzed az „erkölcsi törvényt”,
csalhatatlanul, és „a csillagos ég fölötted”*

*a hűvös esti szellőben, mintha
első ízben teljesen egyedül lennél a világon,
és te viselnéd a kizárólagos felelősséget
a fennmaradásáért.*

Benő Eszter fordításai

HELLMUT SEILER Németországban élő költő, satíráíró, műfordító. A Brassó megyei Kőhalomban született 1953-ban. Germanisztikai és anglisztikai tanulmányait Nagyszebenben végezte, majd Marosvásárhelyen tanított. 1988-ban telepedett ki Németországba. Irodalmi munkásságát több díjjal is kitüntették, pl. a Würth-díjjal (2000) és az Irseer Pegasus díjjal (2003). A Német Írószövetség és a Nemzetközi PEN Club tagja, 2014–2021 között az Exil-PEN főtitkára.

Lokodi Imre

Úri hulladék

Bartolomeu atya a mitropolitától azt az utasítást kapja, vegye a füstölőt, ne sajnálja a tömjént, a bazsalikommal pedig spriccelje be a gyanús helyeket, ha kell, kétszer is mártson a szenteltvízből.

A pápa egyedül végzi el mindezt, mert a vegyes lakosú völgyben egy szál segítője sem akad, amin nem csodálkozunk, mert mindenki fél a haláltól. Dolga végeztével a pápa széttárja a karját, ami tőle tellett, megtette, ezután ne keresse senki, mert el kell utaznia a szent színódusra. Mondjuk neki, itt félreértés van, atya, mert nem az ördög, hanem a halál lefelkelik ránk, mire ő rávágja, akkor imádkozzatok, fiaim.

Azt tesszük, de ahogy leszáll az est, a kutyák elkezdenek vonítani. Csak egynek kell belefognia, rázendít a többi, egészen félelmetes. Úgy képzelem, hangoztattam is, hogy a rohadt eb vonításával likat, járható alagutat fúr a halálnak a sötét éjszakába. Teljesen másra számítottam volna Bartolomeu atyától; valami olyasmire, hogy azt mondja, butaságokat beszélsz, fiam, de nem, ő is elképzelhetőnek tartja, hogy az eb likat fúr, hozzátéve, hogy a nyüvek egyék meg valamennyit.

Tekintettel a zaklatott helyzetre, szépen meg van mondva a bárónőnek, hagyja a fenébe, napnyugta után ne sétálgasson az évszázados fák alatt, főleg ne látogassa a kastélykert hátsó fertályában a családi kriptákat. Mégis. Hát jó, látom, jönnek valami munkások, masszív vaspántokkal ellátják a

gyalulatlan tölgyfából készült kriptaját, pillanatok alatt lezárják a sírbolt bejáratát. Még mi a teendő? Gondos kapuzárás, hosszú láncra eresztett eb, bekapcsolt kamera, feszültség alatt tartott villanypásztor, kiélezett balta az ágy fejéhez állítva, és nem árt előszedni a hajdani csapdákat, amikkel mormotára vadásztak az emberek, amikor viték, mint a cukrot, a mormotaprémot, de ahogy elfogytak a doamnák és a dámák, nem kell galléra mormotaprém. Legfeljebb patkányra vadászunk vele, de nem mellékesen: simán megfogja az őzgidát.

Szorongatott helyzetben milyen is egy jóra való képviselő-testület? Egy jóra való képviselő-testület olyan, hogy haladéktalanul megegyezik a vadászegyesülettel, hogy utóbbi nem kobjozza el az agyafűrt szerkezetet, egyszóval szemet huny afelett, ha az emberek előszedik a boglyák alá rejtett csapdákat, és a bejáratoknál gondosan megvetik. Hogy gázspray? Nem, a tapasztalatok szerint teljesen hatástalan. A képviselő-testület a maga részéről meghozza a döntést: ezután nem egy, hanem legalább két baktort helyeznek ki a fürdőtelep éjszakai utcáira azzal a szigorúan meghagyott feladattal, ha látnák a halált jelentkezni, riasszanak sorrendben papot, rendőrt, tűzoltót, meghagyva a lehetőséget arra is, ha indokolt, kondítsák meg a völgy harangját, és minden észrevétel jegyzőkönyvbe véteessen. Mi, a völgy lakói

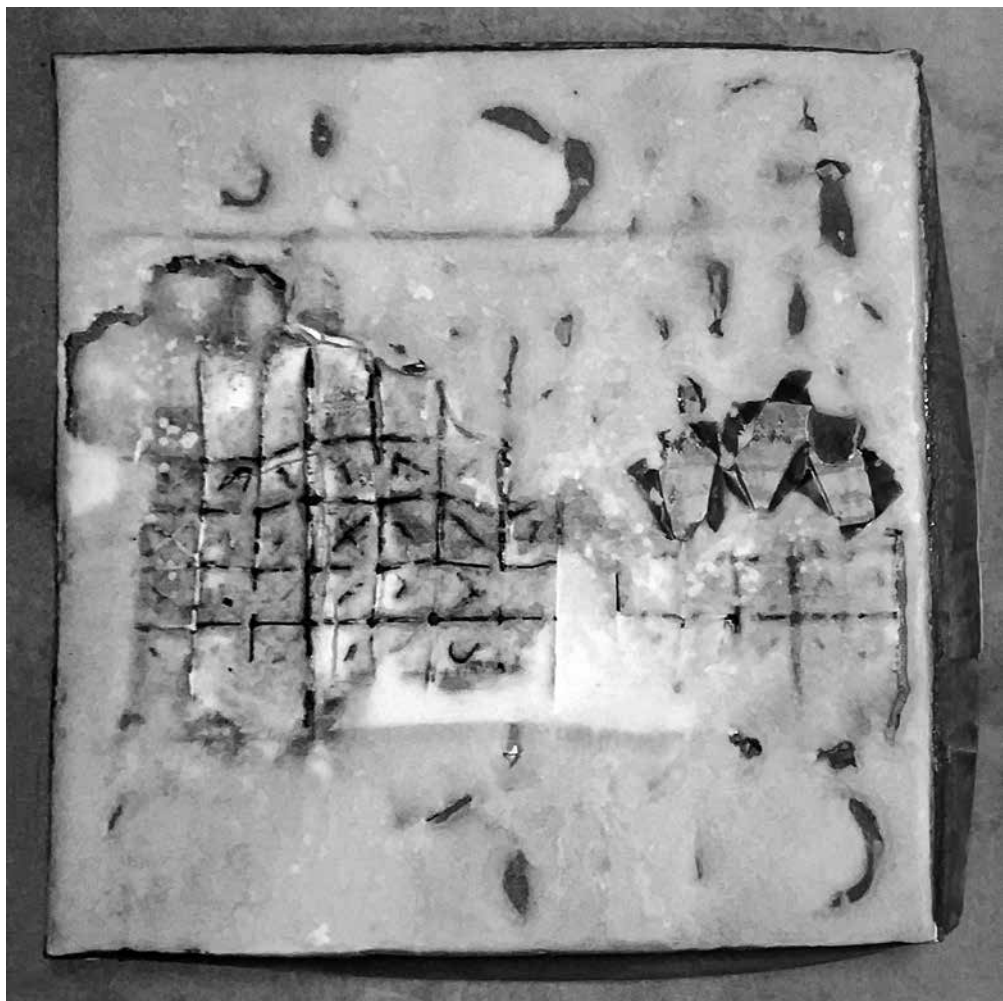
csakis hálával és szolidaritással tartozunk a képviselőtanácsnak, hogy végre intézkedik, noha korábban kellett volna a dolgokhoz látni, mert a nyáron a sós tavakra járó vendégek beadvánnyal panaszkodtak, hogy egészen elképesztő és félelmetes a kutyák vonítása, lehetetlen pihenni a Zengő fenyesésében elszórt villákban.

Oleggel vagyunk bakterek, hajnalig szóra érdemes dolog nem történik, mi a nonstopban ülünk, ahol nem egészen pornót, hanem, mondjam úgy, vastag szexfilmet nézünk sokáig, majd hajnal felé jut eszünkbe, nem ártana átkutatni az újonnan kihelyezett kukákat, amiket Olegék másnap reggel szállítanak a havaslepényi telepre. Három központi kukáról, egy zöldről, egy sárgáról, végül egy kékről beszélek, valamennyi uniós szabvány szerint készült, hogy az emberek szokjanak hozzá szelektíven gyűjteni, de nem szoknak hozzá. Így aztán megyünk tovább a tényszerű megállapítással, hogy nem és nem, az emberek nem akarnak szelektíven gyűjteni, ezért aztán a bárónő, Janicsay Elíz zsákjaiban kotorászunk. Nagyjából tudjuk, mire számíthatunk, mert egy finom, vesperás atyáknak fél életet átvasaló úrinő tudja, mi a szelektív hulladékgyűjtés. Kesztyű sem kell a művelethez, mert minek kellene kesztyű úri hulladékhoz, így aztán, ha látja valahonnan valaki, hogy a kastély környékén két férfi matat, legfeljebb leereszti az úgy felejtett zsalugátereket, mert itt hirtelen és érthető okokból mindenki zsalugáterrel látta el háza valamennyi ablakát.

Két férfi. Ha nem tudnám, mi van, azt mondanám, fölöttébb indokolatlan nagyvonalúság két szál férfit kihelyezni az éjszakába, amikor talpig-csontig

férfiúból, vagyis neszező sejtelmekkel, huhogó baglyokkal, szellemjárásokkal, rejtőzködő zsvánnyal szembenézni kész példányokból alig marad otthon, mert többnyire vendégmunkán vannak Spanyolhonban. Gyáva, elkullogó kutyából viszont annál több, a szemtelenebb fajta már a kertek alján rohadó szénakazlakba kölykezik, s ha a völgy népe a szemeteseket zsigerből gyűlöli, akkor most van okuk még inkább a szemeteseket gyűlölni, mert Olegék, a szemetesek csalták ide valamennyi rohadt kuvaszt. Oleg főfoglalkozására nézve szemetes ugyanis, csak nem szereti, ha közönségesen szemetesként emlegetjük, ő hulladékbegyűjtőnek mondja magát, minthogy ez áll a hivatalos munkabesorolásában, amit nem mutat meg soha, bár kérem eleget, szerezzen egy fénymásolt példányt, mert valahogy nekem is tetszik ez a, mondjam úgy, tapintatos kifejezés. Ha látom, hogy állami foglalkozására nézve valóban hulladékbegyűjtő, talán meggondolom magam, hagyom a francba a hajszálvékonyan fizető Recsegő panziót, ahol már jó ideje dolgozom fűtőként, szívom tüdőre az égett szén koromját. Nem beszélve arról, hogy a pincében kikezdett a nedves penész, a múltkor is azt mondja a doktornő, jé, maga tele van gombával, ember.

Vonítanak hát ezek a tetves, semmire való ebek, feszt vonítanak, ilyenkor nincs is mire gondolni, minthogy megint itt leselkedik a halál, mert olyankor szoktak vonítani versenyt, amikor a kertek alján jár, megkerüli az elhagyott, korhadó villákat, átlépi a kerítést, van, ahol le is töri a redves hevedert, nyitva hagyja a klozet ajtaját, néhol beles az ablakon, talán Elíz nénihez is beleselkedik, aztán duzzogva

Előérzet

továbbáll, mert látja, hogy Elíz néni rózsafüzért morzsol, nem mellékesen a foltos hátú szuka, Mária Klementina is ablakon keresztül nézi az éjszakai mozgásokat, talán a patkányok surranását, ami egyáltalán nem méltó hozzá, gondolja a halál, és tudja, hogy az alkalom egyáltalán nem ideális neki. Az úrinő mondja, a kutyavonításra érzi, hogy az érszűkületes bal lába teljesen lefagy, pontosabban azt érzi a jobbal tapogatva, hogy egyre hűl, míg aztán egyszer csak sütni kezd, mert mint tudjuk, a hideg is süt, nem csak a forróság, de mire a bagoly megszólalna a kastély tornyában, Elíz néni már mélyen alszik a fal felé fordulva, de hát én tudom, ilyen kutyavonításos szituációkra tartogat Stilnoxot. Bekap nem is felet, hanem egészset, hajnalban, mély álomból ébredve megy ki a klozetre, ilyenkor visz egy csésze forró kávét, ráteszi az utcára nyíló legközelebbi ablak párkányára. Oleg azt mondja, kérem szépen, rendesen ki van szolgálva a halál.

Bezzeg ebben az esetben jó lenne valamire a kastély tornya is, de nem jó az semmire, mert a torony harangját még negyvennégyben, csak úgy paszsióból, átlőtték az oroszok, mert ahol harang van, ott tudvalevőleg nem ül meg tartósan a halál. Ezt csak azért mondom, mert valaki feltételezi, hogy a Janicsay-kastély tornyában kell lennie, ott rejtőzködik talán.

Kell a bakter, mert fennáll ez a rémes helyzet, másrészt erősen fogy a völgy, mintha lopnák, úgy fogy. De hát mindenki megérti, most már én is belátom, társadalmi, hogy is mondjam, létbiztonsági kényszerűség két bakterre bízni legalább a jelent, mert a jövőnek annyi, a múltat pedig szépen elsöpörték, mindösszesen Elíz néni maradt.

Szerintem akkor söpörték el végképp a múltat, amikor nem bénító gázspray-jel a mellényzsebben, hanem bütykös akáckaróval a kézben sort bakterkedtünk, mert egyszer csak híre kelt, hogy előbb döntögetik, majd viszik darabig Janicsay és Kornis grófék márványemlékeit az arisztokrata temetőből, hogy végül konstatáljuk, el is vitték mind. Úgyhogy lopni az éjszaka függönye mögött momentán nagyon nincs mit, viszont a megörökölt birtoklási ösztönünknek köszönhetően úgy teszünk, mintha lopni, vinni márpedig volna mit, és ez megnyugtató érzés. Jó dolog hát bakterkedni alszegen és felszegen, vagyis hogy közhasznúságunk nyilvánvaló. Sajnos, leányt se lopnak manapság, mint akkor, amikor hosszú bütykös akáckaróval kellett volna őriznünk a gróf Kornis-hagyatékot, de nem őriztük, mert láttunk holdvilágban szép leányt kendervászon pendelyből kivetközni, ami csak az élvezkedés plebejusi része volt, mert később gyakran hallottunk a Recsegő panzióból kéjes visításokat ismétlődni késő estéken és szép hajnalokon, amikor Ghica bácsi, a panziótulajdonos a Pruton túlról dzsippel fuvarozta a moldáviai vörösbort, és a dobozokkal szemnek elfogadható kurvákat épített körül. Oleggel nagyon is örülünk, hogy az ünnepeket követő éjszakán esik ránk a sor, úgyhogy Szent Szilveszter az ünnep nemzetközi örömeiből és internacionális hulladékából nekünk is juttat valamit, és ha a Recsegő panzió környékén járunk, dobok a tűzre, ilyenkor nem csak kimerült sikoltásokból részesülünk úgy hajnali fél négy felé. Ha csak egy félig kiürített, eredeti Zwack Unicum esik le, akkor is megéri tömni a kazánt nyers hasábfával este nyolctól

reggel hatig, és még a panzió asztalain maradt kacsamájról, pisztrángról és a félig otthagytottan kimúló Törley pezsgőről nem is beszéltünk.

Tudjuk, a szilveszter utáni éjszakák sötétek és közönségesek, feltéve, ha nincs mínusz húsz alatti fagy, mert ha mínusz 21-ben kell nekünk meglesnünk a szalonnára, fagyos kolbászra eljáró zshiványt, akkor könnyű dolgunk van, ilyen tömény hidegben tiszta az ég, recsegnek a csillagok, tele a völgy holdfénnel, és talán a halál mozgása is jobban követhető. Látom, Oleg most laza, viszont tudom, hogy miután a havaslepényi telepen turkáló cigányok halott csecsemőre találtak, azóta szigorúan és nagy szakmai körültekintéssel vizsgálja át a villák és házak elé kirakott kukákat. Belekotor a zsákokba, sőt, ha valamiről gyanút fog, szól a segédnek, hogy, Gyula, kiönteni, vagy ha nem, veszi a könyékig érő gumikesztyűt, ő maga belenyúl a zsákba, úgy forgatja a szemét, mint ahogyan Gaál úr, a beondózó és állat-egészségügyi technikus szokta, amikor a vemhes tehén valagába könyékig belenyúlva kutakodik, és idő előtt meg tudja mondani, bika lesz vagy üsző.

A k...a életbe, mondja Oleg, ha észleli, hogy a hulladék egyáltalán nem szelektív, de akkor is k...aéletezik, amikor Gyulával kiönteti a szemetet, s visszarakatja nagyon helyesen, ha az intézkedés mégsem indokolt. Nézi, hogy semmi se maradjon, mert Gyula szemetet hagyni nagyon is hajlamos. Egyszer egy ilyen vizsgálódás során talál a kuka mellett egy kutyakölyköt, csúnyát, korcsot, úgy tépi le a szuka emlőjéről, vinnyogni vinnyog rendesen, azt mondja, viszi, jó lesz a grófnőnek, mert úriasszonyt kutya nélkül

nehéz elképzelni. Mindösszesen anynyiban téved, hogy Elíz néninek nincs grófi címe, hanem csak bárói titulusa van, de hát Oleg Moldvából jött fiú, mit tudja, hogy mi volt. Az az igazság, hogy Elíz néni a báró Janicsay család utolsó élő emléke, eleven szobor, feltéve, ha leszáll a talapzatról, de leszáll, naponta megjárja a kúria kertjét, elmegy hátra a családi kriptákhoz beszélgetni a felmenőkkel. Tudjuk, nem tud már ártani a völgy proletáriátusának, hiába mondták, amikor visszajött a kastélyba, hogy, né, visszatért a burzsoázia, mert az öregasszony a kastély udvarán mindösszesen átmeneti árnyék, amit végül aztán a hullt száraz lomb felszív, mert a matuzsálem juharfák ontják magukról a sárgult levelet. Két szentimentális alkat jár oda szelfizni, és nem csak.

Hogy a kölyök mennyire lett jó a bárónőnek, bizonyítja az, hogy ma már mindenki egyenrangú a kastélyban, sőt, az eb, bár vérvonal szerint meg nem érdemelten, a Mária Klementina nevet kapta, és csoda, nem csoda, a szerint viselkedik, úgyhogy, amint látjuk, az előkelőséget a halál is tiszteletben tartja vagy éppenséggel megveti. És abban is van valami, hogy a halál a szemeteseket is elkerüli, s nem fog rajtuk az átok.

Életemben sok mindent hallok, mert mire való egy panzió, ha nem arra, hogy halljak. Mindenesetre újdonságként hatott nemrég, ami egyébként állandóan mondva van Olegnek: hogy a kénsav rágná le az összes karodat, miért hagyod itt a szemetemet? Ezt Fagyal bácsi mondja, aki megint csak nem gyűjt szelektíven. Eddig pokolvarozni szokott, de rájőve, hogy olyasmit teljesen fölösleges, mert ilyenszerű át-

kokra idővel immunis lesz az ember, hát még a szemetes, abbahagyta. Ha belegondolok, Fagyal bácsi átka azért nem egészen életszerű, savazni mifelénk aligha szokás, nem is tudom, ezt a vadiúj képletet Fagyal bácsi honnan szerzi be, mert az Állami Vasutaktól és nem a vegyi művektől kényszernyugdíjazták, miután furunkulusokból átváltott maradandó betegséget szerzett. Mondom, Fagyal bácsi átkozódása szerintem teljesen hatástalan ahhoz képest, amit Nagyjózsi néni a völgy alsó fertályában nagy szájjal folytat. Nagyjózsi néni korábban csak k... aanyázott, nyavalyázni nagyon is ritkán nyavalyázott, de mióta azt mondja, hogy, Oleg, a hepatitis álljon beléd, a megszólított messze elkerüli az asszony zsákjait, viheti a patak partjára, jobb helyet Nagyjózsi néni sem tud.

Hogy mi van? Csütörtök hajnal van, virrad. Eddig szerdán volt szokás fenézni, k...aanyázni, ritkábban nyavalyázni, de a szemetesek programot váltottak, a völgyben csütörtökön hordják el a háztáji hulladékot, ennek ellenére sem módosult semmit Fagyal bácsi nyelvi készlete, Nagyjózsi néni csütörtökön is hepatist emleget. Persze tudom, nagy méreg. Az, hogy Fagyal bácsi egyet-kettőt kénsavazik, még nem a világvége, de miután negyedszer süti el, az ember odafigyel. Mondom, csütörtök hajnal van, fagyos, a háztáji már néhol kint a kapu előtt hőmérsékletet vált, de ez még nem minden, mert ott van a tetves, rohadt eb, amit közönségesen háromlábúnak nevezünk. Háromlábúnak, mert a negyediket csapda szakítja le, a bal oldali hátsót, pedig a csapda nem is neki, hanem a halálnak állítatott Fagyal bácsi udvarának hátsó, mondjam úgy,

vadkároktól veszélyeztetett fertályán. Azóta a csonkított eb, szerintem teljesen jogosan, eljár Fagyal bácsihoz, előbb feltépi a hulladékos zsákokat, felzabálja a csontokat, szétteríti a szemetet, végül felemeli a lábát, a bal oldali hátsót, a csonkítottat, hogy mindezt Fagyal bácsi lássa. Ahhoz már nekem sincs szavam, hogy jó ideje a törperőzsa éppen hogy csak vegetál, se bimbó, se rózsa.

Amikor a Recsegő panzió teraszán ülök fél gyomorkeserűvel, és látom, hogy jön a szemetes, vagyis hogy villog a hulladékot begyűjtő autó reflektora, és hátul a lépcsőn áll két alak, mindjárt tudom, az egyikük Oleg, a főnök lesz, fél kézzel fogózkodik, másik kezével integet, hát persze hogy a visszapillantó tükörnek int, technikai kommunikáció, csak akarni kell, a szemetes jelnyelv is szépen kialakul. A fiúk behunyt szemmel tudják, mi a teendő, a gépies mozdulatokban van nagy rutin. Én vinnék mindent, mondja a múltkor Oleg, csakhogy nekünk is parancsolnak, hogy ha szelektív, akkor legyen szelektív. Ghica bácsi érti, azazhogy megérti az alapokat, hogy szelektíven kell gyűjteni, de már nincs idege meggyőzni, rendre utasítani a nyaralókat, ha ők nem akarnak szelektíven. Már ekkor foglalkoztat a gondolat, hogy ha a főszemetes csakugyan nem közönséges szemetes, hanem hivatalos papír szerint is hulladékbegyűjtő, akkor én miért ne lehetnék az, mert bosszankodva látom, hogy a hulladékbegyűjtővel még Ghica bácsi is rendesen beszél, nem úgy, mint a fűtővel.

Szóval ott állunk a kastély venyigével sűrűn befutott kovácsoltvas kapuja előtt, látjuk, hogy az ablakon leskelődik Mária Klementina, tépi le a horgolt

függönyt az ablakról. Oleg azt mondja, azért teszi az eb, mert lát minket, pontosabban minket lát a kastély előtt megvirradni.

Milyen furcsa és szokatlan kastélyszemétről beszélni, mert az mitől más...

Azért más, mert az Elíz nénié. Neki is van szemete, bármilyen furcsa, hogy a bárónőnek is van szemete. Akinek háza van, pórnépi háza vagy kastélya, ott lennie kell szemétnek, még akkor is, ha tulajdonképpen nem is szemét az. Meséli továbbá, amikor Elíz néni visszajött a kastélyba, ezt-azt kitett a kapu elé, bár nem kellett volna kitennie, mert később sokáig kereste, és mondta a magáét, hogy nincs már a helyén az ő öreg, gyatra, leszázalékolt feje, nincs bizony. Pedig ott van szépen a helyén, selymes hajú, hófehér feje nagyon is a helyén van, ezüstösen megvillan, ha látom a kastélykertben sétálni. Azt is tudom, hogy korábban másként volt, a szemetesek körében fellépett a versenyszellem, mert ment a szóbeszéd, hogy Elíz néni fejét elhagyta az ész, nem tudja, mit csinál, van, amikor jócskán kipakol. Rejtelem, sejtelem, fantázia, abból van Olegnek és Gyulának, de hát a főnök a szemeteseknél is főnök, övé az első belenyúlási jog. Ehhez pedig a bárónő kell, nem akármilyen pórvéri asszonyság, olyan pórvéri, mint Mária Klementina. Mert a pórvéri asszonyság a háztájin kívül mitől lenne képes megválni, hát persze hogy semmitől. Százszor is meggondolja, mit tesz ki. A bárónőnek aranyfoga van, nemesfém karperece, ezüst medalionon a család címere, ki tudja, mi...

Eliz néninek korábban nagy pakkokat hozott a posta, rendszerint ott adták fel, ahová csak a képzelet jut el, plá-

ne, ha szemetesé a képzelet. Frankfurti, göteborgi, ritkábban párizsi pecsétekkel ellátott dobozokat tett ki a kastély kapujába, hadd vigyék. Ilyenkor azt mondta Olegnek, várjon kicsikém, egy kávé csak. A főszemetes azóta sem hisz a fülének, minthogy nem hisz ennek a világnak, azért néz bele a kukákba. Akkor sem hitt a szemének, amikor elnézte a kastély homlokzatán álló, kör alakú vakablakot, ahol hajdan a család címere állt, de leverték, csak a bronz nyoma maradt meg, az is kopottan. Olyan, mondja, mint egy feldobott óriási pénzérme, ami megállt valahol, gondolkozik, essen vagy ne essen, de inkább nem.

Mostanában nem bontja fel senki a kastély zsákjait, miután nem szaladnak be Frankfurtból, Göteborgból és elvéve Párizsból postapecsétekkel ellátott csomagok. Jönnek ezek a lebarant, csupa izom emberek, kezükön kesztyűvel, fogják a bárónő zsákjait, jó rutinnal, mint a semmit, dobják fel az autóba. Persze, a kastély vasrácsos kapuja előtt azért Oleg összenéz Gyulával, mehet vagy nem mehet, pedig már régóta megy anélkül, hogy zsákot bontanának, de azért valami mindig ott moccan az emberben. Minek megbontani, tegnap is fagyos lombhullást sepezt a grófnő a kastély kertjében. Oleg általában azt inti Gyulának, dobjad fel, vagyis a főnök jön a zsargonnal: mehet a levesbe.

Nem tudjuk, mi van, Mária Klementina lemegy egészen alpariba, őrzöng a kastély ablakában, a függöny letépvé. Nézzük, kitörne, de megnyugtató, hogy vasrács van az ablakon, elvégre hajdan elvonókúrás és szenvedélybetegeket kezeltek a Janicsaykastélyban. Fogd be a szád, mondja Oleg a kutyának, én csináltam úriasz-

Köveim

szonyt belőled! A kitett zsákba kötözött kastélykölykök hiába vinnyognak, ember el nem hiszi, hogy úri kutya kölyke olyan közönségesen tud vinnyogni, amihez a szemetes füle jócskán hozzászokott. Egy óra, kettő, jön Oleg a zsargonnal: Gyula, mehet a levesbe.

Kivirrad. Hogy mit írunk a jegyzőkönyvbe? Jelentjük, hogy szolgálati időnk alatt semmi különleges eseményt nem észleltünk azon kívül, hogy a bárónő kastélyának egyik utcára néző ablakának párkányán láttunk egy üres kávécsészét, aminek aranyozott pere-

méből jó darabka hiányzik, mintha lenne harapva, holott kérdésünkre Elíz néni azt állítja, hogy nem csorbán, hanem ép csészével kedveskedett a halálnak. Megjegyeznénk még, hogy a csorbulás mentén vékony, majdhogynem elkenődött vörös folt látható, amiről csak feltételezni tudjuk, hogy halálvér, amit a rohadék a csésze szájának leharapása után hagyott ott.

Javasolnánk még megvizsgálni Mária Klementinát, elaltatni esetleg, mert sejtésünk szerint teljesen megveszett.

Szentgyörgyi László
Vers születése

*Még nincs
leírva,*

*még tök-
életes.*

Bajok

*Nagy baj,
ha nem találsz
a szavakat.*

*Még nagyobb, ha
a szavak sem találják
téged.*

Érvek

Okfejtésed erőtlen.

*Érveid légből kapottak:
sértik a valóságot.*

*Igazad lehet,
de nem igazságod...*

Képtelenség?

– Van képe hozzá...
– Már miért ne lenne, hisz
mégiscsak költő.

Tiszta lappal

Jusson
eszedbe,

bármit
is
írnál:

nincs
nagyobb
érték

a
tiszt
lapnál.

Nézőpont

Ha nem is ír poémát,
attól még poéta.

Előérzet

Helyzetkép

*Most már annyira rossz,
hogy akár jó is lehetne...*

Bizonyosság

*Jó úton járok
– jövök vagy megyek: mindegy –,
ha Isten vezet.*

Nyugdíjas poéta

*Hatvanöt lettem.
Sem nyugalmam, sem díjam.
Mi tart meg engem?*

Tolvajok között

*Gazsi zsebes,
Mari szintúgy.*

Én nem vagyok az...

Mégis dugig a zsebem –

*igaz,
a Gazsi és a Mari
pénzével.*

Röviden

*Az élet maga is
műalkotás –
megfelelően szerkesztve.*

Talált vers

*Való.
Való?
Való!*

*...bár kézzel meg nem fogható...
...bár ésszel fel nem fogható...*

*akár
a nyereg alatt viháncoló
trójai faló*

Másként nem tehetek...

*Rakom a falat,
ahogyan írva vagyok:
téglát téglára.*

*Amint elkészült,
mint mindig, lerombolom...
Majd újrakezdem.*

Szárnyalás

*A
sallangoktól
megszabadulva*

*szárnyal
a
mű,*

*mintha
szabadon...*

*A
sallangoktól
megszabadulva.*

Lóverseny

*Elismerem,
rossz lóra tettem,*

*a sok közül
az egyetlenre,*

*amelynek nem volt
nyerni kedve...*

*Minek fogadni
ilyenre?*

Forma-pár, 2002, samottos agyag

Zsidó Ferenc

Anti

Részlet az azonos című, megjelenés előtt álló regényből

Mariska néni fuszulykát bontott a nyári konyhában, Bíró János bá' egy ideig föl-alá kasmatolt az udvaron, aztán az asszony mellé telepedett egy kisszékre, segíteni. Szaporán ment a bontás, mert előtte a napon jól megszáritották a hüvelyeket egy pokrócra kiterítve, forgatták, taposták, így a szemek egy része ki is pergett, a pokrócot fölfogva csak át kellett tölteni egy teknőbe, s a kinyílt, üres héjakat különválogatni. Csak a makrancosabb, tömörsibb-keményebb, kevésbé száraz hüvelyekkel kellett megdolgozniuk.

– Régebben azt mondtad, ez fehérnépmunka... – mondta évődve Mariska néni.

– Hát, lassan én is béállhatok fehérnépnek... – somolygott vékony, őszes bajsza alatt az öreg.

Hangjában nem volt semmi lemondás, inkább játékosság, kékes-szürke szeme élénken csillogott. Ebbe az élénk tekintetbe szeretett bele egykor Mariska néni, és nem adta volna semmiért, hogy öreg korára is maradt valamicske annak csillogásából.

– Ugyan biza mért, te? – kérdezett vissza.

– Hát, férfinak már elég gyöngye van... gyögyök...

– Aki férfinak gyöngye, az fehérnépnek sőmmilyen! – cukkolta tovább mosolyogva Mariska néni.

– A, fiam, a!

Elhallgattak, egy ideig csak a fuszulykaszemek pattogása hallatszott. Szép, egyforma szemű, tarka paszuly volt, ők úgy hívták: madártojás-fuszulyka. Aztán az öreg újrakezdte:

– Megvénültünk, te asszony...

– Meg, főleg te!

– S úgy elbolondult ez a világ is...

– Nem jobban, mint mű!

– Emlékszől, akkoriba', amikor ésszekerültünk, milyen szép vót itt a környék?

– Nem azér vót szép, mer olyan szép lőtt vóna, hanem azér, mer fiatalok vótunk!

– Mondasz valamit, asszony!

– Hogy szokták mondani? Eltőtt mindön. Vége víg Andrásnak.

– ... s a sok fingivásnak...

– Úgy, no, kezdjed megint...

– Csak azért mondtam, mer akkor még úgy meg vót adva mindönnek a módja. Emlékszől, még az árokmartot is megkaszáltuk, a fődek szépön megművelve. Most fele ott van pallagon, dungóvárnak...

– Más világ lőtt, János! Mindönki nem túrhassa most is a földet...

– Márpedig én azt mondom, ha a mezei munkát nem becsülik meg, abból baj lösz.

– Hadd el, no. Éjsze, eligazítják a világ baját nélkülünk is...

Az öreg cöcögтетett, majd folytatta:

– Én már, ha nagy fejes vónék, megbüntetném azokat, akik nem dógozzák meg a területjüket. S odaadnám ingyen művelésre másnak. De ezek a mai nagykutyák... Miattuk nincs becsületje a földnek! Oda jutotunk, hogy mindönki kótyavetyéli el. Jőnek osztán a bukarestiek, azoknak van pénzük, ne félj! Amit Ceaușescu nem tudott megoldani harminc esztendő alatt, ezek égy-kettőre elintézik!

– Eriggy, hadd el, ne politizálj! Mit értöd te, mi folyik odabé... – legyintett Mariska néni, aztán kinyújtóztatta, egy pillanatra megpihentette a karját. Mostanában egyre gyakrabban zsibogott, vált erőtlenné, még ilyen könnyű munkák közben is, mint a paszulybonítás.

– Azt tudom, hogy fejitől bűdösödik a hal! – erősködött az öreg. – Ha azok odaföl nem a maguk suspusai-val lönnének elfoglalva, hanem odafigyelnének a dógokra, nem így állnánk! Régebb legalább rend vót!

– Régebb..., régebb... A fiatalok azt mondanák: rég vót, igaz se vót...

– De mű azér tudjuk, ugyé?

Az asszony bólintott, kissé elhallgatnak, majd az öreg folytatta:

– Emlékszöl, milyen boldogok vótunk, amikor az első bikabornyúnak megkaptuk az árát? Pontosan három és fél mázsát nyomott. Mismásolás nélkül! Hallom, most úgy csinálják, hogy mérés előtt jól megötetik főtt pityókával, korpával, s megítassák, hogy de-

gedjön meg a hasába. Úgy megfogja a gyomrát, mérés előtt nem sz...ja ki bizonyoson. Azt mondják, harminc kilót is lehet nyerni így...

– Hadd el, te, János! Osztán mindönki úgy számol el Isten előtt a dógaival, ahogy tud...

– Azt is hallottam – folytatta az öreg háborogva –, ha fejős tehent visznek a vásárba, előtte fölpumpálják a tőgyit! El tudod képzelni, asszony? Kocsipumpával!

– Azér neköd is megvót a magadhoz való esződ világeletödbe'...

– Az más! De ilyesmit én soha...

– Csak égyebet!

– Nem mondom, hogy nem vótak ilyen-olyan dógok, de azér fiatalabb koromba' formája vót mindönnek. Most annyian elmöntenek innen, hogy akik itt maradtak, azt gondolják, nyugodtan gazembörködhetnek.

– Hát...

– Számoltad-é éssze mostanába', hányan elmöntenek csak az utóbbi két-három esztendőbe'?

– Én ugyan nem...

– Hát ugyé, Pálfi Gáspáréknál a két léány, még jó, hogy Gázsika itthon maradt; osztán a Gyöngyössy legény, a vadőréknül mind a kettő, Nágujék azt mondták, hazajő a léányka, ha befejezte az egyetemöt, de azt leshetik; Szécsiéknül is a gyermekök s Vargáéknul is. S ez csak a fiatalja. Az üdősebbek közül...

– Hát a te gyermeköeidöt mért nem számolod? – vágott a szavába Mariska néni.

Bíró János arca elkomorult, aztán legyintett:

– Azért nem számolom, mert a léányunk csak ide mönt, ehelyré, a fiunk pedig csak nemrég mönt el...

Emlékjel, raku technika

– De hát az ugyanaz, te embör... Nincsenek itthon... Különben is, mi az, hogy nemrég? Neköd a három esztendő nemrég?

– Nincs még három esztendeje, csak kettő...

– Kétezörtizenkettő őszin mönt el, most kétezörtizenöt nyarán vagyunk, szóval mindjárt három éve...

– Mindégy, ő még hazajő, azért se számoltam... – makacskodott az öreg.

– Mire, a temetésünkre?

– Annál előbb!

– Vagy még arra se...

– Te is hallottad, többször elmonda: nem akar, míg a világ, ott ülni...

– Mind ezt mondják, osztán égy se jó haza...

– Jancsi hazajő! Csak égy kicsit megszödi magát! Ha nem élhetetlenködi el ott is a dógot...

– Ne kezdjed már megint... Azért lött élhetetlen, mert te bébeszélted neki!

Bíró János nagyot, nehezet sóhajtott, derús arca elkomorult:

– Immár ehetöm itthon a kefét, s közben hallgathatom, ahogy az embörök mondogatják: nektők könnyű, a fiatok küdi a pénzt Angliából... Küdi a fészkes fenét! Igaz, nem is vagyunk réaszorulva...

– Nem csak te öszöd a kefét, János!

Mérgeesen, szinte ellenségesen néztek egymásra. Mintha egymást hibáztatták volna, amiért a gyermekeik elmentek. Nehezen engedett a harag, percekig hallgattak, csak a kezük járt: a kelleténél talán indulatosabban fejtve ki a hüvelyekből a paszulyszemeket.

– Mondom én neköd – váltott témát aztán az öreg, könnyed hangot erőltetve magára –, a java elmönyön innen a

népnek. S az a vajégy nagymejjű, aki marad, hágyászkodik!

– Mennyit lovagolsz ezön a dolgon! Ne foglalkozz mással! Nincs égyéb dógod?

– Hogy kinőtte magát ez a Nánás Gyuri is! – mondta tovább az öreg a magáét konokul.

– Irigylöd?

– S belérángatta ezt az Antit is...

– Könnyű Katit táncba vinni, ha ő is akar mönni...

– Igön-igön, de akármikor dutyiba kerülhetnek!

– Az az ő bajuk!

– Nem úgy van az, asszony! Ha maguknak bajt csinálnak, a falunak is bajt csinálnak! Azért kéne égy kicsit a körműkre nézni!

– Mi vagy te, falubíró?

– Elég baj, látod-é, hogy már az sincs! Régebben égy-kettőre el lött vóna intézve az ilyesmi. Most pedig...?

– Sönki se törődik sömmivel, mi? Ha behajtják, kiadják! – mondta gúnyosan Mariska néni. Majd: – Ne siráncsozz, Bíró János! Nyugodj belé, hogy megvénültél, lögyön gondod magadra, s égyébbel égy kicsit hagyj alább...

Az öreg hallgatott egy sort, majd egyszerre elsötétülő tekintettel, fojtott hangon így folytatta:

– Felajánlottam Nánás Gyurinak megvételre Bandit s Szellőt, de azt mondta, túl vénök neki...

– Nocsak!

– Tizenhat évesök... Ha megvigyáza, öt-hat évig még lovak. Magad is láthatod, milyen jó erőben vannak... – bizonygatta Bíró János hevesen.

– Hát...

– Csak kétezörtszázat kértem a kettőért! Égy jó ló árát... – háborgott.

Mariska néni nem tudta, min csodálkozzék jobban: azon-e, hogy nem kellett Gyurinak a lovak vagy azon, a férje rászánta magát, hogy eladja azokat. Csak nézte, nézte az öreg nekiszomorodott, tehetetlenségről árulkodó arcát, és egyszerre úgy megsajnálta, hogy könnyek szöktek a szemébe.

– Hadd el, asszony, ne itasd az egeréköt! – akarta heccelni az öreg a fe-

leségét, de a hangja egy fokkal fátyolosabbra sikeredett, mint gondolta. A fene ögye meg, csak nem?!, gondolta meglepetten, megköszörülte a torkát, küszködött az érzékenyülés ellen, de hasztalan, szemérmesen elfordította a fejét, s a következő pillanatban már ő is itatta.

S ami azt illeti, volt is egér a házban bőven.

Fábián Judit

Magzat

*Könnyben fürdetem a meg sem születettet,
elsorvadt anyaméhben magzatvédelem.
Nem él át a méhgyümölcs emberi vesztet,
képzeletemben mosolyog és védtelen.*

*Izzadságban fürdik a meg sem született,
Elmeizzást hűt le egy elképzelt szempár.
Miért is lenne itt idegen, kivetett,
keringés, testmeleg érte él, vegzál.*

*Verejték-tej a meg sem születettnek,
jelenrettegés vénás keringésben.
Méhroncsban embrió, védik égitestek,
várom, tőle várom saját születésem.*

Télfosztott

*Taknyos tél termel
váladék-harmatot a szokatlanul dús
fűszőnyegen.
Félszeg fűszálak keresik helyük
télfosztott februárban.*

*Koraszülött hóvirág ring
apokalipszis-bölcsőben.
Megtévesztett rigó dúdol
egy faág zöldjét csodálva.*

*Buja növényzetre csorog a tél váladéka.
Licitre kerül századunk ékszere, a hó.*

Pixeleim

*Otthonomba hoztam a habokat.
Stresszt oldok
sószemcsés pixelekben.
Íróasztalom porával vegyül a tengervíz.
Lámpám ereje szítja a
napfelkeltét.*

*Otthonomban a tenger.
Ravasz morajlása gép-módosított.
Sirály visítása költözik a hangszórókba.
Monitorra dobált kagylóhéj kutatja helyét.*

*Szembogaram ráveti magát a net-irányította
hullámokra.*

Emberi rezgésekkel zsonglörködik a technika.

*Tajtékba merülök.
Net-kimaradás vet partra.*

Zarándoklat,
kerámia, növényi
elemek, homok,
2006

Juhász Zsuzsanna

A mószergyáros

Hát megtörtént. Itt, nálunk, nem egy másik földrészen, nem nyugaton. Amit irigylés helyett inkább ócsárolni kell.

És nem délen, a száradó, szűkülő délen, ahol a klíma kiveri az emberek kezéből a kenyeret. És arra kényszeríti az államokat, hogy most felvett hitelek kamataiba fullasszák bele jövőbeni társadalmukat. Ők biztosan befognak csődőlni. Miközben mi még itt középen jókat zabálhatnánk, ehetténk utolsó vacsoránkat évtizedekig. Imádkozván azokért, akik nem voltak ilyen szerencsések. És más helyre születtek. Mert ugyan mit is tehetnének most milliók milliárdokért. Pár millió mérsékelt övi több milliárd már most éhező és szomjazó emberért? Hát semmit, vagy csak szomorkodik értük olykor, vagy félti a saját vacsoráját. De hogy itt üsse fel a fejét az aranyásó, azt nem gondoltam volna.

S ráadásul ilyen csúful, férfi alakban. Mert ez a pasi, ő maga mondta, érdekből viszi a kocsiján az asszonyt a buszmegállóig. Faggatja szeretőn az odaúton, mintha szeretné. Pedig csak fél tőle, hogy feljelenti, bejelenti a központban. Hogy nem legális, nem adózott, amit csinál. Mert gazdag, dúsgazdag kormánynak, mint amilyen a mienk, hatalmas, kusza, már-már kaotikus szabályrendszere van. És mindig új törvényeket gyártanak hozzá, hogy minél tétovábban lépjen ki a kapun. Hogy végül ne is akard már azt a kaput, de még magadat se. Aki szívesen lépne

ki, és vissza is. És akkor talán tényleg jobb a mószergyáros asszonyt a közelben tartani. Lebirtokolni, hogy őt akkor már csak nem. Hisz' furikázza szépen, rendesen. Pedig van itt még elég búza, és gyümölcs is elég. De hát az ember, úgy látszik, biztosra megy. Vagy egyszerűen nem szeret félni. Szabadon akar jönni-menni, nem úgy, hogy bármikor valami szabálysértés bűnébe essen.

Igaz is, egy társadalomtudós már régen megjövendölte, hogy a jövő a hiperaktív férfiaké és az időse nőké lesz. No de azt nem látta, hogy ezek ketten szövetségre is lépnek. Az örökmozgó fiúcskák keresnek párt kacarászó, nagy virágmintás nők között. Pedig hát ez jóformán törvényszerű, mert lélekben ők azok, akik hasonlatosak. A lelkes, nincstelen, tiszta szívű fiú, és az özvegyiségben-gazdagságban ragadt asszony. A fiú még, az asszony már nem akar gazdagságot. A fiúnak semmi kedve foglalkozni az utódlással, az asszonnyal pedig megtörtént minden. Szült vagy nem szült, de lélekben fiatalok maradtak.

Ők azok, akik éppen, hogy nem zárkóznak be, akik kinyitnák a kapukat. Minden istenverte kaput, hogy ne kelljen félni többé a kapun kívüliektől. Az idegenektől, a jöttmentektől.

Akik lemeszárolnak, mint pogányokat, bennünket. Egy másik, ismeretlen isten jóváhagyásáért könyörögve es-ténként.

Érzelemvadászat

Képzeld, elzavarták a hajléktalankat. Tudod, a kőpadkáról, ahol ülni szoktak.

Pedig milyen jó kis koldussor volt az, csak itt ugye nem szabad koldulni. Ezért koldusok sincsenek. Holott milyen szépen megosztotak a kapott pénzen is. Egy helyen, maguk mellett tartották estig, az osztásig. Addig meg elvettek belőle arra, amire kellett. Együtt ittak, de enni tán nem. Azt nem csinálták együtt. Mivel más-más stádiumában vannak az alkoholizmusnak. És persze kinek hány foga van. De enni kaptak mindig. Volt, hogy még nekem is adtak, egy-egy szép szem gyümölcsöt. Mert azt nem szerették, a vitamint.

Tán mert annyi savanyú lőrét ittak már, hogy a szagát se szerették a savanykás gyümölcsöknek. De rendet tartottak, az biztos. Megvolt a hely a parkban, ahova huzogozni jártak. Meg székelni is persze, csak erről nem szabad beszélni. Különben se volt ott székellet nagyon. Gondolom, csak mindig egy kicsit, amit az arra sétáltatott kutyák boldogan belefetyeltek. Mert amióta keveset fűtünk, és a hideg elől kifelé menekülök, észrevettem, hogy a kutyákból még nem vezett ki a szerzés-vágy. A szertelen kutakodás odakint, az ösztönös tudás, hogy üres hassal tilos hazatérni. Muszáj kihányani valamit a kölykök elé, vagy a lesántult falkatagoknak.

Hát ezért kérincselem én el a csirkecsontot a proccos étteremből, aminek hatalmas ablakain át rögtön kiszúrom a kutyacsemegét. Biztosan szánnak

engem, én pedig őket szánom, mert mindent megesznek. Üresre eszik a tányérukat, tán még jól se laknak. De erőltetik ezt az idegen helyen étkezést, ezt a jópontját a jólétnek. A még nem lecsúszásnak, ahelyett, hogy főznének otthon, és ennének bőséggel olykor.

És még vigyáztak is egymásra. Ha ápolatlan új tag jött közéjük, kihívták rá valamelyik szeretetszolgálatot. Mert miközben tilos az utcán életvitelszerűen tartózkodni, tele vagyunk utcai szolgálatos szervezettel. És szükség is van rájuk. És télen viszik is a teát, a takarót az utcán dehogyis lakóknak, hogy ne fagyjanak meg. Egy kulturált, posztmodern fővárosban, és kérésre el is viszik az új tagot, lefürdetik, és hajjat, szakállat vágnak neki. Esküszöm, a nagy spórolástól az én hajam százszor zsírosabb. És százszor is szebb az ő lelkük, mert hagyják. Tűrik, hogy mint hajas babákat fürdessék, hozzák-vigyék. És rakják ki őket oda, ahonnan felszedték. Mintha az a hely, a darabka utca volna az otthonuk.

És hívnának egymásnak mentőt is becsülettel, de nem teszik. Mert tudják, nekik csak a detoxikáló jár. Minden egyéb bajukra mintha pallossal őriznének tőlük minden kórházi osztályt. Pedig mondom, vigyáznak egymásra. A koldussoron, amit csak én nevezek így, sosincs delíriumos, szeszhiányos acsarkodás. Megitatják egymást, csak rendőr ne jöjjön.

És nem is az, hogy eltűntek, mert megjelennek újra, olyanok, mint a

Nézz és láss, a 2022-es londoni tárlaton

muslicaraj. Ha közibük csapsz, pillanatok alatt összeállnak újra. És új helyet is kereshetnek maguknak, ahol megtalálhatjuk őket.

Csak hogy ha ők nem lennének, ugyan kin vagy min eshetne meg a szívünk. Mert lehet-e olyan szívvel élni, ami nem rendül meg semmitől?

Házikosztalanítás

Hát de tényleg. Régen az emberek kiírtak mindent magukból. És az jót tett.

Most meg én, mire számba veszem, mi bánt, előnt a rémület. Vagy csak még jobban lehangolódom. Mert most meg az is van még, hogy érné atomsugárzás az ország keleti részét. Ha elszállna az ukrán atomerőmű. Mindig eltalálják, de egymásra mutogat a két harcoló fél, hogy ki is volt a bűnös. És még csak az se adatik meg, hogy elmerüljek az önsajnálát jó meleg vizében, és pancsikáljak egy kicsit.

Mert azonnal az jut eszembe, hogy olvastad-e, láttad-e az animációt, hogy igencsak alatta lennének annak az atomfelhőnek. S aztán rögtön külföldön élő gyerekeink jutnak eszembe. Nehogy aggódjanak értünk. Mismásoljam-e el a kérdést, vagy forrón üdvözljem újra az ötletüket, hogy elvándoroltak innen.

És én tényleg megteszek mindent, hogy elmerüljek a mindennapokban. De folyton meg vagyok löve. Mosnék, főznék, mosogatnék. De a mosást össze kell gyűjteni, hogy tele legyen a gép, és gyors, rövid programot kell alkalmazni. Mert nem patak ez, hogy órákig öblögessünk. És a mosogatnivalót is gyűjtöm, beáztatva. Valaki tehát feltalálhatná a nem bűdösödő vizet. Mert a konyhám a kipusztult tavak, folyók

szagát idézi. Na meg ott van a főzés is, az is használ energiát. És miközben nem is olyan rég harc indult a láthatatlan munka elismeréséért. A házimunka és a gyereknevelés pénzbefordításáért, most nagy a csend. Naná, mert bárhova nyúlsz itthon, víz kell, áram kell hozzá. És akkor a gondos, igényes háziaszszonyok kora lejárt. Mert sokba kerül, amit otthon művelnek. Tehát ők maguk is sokba kerülnek. Elismertségük még kevesebb lesz, és örüljenek, ha gyerekük lehet, ha ők maguk lehetnek egy férfi oldalán.

Mert ugye eddig is keveset kerestek, és ezután még kevesebbet fognak, az ő munkahelyüket is elérheti a recesszió. És nőt könnyebb kirúgni, mert majd eltartja a férfitársa. Miközben a valóság az, hogy a gyerekes anyák a válásuk után egyre ócskább férfiak közül kell, hogy válasszanak. Mert egy női fizetés nem nagyon elég már a családfenntartáshoz.

És a férfiak se akarják betölteni eddigi szerepüket, hogy azért keressenek többet, hogy családot tartsanak el. Nem idea már a férfi, aki agyon dolgozza magát, aki sztrájkot tör, és aláígér mindennek. Mert neki gyereke van. Hát ne legyen inkább, és ezeknek az új nemzedékeknek nem is nagyon lesz. A kemény, harcos férfilárvák után

ezekből a bábokból csodaszép lepkék kelnek ki. Az új férfiak tudnak érzékenyek lenni. A mi férfijaink sírni akarnak. És teret a konyhában. De gyereket nem biztos. Mert látják, a túlmunka piáláshoz, asszony- és gyerekveréshez vezethet.

Miközben minden drága, hogy lehet megnyugtatóan olcsó otthont előállítani? Gondolkodni hosszú távra az atomfelhők árnyékában?

És mit főztek, főztek-e egyáltalán? Mert azért olcsóbb. Vagy nem. De ha se lecsó, se virág az ablakban.

Az otthon-e még? Vagy örülni fogunk a szagtalanságnak? Tömegbabák leszünk, a nagy spórolás tömegtermelt babái? Akik felejtik, hogy valaha legalább abban egyediek voltak, hogy tojást is ütöttek-e rá. A lecsóra, bizony.

Fürdés helyett meg olykor átvizslatjuk egymást, hoztunk-e haza hajtetűt. Végül is olyanok lettünk újra, mint az őseink. Ha megijedünk, egymáshoz futunk egy kis kurkászásra, mert az megnyugtató.

És nem kerül semmibe.

Örpont

Te, én nem tudom, mi lesz ebből. Nekem még csak benyomásaim vannak, de nem jók, láthatod.

Mert azzal egyetértünk ugye, hogy egy jó falatnak lenni kell. Családi falatnak. Ami még azokat is megidézi, akik már nem laknak velünk. Anyádat, meg az én anyámat, a szagtalán puritanizmust, és a jóféle sercegést. Anyám részéről, persze. Mert ki gondolta volna, hogy egyszer számolgatni fogjuk, hányféle, miféle jó étel süllhet zsírban, olajban. Egye fene, nekem mindegy, csak süljön. Mert az ételek kiröppent fiókáinkat is ide idézik.

A falat meg majd lemosom, vagy majd lemosatom. Büszkén, hogy telt rá, telt a sok sütésre, főzésre. Bár már a süttőt elhagytam, takarékoságból. Látod, folyton visszatérek a gáztűzhelyhez. Mint petézni vágyó döglégy, mert azért mekkora becse volt idáig a házi kosztoknak. Pláne napi szinten,

esküszöm, ezért és erre találták ki a mosható falakat. Ez már nem is festék, amit kitaláltak, hanem fal. Fal a falon, képes felszívni a nedvességet, majd szép lassan kiengedni magából. Végül is itt lélegzik nekem ez a szerencsétlen, porózus, hogy szép maradjon nekem. Még a muslica trottyadékot is hagyja magáról lemosni. A vegyi technika csodája, na, én meg tojok szegényre.

Hogy főztek-e, és mennyit és mikor. Én nem tudom elhinni, hogy leáldozóban van a házi koszt csillaga. De beletörődöm lassan. Tán elég lesz két-háromnaponta főzni. Akkor még tűzhely marad a tűzhely. Bár tudnod kell, olykor fotelbe szögezetten érzem magam a pokrócok alatt, és furcsa, hogy le kell vetkőznöm a házimunkához. Pulóverekben csak nem nyúlkalhatok vízbe. És ezt még meg is lehet szokni, és azt is, hogy arra ébrednek, hogy folyik az orrom a hidegtől.

És azt is, hogy több órát töltök ágyban, mint szoktam, hogy kialudjam magam. Van egy őrpontunk az agyban, úgy látszik, betápláltam neki a kihűlést is. Ezért alszom éberebben. Olykor felráz, felébreszt, hogy körülnézzek, elég meleg van-e még. Hát nem tudom, volt-e értelme emberré válni, ha én itt teljes alvómagányomban olykor felriasztom magam, hogy élek-e még.

De egye fene, nem bánom. De azt már igen, hogy érzem magamon, hogy türelmetlenebb vagyok. Mert érzem, ahogy az ujjaimat körbeölelgeti a hideg. Lehet, ujjatlan kesztyű kellene. De még így is lehet, hogy részvéten maradok. Mert látom, hogy az vagyok. Ahogy beszélgetek veled

erről-arról, nem tudok együttérző lenni.

Nem, ha egyszer jég csókdossa egyenként az ujjaimat. És akkor megette a fene. Ha egy egész középkorú nemzedék elszívtelenedik hirtelen, s még otthon lakó fiait kivágja. Mint macskát sz...ni. A kényszerű együttélésből. Hiába, hogy drága a bérlet és alacsony a fizetés. A szendvicsnemzedék lázadásában összeomolhatnak a jó kis anyai, apai szívekre épülő társadalmak. És akkor tényleg jobb lenne tűzhelyhez engedni a nőket.

Különben, de tényleg, az lesz az ember fejében, hogy rossz barlangot sikerült kiválasztani.

És el kell menni innen másikat keresni.

Emlékjel, egy 2014-es kiállításon

Pintea László

Körkörös álmok

Késő délutánra járt az idő, tökéletesen tiszta volt az ég; lapos hullámok nyaldosták a rozoga csónak oldalát, áttetsző vízcseppek hullottak a repe-dezett evezőkről. A part alatti sziklák közelében felszíni áramlások nehezítették a kormányzást. A korallzátony fölötti tajtékzó sávot figyelve, óvatosan közelítettem meg a kikötésre kiszemelt öblöt. Hullámhátakon egyensúlyozva kerülgettem a gyanús fodrokat, egyetlen pillanatig sem feledkeztem meg a víz alatt rejtőző veszélyekről. Igyekeztem ellenére észrevétlenül sodort el az áramlás, figyelmetlenségem miatt hosszan a tengerbe nyúló sziklahátat kellett megkerülnöm, melybe árkaðszerű mélyedéseket vájtak a hullámok. Habosan örvénylett a víz a simára koptatott oszlopok között, üregek sorakoztak a magasban, melyek előtt színes madarak keringtek. Sirályok vijjogása döbbsentett az igazságra, mely szerint ügyetlenségemnek köszönhetem szerencsém, a kőfalon túl ugyanis sekély öblöt pillantottam meg.

Töredezett sziklafal védelmében haladva jelentősen enyhült a sodrás, csillogó homokpad mögött barnás folt jelezte, hol keveredik a tengervízzel a patak sáros hordaléka. Zölden virító erdősáv árulkodott a dombok között kanyargó lapos mederről; ahol megszakadt a sziklahát, szinte a partig húzódtak a görbe törzsű fák. Iszonyúan szomjas voltam, késedelmemen bosszankodva kavicsokon

csobogó, tiszta vízről ábrándoztam. Burjánzó növényzet borította a meder lapos szélét, hosszú szárú nád és széles levelű páfrány nőtt a nedves talajon, indákkal kapaszkodó kúszónövények tekeredtek a kidőlt fatörzsekre, vastag szárú lapu hajladozott a kipúposodó gyökerek között. Ovális levelek lebegtek a remegő felszínen, vízililiomhoz hasonló fehér virágok imbolyogtak a fényzőnben. Távolabb, ahol elkar nyarodott a folyó, gömbölyűre koptatott kövek között fehéren tajtékzott a mélybe zúduló víz.

Holtfáradtan érkeztem az ívben kanyarodó fövenysávhoz, lihegve húztam partra a csónakot, majd rogyadozó térdekkel rohantam a patakhoz. Vízért mentem a tenyerembe, ajkamhoz érintve óvatosan kóstoltam: sós volt és kesernyős. Néhány lépéssel feljebb kapaszkodtam a kavicsos parton, remegő kézzel ismételtam meg a mozdulatot. Édesnek tűnt a víz, arcomra locsolva kellemesen hűsített; lapos kövek közé hasalva kezdtem szürcsölni, ivás közben a hullámokon vibráló fényfoltok játékát figyeltem.

Jelentősen enyhült a szomjúságom; sajnos fogalmam sem volt, mihez kezdjek az ismeretlen partszakaszon. Csikorgó kavicságyon húztam magasabbra a csónakot, majd találomra indultam el a sziget belseje felé, ahol zöldes sávok lebegtek a ferde fénypázmák között. Kimerített az evezés, levegő után kapkodva kapaszkodtam

a meredek ösvényen, a laposabb helyeken puha rétegekbe süppedt kopott csizmám talpa. Feljebb, a magas fák alatt könnyebbnek tűnt a járás, sötét árnyékfoltok szabdalták a szikrázó verőfényt. Kúszónövények hálózta be az ágakat, fehér virágok csüngtek vékony száraikon, ragacsos lé szívárgott a szirmok közül. Napsütötte lombok között kutatott a tekintetem, madárcsicsergést hallgatva, tanácstalanul néztem vissza a partra, a hosszan elnyúló fővény sárgán csillanó sávja felé.

Lapos völgybe ereszkedett az ösvény, a simára kopott kövek között fokozatosan tompult a homály, tovább mélyült a csend. Kutatóan fürkésztem a cse-nevész bokrok közötti szürke mélységet. Gyenge szél borzolta a lombokat, halvány virágszirmok lebegtek az ágak között. Hosszúak tisztas húzódtott a hajlat túlsó felén, a szabálytalan nyíláson zöldes fénynyalábok vetültek a fák közé.

Ereszkedés közben annyira elfáradtam, hogy kemény fűcsomóra telepedve hirtelen szenderedtem el. Homályosan hallottam a hullámverés moráját, a fölém magasodó fák zúgását, aztán zavaros álomfoszlányok szőtték át a valóságot...

Hirtelen ébredtem, a saját ágyamban, virágmintás paplan alatt találtam magamat. Mozdulatomra halkan nyikordult a padló, szüleimtől örökölt szekrény oldalán sötétlett az árnyékom, asztal sarkán csillant a fény; örökkévalóságnak tűnő pillanatokig győzködtem magamat a körülmények hitelességéről. Lehangolt a szoba megszokottsága, az ismerős részletek, szerettem volna visszaaludni, hogy álmom szigetének szépségeiben gyönyörködjek. Fejem alá gyűrtem izzad-

ságtól nedves párnámat, összeszorított szemekkel erőltettem a mesés tájra való visszatérést; talán az édeskés illatokra, az átható verőfényre áhítoztam leginkább. Annyira eredetinek tűnt a látomás, sokkal hitelesebbnek, mint az álmok általában; az ébredés utáni pillanatokban rejtett részletek leptek meg, amelyeket ott és akkor észre se vettem. Hiányoztak a csodás elemek, a váratlan megoldás, egyfajta felelősséget éreztem a történet megszakadása miatt. Szomorú gondolatok foglalkoztattak, kétségbeejtő feltételezések gyötörtek.

Faragott rájáru festmény függött a falon, a kép zöldellő szigetet, kavicsos patakmedret ábrázolt. Összefüggést kerestem a kép és álmom meghökken-tő részletei között. Lazán kapcsolódó töredékek alakították véleményemet, értelmezésükre alkalmatlannak bizonyultam. Tanácstalanul keltem ki ágyamból, lemondóan kapkodtam magamra a szék támlájára dobált ruháimat.

Sikeres üzletember voltam, hatalmas város előkelő negyedében éltem, atyám neves iskolákba járatott, ismertségének köszönhetően rendelkeztem a nélkülözhetetlen kapcsolatokkal, amelyek révén megvalósíthattam elképzeléseimet, elérhettem céljaimat. Szerencsés embernek éreztem magamat. Egész nap az irodámban dolgoztam, sürgős leveleket olvastam, válaszok sokaságát fogalmaztam meg, melyeket titkárnőm vetett papírra. Tintatartó, itatóstekercs, címeres fejléccel ellátott, vízjeles ívek, rendelésre készült borítékok sorakoztak asztalomon. Munka közben egyre többet foglalkoztam az álommal, leveleket címezve kérdéseket tettem fel, ésszerű válaszok között válogattam. Voltak világos pillanataim, amikor si-

került ráéreznem a talány lényegére, de megfogalmazására sajnos alkalmatlannak bizonyultam. Pecsétviaszt olvasztva értettem meg, hogy álmomban egy ismeretlen világ iránti vágy hajtott, mely tele volt titokkal, fájdalommal, ragaszkodással. Abban a valóságban tisztességes szabályok szerint éltünk, még számított a becsület, nem volt szükség bonyolult szerződésekre, hinni lehetett az adott szónak, a tiszta tekintetnek. Eltűnt körülmények okai, a változás feltételei foglalkoztattak.

Későn értem haza, a nappaliban fogyasztottam el szerény vacsorámat, fotelem mélyére húzódva szívtam el kedvenc szivaromat. Hatalmas kandalló világította meg a helyiséget; füstfelhőt eregetve tölgyfa burkolatú szobám homályos sarkait, a falakon vibráló fényfoltokat figyeltem, néha megpiszkáltam a parázsra vetett odvas fatörzset, sűrű szikraförgeteg szállt fel a kéménybe; halvány fények táncoltak a rácsozat előtti fémlapon, az asztalon túl az árnyak birodalma kezdődött.

Fáradtan bújtam ágyba; vörösréz gyertyatartók csillogtak a sötétben, sárgás fények vibráltak az ajtó kilincsen, keretezett szénrajz üvege ismételte a függöny ráncait. Elalvás előtt az ágy mellett álló intarziás szekrény felé fordultam, ösztönösen tévedt a sima felületen tükröződő képre a tekintetem. Észrevétlenül módosult a valóság lényege; átmeneti, közbülső állapotba kerülve egyre tisztább elképzelések fogalmazódtak arról a másik helyről, a zátonyok által övezett, napfényben fürdő szigetről. Fokozatosan merültem álomba, sokáig hallottam a saját szuszogásomat, aztán a sziklákon megtörő hullámok monoton neszezése vette át az irányítást. Ellentétes szándékok

között lebegve végig tudatában voltam a váltás körülményeinek...

Hidegtől borzongva ébredtem az erdőben, azon a helyen, ahol korábban elaludtam. Ismerős volt a környezet, úgy éreztem, bizonyos dolgok már megtörténtek egyszer, és az idők végezetéig, számtalanszor bekövetkeznek majd. Szorongva ültem a száraz fűben, képzeletbeli képek keveredtek a valósággal. Álmomra emlékezve, a szoba eseményei hitelesebbnek tűntek a pillanatnyi valóságnál, mintha teljesebb mozzanatokát éltem volna át a tapétázott falak között. Tehetős üzletember voltam egy hatalmas városban, árut rendeltem, fizetési felszólításokra válaszoltam. Pénzösszegek átutalása közben, mintha küldetést teljesíttem volna, értelme volt a cselekvésnek, hasznosnak tűnt a mozdulat, éreztem a felém áradó hálát.

Lombsusogás ritmusát hallgatva hittem a történet valóságában, minden részletet tudtam a másik önmagamról, semmiféle hiányérzet nem zavarta bizonyosságomat. Egyedül azt nem értettem, hogy különböző időpontokban történő események miként kapcsolódnak egymáshoz, jelen és múlt mozzanatai hogyan alkotnak egységes egészet. Egy másik világ szülötteként intéztem üzleteimet, bizonyos helyek és események mégis életszerűnek tűntek, tisztában voltam tetteim helyességével. Kérdések sokasága zaklatott; álmomban még teljes bizonyossággal tudtam a válaszokat, ébredés után elhalványodott a fogalmak jelentése. Szokatlan feltételezésekbe bonyolódtam, melyek zavaros magyarázatokhoz vezettek.

Ingadozó mozdulatokkal indultam el a magas fűben kanyargó ösvényen. Eltérő világok lényegén töprengtem,

A régmúlt üzenete

bonyolult igazságok tartalmán, melyek túl közel és mégis elérhetetlen távolságban feszültek egymásnak. Különös rejtély foglalkoztatott, amely az idők végezetéig megoldatlan talány marad, mert nem értem az elv lényegét.

Lapos kövekből rakott lépcsőkön ereszkedve szokatlan magyarázatra döbbsentem. Egységes középpont körül keringenek, váltogatják egymást az ellentétes valóságok, és azért tudok mindkét önmagamról, mert eltérő körülmények között is ugyanazt a célt képviselem. Sajátos következmény jellenti az állandóságot, miatta nem érint a feltételek módosulása. Központi lényként teljesítem az eredeti szándékot.

Mohával benőtt falak felé igyekeztem, melyek a domb tetején magasodtak a fák koronái fölé; ősi papok által megszentelt helynek véltem az omladozó tornyot. Lombok susogást hallgatva vált meggyőződésemmé, hogy a romok között tárul fel az igazság, Áttetsző ruhában hosszú hajú nő állt a bejárat szögletes pillére mellett, fejével intett, majd biztatóan mosolygott rám; halvány ígéret bujkált a szája szögletében. Azonnal feltűnt az ujján csillanó gyűrű, melyet szüleimtől örököltem. Anyám hajának illata döbbsentett a tényre, hogy abban a távoli és gazdag városban a lány volt a titkárnőm, akivel titokban jegyeztük el egymást.

Minden színnek és formának megvan a maga titokzatossága

Nézz és láss címmel tavaly októberben a londoni Elizabeth Xi Bauer Galériában nyílt egyéni kiállítása **Jakobovits Márta** képzőművészeknek. A brit főváros eme neves galériájában jelenleg is megtekinthető *A pillanat jelei* elnevezésű kompozíciója egy csoportos tárlat részeként. Március–júliusban pedig Japánba utazik néhány olyan kerámia, mely a Váradon élő és alkotó művész keze munkáját, spiritualitását, az anyaggal való különleges kapcsolatát dicséri. A kerámiázás misztériumáról, a természetközelségről, a londoni önálló tárlatáról, a tanítás öröméről beszélgettünk az alkotóval.

Jakobovits Márta művészetének egyedisége, természetközelsége ragadta meg leginkább a *Nézz és láss* című kiállítás kurátorát, Maria do Carmo M. P. de Pontest. Az installációkban a kerámiaformák a természet alkotta anyagokkal élnek szimbiózisban, vizuális párbeszédet folytatva a kavicsokkal, kövekkel, növényi elemekkel. Egyfajta mimetikus viszonyról beszélhetünk, hiszen valamiképpen utánozzák egymást. Némelyik kőről például könnyűszerrel azt lehetne mondani, hogy Márta kemencéjéből kikerült művészi alkotás. Némely kerámia pedig olyan, akárha a patakparton lelte volna.

Jakobovits Márta: „Zarándoklat maga az élet”

A londoni Elizabeth Xi Bauer Galéria stábja profi módon szervez. Mindenre odafigyelnek a legapróbb részletekig, az alkotások gondos kiválasztásától, majd szállításától kezdve a beharangozó híreken át a finisszázig. Hogy miként talált rá Jakobovits Mártára az angliai galéria? Mint mondta szerényen mosolyogva: „A véletlenek valahogy betoppannak az életembe, és sorsommá válnak”.

Hat évvel ezelőtt hívták meg először a londoni galériába. „A bukaresti *Arta*

folyóirat egyik lapszáma épp rendkívül sokat foglalkozott velem. Ez hívta fel rám Giulia Damiani olasz művészettörténész figyelmét, tőle kaptam aztán egy e-mailt, miszerint meghívna Londonba. Az elképzelése az volt, hogy öt országból meghív egy-egy művészt. Szerepelt a projektben például brit, izraeli, cseh művész. *Előzményekbe burkolózva* lett a kiállítás címe. Érdekes kihívás volt a tárlatra készülődés. Átnézni, milyen művészi folyamatokon mentem keresztül, mi az, ami a jelenlegi mederbe terelte, meghatározta eddigi tevékenységemet. Most pedig, a bukaresti Kortárs Művészeti Múzeumban megrendezett, *A megtett út része* című életmű-kiállításom (amely 2021. december 9-én nyílt meg, és 2022. április 24-ig lehetett megtekinteni – szerk. megj.) után egyéni tárlatra hívtak. A Bukarestben kiállított, tizenkét méteres *Zarándoklat* padló-installációm, akárcsak a kolozsvári múzeumban 2007-ben, majd a Római Román Akadémián 2015-ben, aztán a sepsiszentgyörgyi Erdélyi Művészeti Központban 2021-ben bemutatott *Zarándoklatok* előzményei a londoni meghívásnak. Egy-egy ilyen *Zarándoklat* egy alkotási szakasz megjelenítése, ahol a kerámiaformák születése, keletkezésük logikája a természeti anyagokkal való társításokból visszaolvasható. A formaalkotásra rátevéődik a mázkutatási mániám. A mázak kialakítása, egymásra rétegződése, a szín-mínőségek, textúrák befolyása állandó kísérletezésekre sarkall.”

A londoni *Nézz és láss* kiállítás egyik kompozíciója, az *Esőcseppek begyűjtése* a klímaváltozásra reagál. Márta kerámiái homokkupacokkal, faháncscsal társítva, egy-egy edénykében víz csillan meg.

Jakobovits Márta művészetében visszatérő téma, újra s újra előbukkanó motívum a zarándoklás. Hogy miért foglalkoztatja ez oly nagyon? „A zarándoklat az út, valahonnan valahová, melyen különféle hatások érnek, érzetek, élmények, amelyek alakítanak, és indokolják a következő lépést. Zarándoklat maga az élet.”

Jakobovits Márta az alkotás során maximális őszinteségre törekszik. „A saját reagálásaim úgymond lefordítása érdekel. Utólag sokszor rácsodálkozom: mi szólított meg, milyen érzés, hangulat munkált bennem. Ezen attitűd hatására egyre következetesebben folytatják egymást az érzetek sugalmazására kivetített formák, formaegyüttesek. Kirajzolódnak témák: színbeli, illetve formabeli problémák vagy mindkettő.”

Jakobovits Márta színeit, tüneményes türkizeit, fémesen fénylő feketéit,

A *Nézz és láss* kiállítás londoni megnyitóján

tisztán ragyogó fehéreit nem győzőm újra és újra eleget és elégszer megcsodálni. Márta a színekről is odaadással, hatalmas szeretettel mesél. „A türkizek, kékek világa visszaviszi az embert az ázsiai és az egyiptomi kékek elképesztő világába. Kezdetől fogva izgatott a sejtelmességük. Ám a feketék sötét rejtelve, a fehérek, márványok, az aragonit, az alabástromok világa ugyancsak roppantul érdekelt. És örülök, ha ráközelíthetek ezekre. Minden színnek megvan a maga titokzatossága. S egy-egy színben belül megannyi árnyalat – ami úgyszintén elvarázsol.”

A művésznő szokta is mondogatni: több élete kellene hogy legyen, s akkor sem tudna betelni a színek és formák mágijával. A kutakodások során mindig újabb és újabb fölfedezések alakulnak ki. A formák születésének szintúgy megvan a rejtelmessége. „Vonz az egyszerű formák ereje, mágikussága. Az őskori művészetektől sokat tanultam. Ahogy egyre-másra újabb formák bontakoznak ki az idők során. Ráközelítés a megfeythetetlenre, a létezés formákon keresztüli megnyilatkozása. Tíz éve vagyok egyedül, férjem, Jakobovits Miklós öröklétbe való távozása óta, de mégsem érzem magam egyedül. Az alkotás erőd ad, belerepít egy másik dimenzióba. És örvendek, ha a munkáim révén közvetíteni tudok valamit a másik dimenzióból.”

A tanítás is mindig rendkívül fontos volt számára. Ötven esztendővel ezelőtt kezdte a tanítást. Gyermeket és felnőtteket egyaránt oktatott. Régi tanítványai, egykori diákjai mindmáig meg-megkeresik. „Pluszenergiákatadtunk egymásnak. Abszolút kölcsönös ez a tanításban. Arra is kötelez a taní-

Kövek elhelyezése a londoni vernisszázsón

tás, hogy letisztázzam a gondolataimat. A tanítványoktól kérdéseket kapok, s ez további kutatásra, fejlődésre sarkall.”

Tavaly Helle Viftrup Kristensen dán képzőművész meghívására több dániai városban kerámia alkotásairól, mázkutatásairól tartott vetítéses előadást. Emellett mesterkurzust tartott *Kapcsolatunk az anyafölddel, a világgal, az univerzummal a kerámia nyelvén* elnevezéssel. Kellemes élményekkel gazdagodva tért haza. Az emberek kedves közvetlensége, egyszerűsége, a rendkívüli szervezethez, az egymásra figyelés, a múzeumok, nagyszerű találkozások mind-mind maradandó élményt jelentettek.

Márta elújságolta: idén áprilisban egy japán kerámiamúzeumba viszik néhány alkotását a Magyar Iparművészeti Múzeum válogatásában. A Kecskeméti Nemzetközi Kerámia Stúdió (ahová rendszeresen visszajár

alkotni) gyűjteményéből választották ki Jakobovits Márta néhány munkáját a távoli Japánban, Tadzsimi város modern művészeti kerámiamúzeumában a kortárs magyar kerámiaművészetet bemutató tárlatra.

Az események sora ezzel korántsem zárul, ugyanis meghívást kapott a brassói Kék Fesztiválra: ősszel e nemzetközi képzőművészeti biennálén lesz önálló kiállítása. Brassót és környékét művészetbe öltöztetik a Kék Fesztivál idején. Jakobovits Márta tárlata a *80-1 kétkben* címet fogja viselni, s a türkiz tündöklések Brassóba vándorolnak.

És ha ezt az írást a londoni *Nézz és láss* kiállítással kezdtük, fejezzük is be ezzel, kanyarodjunk picit vissza az angol metropoliszba. A kurátor a japán ikigaihoz (az élet értelme, a létezés oka) hasonlította Jakobovits Márta művészetét. Olyan lelkületű alkotó ő, aki

az egyszerűség szépségét, az egyszerű csodákat, a mulékony idő által koptatott valóságban rejlő szépet fogadja el. „Minden mesterségben megtalálhatod a magad ikigaiját. Nekem a kerámia a létezés értelme. Jó érzés, ha a néző, a befogadó is azt a fajta örömet érzi, amit én, amikor megtapintom ezt a csodálatos anyagot, a képlékeny agyagot.”

Nem sokkal a londoni vernisszázs előtt Márta a Temze-parton sétálva gyönyörű kavicsokat talált. A tárlatnyitón mindenki kapott tőle egy-egy kicsi kavicsot, aminek van egyénisége, titka. Arra kérte a tárlatlátogatókat az egyik kompozíció mellett, hogy mindenki helyezze oda a saját kövecskéjét, ahol úgy gondolja, hogy az a kő jól érezné magát. „Néhány szép kődarabot hazahoztam, mert ezek tovább inspirálnak.”

Tóth Hajnal

JAKOBOVITS MÁRTA, DLA, Ferenczy Noémi-díjas képzőművész, 1944. szeptember 22-én született Tasnádszántón (Szatmár megye, Románia). Nagyváradon él. Középiskolai tanulmányok: Nagyvárad, Nagyszalonta (1957–1961); Építészeti főiskola, architektúra szak, Nagyvárad/Kolozsvár (1961–1964); Ion Andreescu Képzőművészeti Akadémia, Dekoratív művészetek és kerámia szak, Kolozsvár (1965–1971); Doctor of Liberal Arts, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Budapest (2006). A Magyar Művészeti Akadémia és a Romániai Képzőművészek Szövetségének tagja, a nagyvárad Partiumi Keresztény Egyetem és a temesvári Nyugati Egyetem egykori oktatója. Hazai és nemzetközi szemináriumok, szimpóziumok meghívottja, aktív kiállító és előadó művész. Főbb kiállításainak helyszínei: Nagyszalonta, Nagyvárad, Budapest, Bukarest, Japán, Vallauris (Franciaország), Róma, Faenza (Olaszország), Kolozsvár, London. Előadásokat, művészeti workshopokat tartott és tart Magyarország, Románia, Hollandia, Németország, Irán, Dánia különböző városaiban. Jelentősebb elismerések: a Romániai Képzőművészeti Szövetség Tűz-művészetek díja, Bukarest, 2007; Ferenczy Noémi-díj, Képző- és Iparművészeti Lektorátus, Budapest, 2011; Magyar Érdemrend Lovagkeresztje, 2013; Körösi Csoma Sándor-díj, 2002, Kovászna. Művészeti-alkotói tevékenységének főbb területei: szobrászati kerámia, tárgyalakotás, tárgye gyűttesek, installációk, tájspecifikus intervenciók, mázkutatások. Honlapja: www.jakobovits-marta.ro.

Akivé nyomás alatt válunk

A műfaj korlátain túlmutató leleményességgel játszik az emberi érzelmekkel Charlotte Wells önéletrajzi ihletésű filmkölteménye egy fiatal nőről, aki életének kritikus pontján felidéz az utolsó közös nyarat, amelyet édesapjával töltött tizenegy évesen, a szülei válását követően. A film a hemingwayi „jéghegy-elv” mentén, finom utalásokból, lassan építkezik. Többet sejtet, mint amennyit láttat, de a néző mindvégig érzi a látszólag ártatlan és egyszerű történések felszíne alatt felgyülemelő hatalmas érzelmi töltetet, amely a gyerekkort lezáró katartikus táncjelenetben tör ki a film végén.

Az *Aftersun* egy lélekelemző apa-lánya történet, ahol a két főszereplő ugyanazon a helyen ugyanazokat az eseményeket teljesen másképpen éli meg: míg a kamaszkor küszöbére lépő koraérett kislány fejest ugrana az életbe, addig fiatal édesapja, aki túl korán vállalt gyermeket, depresszióval és a halál gondolatával küzd. A helyzet igazi drámaiságát az adja meg, hogy teljesen eltérő percepciójuk ellenére mégis mindkettőjük életében ez az az időszak, amikor a legközelebb állnak egymáshoz, s tökéletes összhangjukat látva fájdalmasan nyilall bele a nézőbe, hogy akár másképp is alakulhatott volna minden.

A frissen felfedezett színészhetség, Frankie Corio megindító alakítása a nézőt is nosztalgikus visszatekintésre

készíti, egy érzelmektől fűtött belső utazásra, melynek végén ott lebeg a felismerés, hogy szöges ellentét lehet a gyermekekben élő szülőkép és a szülők valódi kiléte között.

Negyedik játékfilmjében az író-rendező Charlotte Wells azt a saját múltján alapuló témát viszi tovább, amelyet első rendezésében, a *Kedd (Tuesday)* című rövidfilmben megkezdett. A két különböző idősíkon kibontakozó történet gerincét a gyerekkori visszaemlékezés képezi: a tizenegy éves Sophie (Frankie Corio) törökországi nyaralásra indul szerető, de feltételezhetően súlyos problémákkal küzdő édesapjával (Paul Mescal), hogy közösen ünnepeljék meg a fiatal férfi 31. születésnapját egy tengerparti üdülőközpontban. Míg a saját ébredező érzelmeivel küzdő Sophie igyekszik megtalálni helyét a kamaszok világában, ráérez, hogy édesapja, Calum teljesen más lelki utat jár be, és ennek jeleit nem tudja teljesen eltitkolni az érzékeny és intelligens kislány elől. Közös nyaruk megrázó emlékei közé tűzdelt rövid részletekben jelenik meg a második idősík, ebben a már felnőtt Sophie – maga is 31 évesse válna – egy régi kézi kamera felvételeit nézve emlékezik vissza az apjával töltött időre, átértékelve a múlt történéseit. Néhány megindítóan szép jelenet erejéig a két idősík össze is mosódik a filmben.

A már említett jéghegy-elvnek megfelelően a film nem rág semmit a néző

szájába, pusztán következtetni enged az események tragikus végkimenetelére. A rendező tudatosan tartja félhomályban a nézőket az apa anyagi és mentális problémáinak eredetéről, csupán apró információmorzsákkal utalva a kiváltó okokra annak érdekében, hogy mindent autentikusan a gyermek szemszögéből láttasson. Ez a szemszög teszi elviselhetővé az elviselhetetlent, és láttatja egy sármos, játékos és idealista hősként az egyébként súlyosan zavart, de szerető édesapát.

Szimbolikus jelentőséggel bír a mondat, amikor a film elején Sophie azzal viccelődik, hogy édesapja 31 helyett 130. évét tölti be. A torzított gyermeki perspektíva érzékelteti a kettejük közt tátongó generációs különbséget, de arra is utal, hogy a férfi előtt talán már nem áll egy hosszú, boldog élet lehetősége. Míg Sophie számára a nyár a fejlődésről, növekedésről és egy új kezdetről szól a felnőtté válás küszöbén, addig Calum azon is csodálkozik, hogy egyáltalán megérte a maga 31 évét, és úgy érzi, élete zsákutcába torkollt. Ebből fakadóan érzelemmentesen s szinte megrökönyödve reagál, amikor lánya a többi nyaraló családot beszervezi, hogy közösen énekeljenek el neki egy születésnapj köszöntőt.

A filmnek rendkívül erőteljes kromatikája van, az égbolt és a tenger kéksége dominál, és a kameramozgásnak köszönhetően a kettő gyakran össze is mosódik. Míg a gyermekben ez a végtelen kékség a földi élőlények együttélésének felemelő érzetét kelti, addig édesapjában a magány és elszigeteltség húrjait pendíti meg. Sophie számára a tengervíz maga a vad szépség és kaland, a szállodai medence kékségébe alámerülve pedig bepillantást nyer az ember-

közi kapcsolatok rejtett terébe. Titkos kötődéseket, rejtett érintéseket figyel ki végtelen kíváncsisággal. Mindeközben édesapja mély és vészjósló közegként éli meg a vizet, amely bizonyos felvételeken úgy veszi őt körül, mint a végtelenül sötét világűr. A jelenetben, amelyben tehetetlenül nézi végig, ahogy a lánya által elejtett méregdrága bújárszemüveget lassan elnyeli a tenger, Calumot szinte magához vonzza a sötét mélység, és a film további részeiben egyre közelebb kerül hozzá. Ebben a tekintetben óhatatlanul eszünkbe juthat Luc Besson mesterműve, *A nagy kékség*, amelyben hasonló konnotációval jelenik meg a tengervíz motívuma.

A kék árnyalatok által dominált felvételeket időnként hivalkodó módon töri meg egy-egy sárga színfolt, amely a gyermek számára a vágyódás és a felnőtté válás szimbóluma. A kis Sophie rajongással figyeli az idősebb szőke lányokat, akik buliból buliba vándorolnak, szabadon flörtölnek a fiúkkal, és azt az életet élik, amire ő is vágyik. Ennek a vágyódásnak az egyik tárgya az ominózus sárga karszalag, amely a gazdagabb lányoknak ingyenes hozzáférést ad a tengerparti üdülő összes szolgáltatásához, mellé korlátlan fogyasztást a bárpultnál. Ilyen karszalagja csak néhány kamasznak van, akinek a szülei az „all-inclusive” csomagot vásárolták meg, és akiktől Sophie teljesen izolálva érzi magát annak ellenére, hogy mindannyian kedvesen bánnak vele, és igyekeznek bevonni a társaságba. Szimbolikus jelentőséggel bír az esemény, amikor az egyik hazautazni készülő nagyobb lány alamizsnaként átadja Sophie-nak a hón áhított sárga karszalagot, amelyre neki magának már nincs szüksége. A váratlan ajándék

mégsem hoz különösebb örömet vagy beteljesülést, mert túl későn jön, amikor már Sophie-nak is csupán egyetlen napja maradt a hazautazásig, így ideje sincs kihasználni, hiszen túl van már a nyaralása fénypontjain, ráadásul lekezelve is érzi magát a gesztustól.

A film színvilágának hasonlóan meghatározó tényezője az, hogy a Sophie felnőttkorában játszódó idősík jeleneteinek többsége sötét. A születésnap bulijától kezdve – ahol az árnyak szinte teljesen izolálják a fiatal nőt az egyébként zsúfolt diszkóban – a félhomályba burkolódzó lakásáig a sötétség arra utal, hogy apjához hasonlóan 31 éves korára ő is megjárta a maga lelki mélységeit, s bár megértő szemekkel tekint a múltba, mégsem mutatja meggyőző jelét annak, hogy saját jelenét bölcsebben fogja alakítani.

A rendező szintén a fekete színhez társítja az elszigetelődés témáját. A film egyik kulcsjelenetében Calum – lelki összeomlásának küszöbén – begyalogol az éjjeli tengerbe, és a kamera hosszasan elidőzik a végtelenül fekete vízen. A jelenet határozottan utal a korábban említett Besson-féle *A nagy kékség* ikonikus zárójelenetére, amelyben a protagonista szabadtüdős búvárnak el kell döntenie, hogy elengedje-e marka szorításából az egyedüli szálát, amely még a felszíni életének realitásához köti.

Bár együttlétüket a tragédia előjelei fragmentálják, a filmnek számos meghitt pillanatában apa és lánya egymásra talál, és mélyen kötődni tud, s emlékezetes az a jelenet is, amikor Sophie kimutatja, hogy érdeklik a férfi eltitkolt problémái még akkor is, ha ezzel összetöri az idealizált apa-képet, amelyet Calum minden erejével igyekszik magáról fenntartani. A meghitt jelenet,

amelyben egy átdorbézolt éjszaka után Sophie betakargatja alkoholos kómában fekvő édesapját, gyönyörűen viszusautal a film elejére, amikor Calum fektette ágyba gyermekét ugyanolyan gyöngédséggel. Ez a mozzanat is illusztrálja, hogy kettejük kapcsolata sokat fejlődött a film egyik korábbi jelenete óta, amelyben a sötét fürdőszobába zárkózott férfi hangtalanul szenvedve igyekezett levenni karjáról a gipszet, míg eközben a meleg fényű nappaliban ülő Sophie az ajtón átkiabálva kérdezgette őt a családi múlt-ról. A film egyik emblematikus képe, ahogy apa és lánya egymásnak háttal ülve beszélget a csukott fürdőszobaajtón át, s közben fizikailag és átvitt értelemben is éket ver közéjük egy vastag fal. A helyzet tragikumát az adja meg, hogy bár kapcsolatuk idővel jócskán elmélyül, a gyermeknek esélytelenül kell versenyt futnia az idővel azért, hogy a férfi által felállított falat lebontsa. S talán ez a forrása a saját felnőttkorára is átörököített keserűségnek.

Mivel a karakterek már-már kóros következetességgel rejtik el valódi érzelmeiket a történet során, s ebben a tekintetben is érvényesül a jéghegy-elv, a rendező a zene eszközához nyúlva tud nyíltan beszélni mindenről. Az alkotás egyik különlegessége, hogy a választott zenék nemcsak dallamukban tükrözik az adott jelenetek érzelmi hátterét, hanem a dalszövegek közvetlenül el is mondják mindazt, ami a szereplők között kimondatlan marad. Ilyen értelemben az *Aftersun* túlmutat a hagyományos filmzenei aláfestésen azáltal, hogy a zeneszöveg is organikus részét képezi a történetmesélésnek, ezért a dalszövegek jelentésének vizsgálata elengedhetetlen a film átfogó megértéséhez.

Az édesapa érzelmvilágával foglalkozó jelenetekhez leginkább a *Blur Tender* című számának dallamát tár-sítja a rendező, amely egy saját démo-naival küzdő ember sorsát énekli meg, Sophie pedig épp az REM *Loosing My Religion* című számát énekli abban a jelenetben, ahol az apjába vetett hite is meginog. „Itt állok a reflektorfényben, és elveszítem a hitemet. Próbálok lépést tartani veled, de nem tudom, hogy képes leszek-e rá” – énekli a híres sláger angol szövegét Sophie a színpadon, ahová apja nem volt hajlandó követni őt, s a dalsorok mintha kettejük félresiklott kapcsolatáról szólnának, míg a folytatást akár a felnőtt Sophie is énekelhette volna, visszatekintve utolsó közös nyarukra: „Azt hiszem, hallottalak nevetni, azt hiszem, hallottalak dalolni, és talán mintha azt láttam volna rajtad, hogy próbálkoztál”.

A film legikonikusabb zenei mo-mentuma mégis a már korábban em-lített katartikus táncjelenet, amelyben

Freddy Mercury és David Bowie legen-dás duettje, az *Under Pressure* (*Nyomás alatt*) dallamára robbanásszerűen sza-badul fel az egész film során felépített érzelmi feszültség. „Nyomás nehezedik rám. Nyomás nehezedik rád, nincs, aki szóvá tenné” – indít az angol nyelvű szöveg, majd csakhamar felteszi azokat a válasz nélküli kérdéseket, amelyek Sophie egész életére rányomták a bé-lyegüket: „Miért nem adhatunk ma-gunknak még egy esélyt? Miért nem adhatunk a szeretetnek még egy esélyt? Miért nem tudunk szeretetet adni?”. A drámai hangvételváltást követően ismétlődő sorok – „ez az utolsó tánc, ez az utolsó táncunk. Ezek vagyunk mi, akivé a nyomás alatt válunk” – előre-vetítik és egyben megmagyarázzák a film végét, amelyet a rendező Charlotte Wells egyébként nagyon jó érzékkel nyitottan hagy.

Az *Aftersun* határozottan többször megnézendő film, a végén a néző óhatatlanul is visszapörgeti magában a korábban látott képsorokat magyará-zat és a tragédia előjelei után kutatva. Ennek következtében a közönségben is ugyanazok az érzelmi folyamatok játszódnak le, mint a filmbéli Sophie-ban, kinek felnőtt korára nem marad más támasza a múlt emlékeit illetően, mint az a néhány gyenge minőségű házi videó, amelyet újra és újra lejátszik magának. Charlotte Wells filmje nem-csak a szülők emléke előtti gyönyörű tisztelgés, hanem magának a filmmű-vészetnek a felmagasztalása is mint egy olyan közegé, amely az emlékezést lé-nyegíti át fizikai formába, de ezen túl-mutatóan nemcsak megőrökíti, hanem előidézni is képes az érzelmeket.

Szombati-Gille Tamás

A félelmetes és a nevetséges

Abban az évben, 1987-ben, amikor megjelent utolsó *Vallomások és anatómák* (*Mărturisiri și anatome*) című könyve, **Emil Cioran** (francia nyelvterületen **E. M. Cioran**) híres íróvá vált. A közönségsiker viszonylag későn érkezett, egyszerre *A csodálat gyakorlataival* (*Exercițiile de admirație*), pedig értelmiségi körökben értékelték a könyveit, Németországban, az Amerikai Egyesült Államokban, Spanyolországban, Olaszországban, sőt Japánban is megjelentek azok fordításai. Most azonban, a növekvő példányszámoknak köszönhetően televíziós interjúkat is kértek tőle – nem is akárhol, hanem Bernard Pivot híres, *Apostrophes* című műsorában. Tudva, hogy mennyire visszahúzódozó volt, meglepő, hogy Cioran elfogadta az együttműködést a világ egyik leginkább kizárólagosságra törekvő folyóiratával, az *Egoïste*-tal, amelyben utolsó könyve megjelenésének évében közöltek néhány fényképet és egy, addig meg nem jelent szöveget.

Az *Egoïste* annyira exkluzív folyóirat volt, hogy bár világszerte ismerték, mégis kevesen tudtak róla. Párizsban alapították 1977-ben, szabálytalan időközben jelent meg, egyszer néhány évenként, kiadója, Nicole Wisniak szeszélyei szerint, akinek közmondásos elvárásai voltak. Máig a folyóiratnak 19 száma jelent meg. Fekete-fehérben nyomtatták ki, na-

gyon nagy formátumban (A3-as), fényes papíron, luxuskiadásban, a fő vonzerőt a magas művészi színvonalú fényképek jelentik, amelyeket olyan hírességek készítettek, mint Helmut Newton, Peter Lindbergh és Richard Avedon. A közel kétszáz oldalas folyóirat egy száma két kilogrammot nyomott. Oldalain olyan hírességek jelentek meg az élet minden területéről, mint Jean-Paul Sartre, Ava Gardner, Mick Jagger, Isabelle Adjani vagy Yves Saint Laurent. Ez egy gyűjtőknek szóló lap: régebbi számait az eBay-en több száz dollárért árulják.

Ciorant a 10. lapszámban találjuk, amely 1987 nyarán jelent meg, a borítón Andy Warhol szerepelt, hegekkel borított testével, miután egy elszállt feminista több golyót lőtt ki rá. A tartalomjegyzékben olyan hírességek szerepelnek még, mint Federico Fellini, Marguerite Duras, Jeanne Moreau, Bernard-Henri Lévy és Karl Lagerfeld. A Ciorant ábrázoló képeket a híres amerikai fotós, Richard Avedon készítette, aki *A létezés kísértésének* (*Isпита de a exista*) szerzőjét úgy állította be, hogy a kamerába bámuljon, ennek eredménye, hogy Ciorannak a képeken holdkóros kinézete van. A képeket Cioran *A félelmetes és a nevetséges* (*Le terrifiant et le risible*) című szövege kíséri, melyet kifejezetten ennek a lapszámnak írt, s azon kevés írás közé tartozik, melyeket utolsó könyvének

megjelenése után publikált. A szöveg egyetlen antológiában sem szerepel, román nyelven most először jelenik meg.

Ismertetés és fordítás franciából:

Alexandru Seres

(Megjelent a *Familia* folyóirat
2022. szeptemberi számában.)

Nemrég egy idősebb, de fiatal szellemiségű barátom hamvasztásán voltam. Voltunk néhányan, akik kinn vártuk, hogy a „művet” befejeződjön. Egy óra elteltével egy elegáns, komor nyik kinézetű személy jelent meg, hogy egyfajta tálcán megmutassa a maradványokat... Íme, a végső átalakulása annak, aki néhány nappal korábban lelkesen beszélt a terveiről, s szigorú ítéletet mondott egyikünkéről vagy másikunkról. Elmenőben fokozatosan a végső alakoskodásra gondoltam, s kérdéseket tettem fel magamnak: vajon az előadás, amelyhez az előbb asszisztáltam, nem jelentheti-e egy napon a teljes világmindenséget? Röviden, a hamu lenne minden dolgok csúcspontja és titka.

Ezt a titkot az emberek mindig is tudták vagy sejtették. S épp azért, hogy erről megfélekezzenek, kitalálták a vallásokat, melyeknek sajátossága, hogy kiegészítést csatoljanak egy semmiséghez, egy újabb fejezetet egy már befejeződött bohózatához.

Közel két évszázadon át a jövő és a csoda többé-kevésbé szinonimák voltak, Csodálatos és átkozott XVIII. század a tomboló illúzióival! A mi időnk eredetisége abból áll, hogy megfosztottuk a jövőt minden utópikus

tartalomtól, másként fogalmazva a remény tévedésétől. Hatalmas ugrás a megismerés területén, soha nem látott intellektuális felszabadulás... megszabadulás minden magától értetődőtől, minden eufórikus bizonyosságtól. A megismerés és a felszabadult öröm távol áll attól, hogy összefüggő terminusok legyenek. A megismerés a leleplezést, az alapok megingatását jelenti, szédítő csúcsok feletti győzelmet jelent, és ez az egyetlen pozitív oldala ennek a tevékenységnek.

Konsztantyin Leontyev, a múlt század legfurcsább szellemeinek egyike írta saját hazájáról ezt a méltán híres frázist: „Oroszország rothadását megakadályozandó jégre kell tenni azt”. Megérezte a szerencsétlenségek azon áradatát, melyek a birodalom hajójára vártak, a mindenféle szélsőséget és a zavargások méretét. Egy hozzá hasonló látnoknak a stagnálás jelentette az egyetlen megoldást, a katasztrófa elkerülésének egyetlen módját. Mindenesetre úgy tűnik, ez volt a mottója, az események pedig őt igazolták.

Messzebb is mehetünk kétségbe vonva a mozgást, mint olyat. Mire is lenne jó, ha a legkisebb dolgon is változtatnánk? Abszolút kifejezésekben a megújítani nonszensz, és biztos, hogy az embernek abba kellett volna hagynia a menetelését, az új hajszolását, a meglepetés keresését. Megvolt-e ez a vágya vagy a lehetősége annak, hogy megtegye? Semmi sem kevésbé biztos ennél. Az első lépés, amit az állati létből való kiemelkedés érdekében tett, kétség nélkül a gőg váratlan felrezzelését okozta, olyan megrészegülést a hatalomtól, hogy semminek, ami következett, nem volt meg az az ado-

mánya, amely körütekintőbbe tette és megnyugtathatta volna.

Haladás bármi áron, ez lett a jelszava, ehhez hűvé vált és hű maradt azzal a jelentős fenntartással, hogy ma már nem hisz ebben, még sincs ereje őszintén beismerni, vagyis lemondani róla, megmenteni magát. De melyik pillanatban lett volna esélye megmenteni magát? A kőkorszakban? Ekkor már túl késő volt, mert a felfedezés mindig vonzotta ezt a faragatlan kétlábút, és hízelgett neki. A technika küszöbére érve – és már modern babonákkal átítatva lett volna az utolsó lehetősége, hogy magához térjen, letegye a fegyvereit, véget vessen a haladásnak, és felcserélje a jövő felé tartó, kétségbeesett rohanását a megadás eksztázisával. Ellentétet irányba fordult, megadta magát a Haladás varázsának és tekintélyének.

Korunk egyetlen fontos jellemzője ennek a mítosznak a napfogyatkozása. Mostantól lelkesedés nélkül, tisztán automatikusan haladunk előre, kénytelenek vagyunk cinkosaivá vélni egy eszménynek, amely egyértelműen az összeomlás ügynökévé vált.

Ironikus, hogy a történelem hajnalán, jobban mondva annak előtte, figyelmeztették az embert arra az elhajlásra, amit számára a kíváncsiság, a tudomány eme aljas csírája jelenthet. Semmi sem jelentősebb a két fa előtt álló Ádám drámai választásánál. A Tudást választva felvázolta a kezdetektől a történelem menetét, az ember győzelmét a többi élőlény felett, egy, magának bármi áron sorsot akaró, túl tehetséges szörnyeteg akarátát. A legnagyobb kalandornak, aki valaha kísértett a földön, egy napon fizetnie kell egy ilyen kiváltságért. Azon a ponton,

ahol tart, nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy rövid pályafutása lesz, akkor sem, ha megrontja és feldúlja az összes bolygót. A kezdetektől megvolt benne a katasztrófa előérzete anélkül, hogy azt megpróbálta volna elhárítani, és anélkül, hogy belekapaszkodott volna a bölcsességnek álcázott gyávaságba; a tisztánlátásnak, az előrelátás hiányának és a vakságnak ez a keveréke megrökönyödött csodálatra késztet bennünket.

Az ember paradoxona, hogy felületes is lehet, hiszen ugyanakkor halandóságának is tudatában van. Ha az egyén, mint olyan lemond arról, hogy bármi is legyen, miért ne fogadná el a történelem végkifejletét, a faj végét. Ezzel együtt ugyanúgy folytatja, mint ha mi sem történt volna. Senki nem készít annyi tervet, mint egy haladkló.

Talán furcsa, hogy a sorsunkról szólva állandóan a teremteshez viszonyítjuk magunkat. De ennek az első könyvnek a szerzője közel volt hozzánk a kezdetektől, pontosabb emléke volt minden kezdeti fiaskóról, amelyek eredménye az a monumentális csőd, amelynek tanúi vagyunk.

A történelem nem lenne érdekes, ha kiutat kínálna. De mert nincs egy sem, gyötör és kínoz bennünket. Annak előnye, hogy próféták lehetünk vagy az a kilátás, hogy egy egyedi katasztrófa szemtanúi vagy áldozatai lehetünk, létünknek ködös jelentést ad, és igazolja egy, a maga rendjén egyedülálló büszkeség kitöréseit.

Az ókoriaknak, különösen a görögöknek a körkörös időfelfogásukkal megvolt az előjoguk, hogy nagy időszakos megsemmisüléseket képzeljenek el. A kereszténységtől és annak

lineáris látásmódjától megfertőzve kénytelenek vagyunk egyetlen, káprázatos és arányos kozmikus katalizmára korlátozódni, egy egyetemes porrá válásra, ami, egy ember elhamvasztásához hasonlóan, a félelmetes és a nevetséges közé tartozik.

...És íme, hogy elfelejtsük a hamuból alkotott lény képét, magáról a hamuról beszélünk zavarosan.

E. M. Cioran

Románból fordította:

Fried Noémi Lujza

Kerámia és kövek dialógusa, a kompozíció a Nézz és láss című egyéni kiállítás része volt

Egy könyvet nem kigondol, hanem meglát

Tompa Andrea íróval, színikritikussal találkozhatott február elején a nagyváradi közönség. A Posticum kulturális központban megtartott irodalmi esten Lovassy-Cseh Tamás dramaturg beszélgetett a szerzővel. Sok mindenről szó esett: az írás mibenlétéről, az irodalom szerepéről, a színikritikák feladatáról, a regényhősök megformálódásáról-megszületéséről.

Az íráság nem pusztán megélhetés vagy karriervágy. Ennél sokkal többről van szó. Egyebek mellett az egyik legjobb eszköz a közös történetek elmesélésére. Tompa Andrea elmondta: ha úgy vesszük, egyszerre korán és későn kezdett írni, hiszen már kiskamaszként publikált, majd jött a színikritikusi korszaka, aztán ismét az irodalom felé fordult, regényeket írt (*A hóhér háza; Fejtől s lábtól; Omerta; Haza*), ám időnként mostanság is ír színikritikákat, ez „játékszer”, amit nem tett le teljesen. Ez utóbbival kapcsolatban kifejtette: átfogalmazódott a színikritikákkal szembeni elvárás. Míg a nyugatos író-nemzedék a kritikát is irodalmi műnek tekintette, manapság már inkább jól megírt, szakszerű elemzésekről van szó.

Hogy miként tud hatni az irodalom a kortárs érzékenységek megnyitásában? Az irodalom képes közel vinni sok mindenhez, emberi sorsokon keresztül képet kialakítani arról, mi történt egy emberrel adott térben, adott

korszakban. Mindez nem a múlt cselekményeinek pontos, precíz leírása. „Író vagyok, aki a jelent formálja.” S összekapcsolódik a jelennel egy-egy múltbéli dokumentum, múltbéli történet. A történész másképpen olvassa ki a történeteket a különféle forrásokból.

Jó olyan műveket létrehozni, amik hozzájárulnak ahhoz, hogy jobb életet éljünk, magyarázta az író. Jobb, ha nagyon nagy feladatot ad magának a szerző, mert egy nagy vállalás mindig sokkal izgalmasabb, mint egy közepes. A családtörténetekkel kapcsolatban Tompa Andrea elmondta: minden családban vannak elhallgatások, fájdalom-

mak, traumák. Az író számára fontos a személyes izgalom, érdeklődés egy-egy téma iránt, mint például a sebészet vagy a rózsanemesítés és a kommunizmus kapcsolata. Egyszer csak fojtogató hiányérzet fogja el: hogy a csudában van az, hogy erről nem tud semmit? És ez a hiányérzet sarkallja tovább, hogy még jobban belemerüljön egy témába. A fikció be tudja tölteni azt a teret, ahol nincsenek történelmi források. A hiány sokszor felmutatja a traumát. A képzelet belép oda, ahová a történész nem. Például egy ember lelkivilágába. Irodalom és történelem nem versenytársai egymásnak. Máshogy közelítenek a múlthoz.

Ezután a regényhősökre, az olvasó hősigényére terelődött a szó. Egy regény sok figurát elbír, és a szereplőknek is el kell bírniuk a történeteket. A hősöknek valamiféle teherbíró képességük, belső tartásuk kell hogy legyen.

Lényeges, kiben hogyan testesül meg egy bizonyos korszak. Átlagos emberről írni érdekes. Hozzá az olvasó is jobban tud kapcsolódni. Átlagemberekről írni a XX. század találmánya. Érdekes lett a mindennapiság, mesélte Tompa Andrea. Egy intézmény története pedig sok hatalmi viszonyt, rengeteg bonyolult kapcsolatot tükröz (az egyház intézménye, egy egyetem története stb.) Az irodalom inkább a kicsi történeteket tudja átfogni. Nem lehet mindent belátni, a történelmi összefüggések nem ismerhetők meg teljes egészében.

Tompa Andrea beszélt arról, miszerint íróként van mersze dolgozni a fikciókkal – ezek a regény támasztékai. Egy regény írásakor mindig a szövegben benne lenni a legjobb. „Nem tudom, az íráson kívül mozgat-e még valami annyira, hogy rendesen végigvigyem. Egy könyvet nem kigondolok, hanem meglátok. A regény akkor

születik meg, amikor elháríthatatlanná válik, hogy megírd. Van olyan könyvem, amin látszik a kutatómunka, van, amin nem.” A *Hazánál* például az emigráció szociológiájába merült bele. Ez utóbbi mű nehéz olvasmány lehet annak, aki inkább a történet haladását szereti. Az író minden alkotás esetében kockáztat, új utakra megy.

A regények nyelvezetéről Tompa Andrea elmondta: finoman alakul ki az, hogy egy-egy szereplő miként beszél, hogyan, milyen stílusban szólal meg. Figyelembe kell venni a karakter mentális igényeit. „Addig gyötröm a papírt, amíg elkezd történni valami.”

Lassú keresés ez. Tompa Andrea olyan író, aki szeret úgymond feladatot adni az olvasónak, hogy ez utóbbi mindig aktív maradjon, eltöprengjen a dolgokon. Egyébiránt a fiktív figurák szabadok. Az irodalom nem működik, ha minden kiszámítható.

Az est vége felé Tompa Andrea felolvasott egy részletet új, idén tavasszal megjelenő regényéből, amelynek címe: *Sokszor nem halunk meg*. Az irodalmi alkotás – mely egy örökbefogadási történet is, és van váradi vonatkozása a regénynek – főhőse egy színésznő.

Tóth Hajnal

János Mihály

Középkori falfestmények a kökösi unitárius templomban

Az 1954-ben bekövetkezett tűzvész után Kónya Ádám (1935–2008) művelődéstörténész végzett kutatást a székelyföldi, háromszéki falu templomának romos falain. Az 1971-ben írt tanulmányában olvashatunk a templomhajó belső és külső falain megtalált falképnymokról. Érdekes megjegyzését, amely szerint a hajó északi, külső falán látott három glóriatörredék a Szent Család ábrázolása lehetett,¹ annyiban

módosíthatjuk, hogy inkább a három szent magyar király, István, László és Imre alakja lehetett ott eredetileg megfestve, mint például a gelencei Szent Imre műemlék templom hajójának az északi külső hosszfalán, amelyből szintén csak kis részlet maradt reánk. Sajnos a kökösi falképnymok ma már nem láthatók. Ellenben az 1962-ben végzett falkutatás és a 2022-ben befejezett restaurálás eredményeként a déli

fal egyik ablaknyílásának béléten gazdagon festett díszítményben gyönyörködhetünk, amelyhez hasonló a közeli sepsikőröspataki Szentháromság plébániatemplom szentélyében láthatunk. Kónya Ádám a templomhajó nyugati oldalán látott lovas jelenetekből és a harsonás alak feltűnéséből az utolsó ítélet ábrázolására következtetett.²

A legutóbbi falkép-restaurálási munkálatok nyomán egyértelműen megállapítható, hogy a templom művészettörténeti értékei között a legjelentősebb a hajó nyugati falát borító, XV. századi falkép-kompozíció.³ Ez az emlék a középkori Magyarország templomaiban általánosan megfestett Szent László-legenda egyik különleges jelenete, amelyet a ma ismert ciklusok között még csak a kilyéni unitárius templomban ábrázoltak.⁴ A Szent László-legenda falképei, mint köztudott, az 1068. évi besenyő-üz betörést követő kerlési ütközet valós, történeti eseményeinek képzőművészeti ábrázolásai.

Az ütközet legendás eleme – Szent László megmenti az elrabolt (elszöktetett) leányt – később a középkori magyar művészet egyik legismertebb témájává vált, amelyet több jelenetből álló falképsorozatokban festettek meg a Magyar Királyság egész területén. A legtöbb falképciklus a következő jeleneteket ábrázolja: kivonulás, ütközet, a kun üldözése, birkózás a kunnal, a kun lefejezése. Néhány képsorban látható még egy első képként megfestett várjelenet, máskor amint a leány lerántja a kun vitézt a lóról, és egy-két ciklus záró jelenetként Szent László pihenése a lány ölében. „E sorozatok – írta Kerny Terézia (1957–2015) a Szent László-ikonográfia egykori jeles

kutatója – nézőik számára olyan jelenségeket, eseményeket idéztek föl, amelyek egyszerre közvetítették a múlt üzenetét és a közelmúlt eseményeit. Azokat a történeteket, amelyekkel maguk is találkoztak vagy legalábbis találkozhattak.”⁵

A kezdetben profán jellegű téma László király 1192-ben történt szentté avatása után szakralizálódott, és így átértelmezve kapott helyet vizuális elbeszélés formájában más szentek és bibliai témájú falfestményekkel együtt a XIII. és a XV. században épült templomokban.

Az ország más vidékeihez hasonlóan a képtilalom nyomán a székelyföldi protestáns templomokban is bemészelték vagy bevakolták a középkori falképeket a XVI. és a XVIII. század folyamán. Egészen más okok – épületjavítások, a falképek időjárás vagy emberi tényezők által okozott sérülése, roncsolódása, valamint az új oltárok és táblaképek berendezése – miatt a katolikus valláson maradt templomokban szintén eltűntették a régi falfestményeket.

A XIX. századtól napjainkig zajló falképfeltáró munkálatok során több Szent László-legendai falképciklus került újra napvilágra a középkori templomokban; ezek nagy része a mai Magyarországgal szomszédos államokban látható, így a romániai Székelyföldön is, ahol számos töredékes falkép mellett nagyszerű teljes sorozatok maradtak reánk.⁶

A kerlési harc története és abban Szent László tettei a legrészletesebben a XIV. században keletkezett *Képes krónikában* olvashatók: „A kunok dúlják Magyarországot. Ezután a pogány kunok áttörték a gyepüket, és a

Meszes-kapu felső részénél berontottak Magyarországba; Bihar városáig kegyetlenül végigprédálták az egész Nyírséget, véghetetlen sokaságú férfiakat, asszonyokat és állatokat vittek magukkal, várakozás ellenére átkeltek a Lápos patakon és a Szamos folyón, majd visszahúzódtak. Salamon király tehát és Géza herceg öccsével, Lászlóval összeszedték seregüket, nagy sietve elindultak és áthaladtak a Meszes-kapun, még mielőtt a kunok átkelhettek volna a hegyeken; Doboka városában közel egy hétig várakoztak a pogányok érkezésére. A kémek közül az egyik, az Újvárból való Fancsika nevezett, csütörtökön tudatta a királlyal és a hercegekkel, hogy közeledik a kun sereg. A király és a hercegek seregükkel a közeledők elébe nyargaltak, és éjszakára a kunok közelében telepedtek meg. Pénteken kora hajnalban fölser-

kentek, mind az oltáriszentség vételével erősítették meg magukat; elrendezték csapataikat, és ütközetre vonultak a pogányok ellen. Amikor ezt meglátta a pogány harcosok Ozul nevű hadnagya, aki Gyula kun vezér embere volt, mivelhogy a gőgösség igen eltöltötte, és nagyon sokat tartott magáról, így szólt embereihez: »Menjenek az ifjak a gyámoltalan magyarok ellen, és csak úgy játszva vívjanak velük!« Nem hitte ugyanis, hogy bárkinek is van bátorsága elébük állani. A pogányok tehát kivonultak a magyarok ellen, és látták, milyen rettentő seregekkel jöttek; azonnal megjelentették ezt a hadnagyuknak, Ozulnak. Ez összegyűjtötte a vele levő kun sereget, és hamar egy igen magas hegy tetejére húzódott; gondolta, ott van leginkább biztonságban, minthogy a hegyoldalon igen nehéz a feljárás; a lakosok Kerlésnek

nevezik ezt. Az egész magyar sereg a hegy lábánál gyűlt össze. Salamon király vitézei mind egyforma patyolatzászlót hordoztak. A pogányok már mind a hegy tetején tömörültek össze; bátrabb, vakmerőbb íjászaik leszálltak a hegy lejtőjének közepéig, hogy a magyarokat a lejtőről távol tartsák. Mint a záporosó, oly sűrűn hullottak nyilaik a király és a herceg csapataira. Némely jeles magyar vitézek azután rárontottak ezekre az íjászokra, és közülük sokakat megöltek a hegyoldalban, csak nehezen és vajmi kevesen hághattak fel újra társaikhoz, íjaikkal verték, úgy ösztökölték lovaikat. Salamon királyt heves lelkülete, bátorsága elragadta, és csapatával a legmeredekebb hegyoldalban hatolt fel a pogányokhoz; azok meg sűrűn szórták rá nyilaik záporát. Géza herceg, amilyen óvatos volt, mindig a menedékesebb lejtőn hatolt fel, nyilakat szórt a kunokra; öccse, László az első támadásnál négyet ölt meg a legvitézebb kunok közül, az ötödik nyilától súlyosan megsebesült – utóbb ezt is megölte –, Isten irgalmából aztán hamarosan kigyógyult sebéből. A magyarok tehát kegyetlen halállal szorongatták a pogányokat, futottak is nyomorultul, de a magyarok még gyorsabban üzték őket, vért szomjúhozó, éles kardjukat a kunok vérével részegítették. Kardcsapásokkal hasogatták a frissen beretvált kun fejeket, akár az éretlen tököket.

Szent László herceg meglátott egy pogányt, aki lova hátán egy szép magyar leányt hurcolt magával. Azt gondolta tehát Szent László herceg, hogy ez a váradi püspök leánya, és ámbár nehéz sebben volt, mégis nagy hamar üldözőbe vette lova hátán, melyet Szögnek nevezett. Midőn azután

lándzsavégre megközelítette, semmi re sem ment vele, mert az ő lova már nem iramodott gyorsabban, amannak lova sem maradt vissza semennyit sem; így mintegy kartávolság volt a lándzsa hegye és a kun háta között. Rákiáltott tehát Szent László herceg a leányra és mondá: »Szép hűgám! Fogd meg a kunt övénel, és vesd magad a földre!« Az meg is tette. Mikor a földön hevert, Szent László herceg közelről át akarta szúrni a lándzsával; a leány ekkor nagyon kérte, ne ölje meg, hanem bocsássa el. Ebből is kitetszik, nincsen hívség az asszonyokban, bizonyára fajtalan szerelemből akarta megszabadítani. A szent herceg azután sokáig mérkőzött a férfiúval, majd elvágta inát és megölte. De az a leány nem a püspök leánya volt. A király és a dicső hercegek így majdnem az összes pogányokat megölték, megszabadították mind a keresztény foglyokat, és diadalmas győzelemmel, örvendezve tértek vissza az egész vidám magyar haddal. Nagy volt az örvendezés Magyarország-szerre, szent énekekben és imádságokban magasztalták Istent, aki győzelmet adott nekik.⁷⁷

A középkori magyarországi templomokban, így az erdélyiekben is, rendszerint az északi hajófalat díszítették a történetet megjelenítő hat jelenetből álló képsorral. A kökösi és a kilyéni templomokban a hajó nyugati falán egy olyan egyedi mozzanata látható a freskóciklusnak, amely mintegy bevezeti az események ábrázolását: az ellenséggel való ütközetre készülő magyar sereg táborozása és hadba indulása. Kökösen csupán ez a jelenet maradt meg a nyugati falon. Az 1954. évi tűzvész után az északi hajófal akkor nagyrészt összeomlott, de Kónya

Ádám egyik helyszínen készült rajzából tudjuk, hogy a legenda ábrázolása ezen a falszakaszon folytatódott. A rajzon lándzsát, sisakot és nyílveoszlokat lehet kivenni, így az ütközet jelenet megmaradt részleteire gondolhatunk.

A nyugati fal XV. században megfestett kompozíciójában egy négytornyos templom körül bástyákkal ellátott, magas kőfal húzódik, az egyik bástyából kihajló figura harsonát fúj, magas várfal előtt egy másik páncélinget ölt magára, mellette egy íjat kötő katona előrehajló alakját láthatjuk. A képen még kivehető egy lovas alakja, amint bal kezével előre int. Mögötte keresztbe tett dárdák látszanak, és sisakos katonák sorakoznak. A háttérben még egy sátozott bástya látszik. A nyugati bejárat fölött egy püspök álló alakja lehetett megfestve, ma már csak a keresztpántos püspöki süveg látszik, ettől jobbra glóriás szent térdel imára kulcsolt kezekkel, a püspök által tartott kehely vagy monstrancia felé fordulva. A szakállal és bajusszal ábrázolt, térdeplő alakban Szent Lászlót jelenítette meg az egykori festő, korona nélkül, amely a mögötte álló apród kezében lehetett. Erre a gidófalvi református templomban jól látható hasonló jelenet alapján gondolhatunk. Az apród mellett ma már csak egy pajzs látható, és ló üres nyereggel visszafordulva. A nagy vár- és kivonulásjelenet felvonuló lovasokkal záródhatott, de már csak a felsorakozó lovak lábai látszanak.

A jelenetek alsó részén hullámos vonalak és növényi elemek jelzik a táji környezetet. A kompozíciót szép indadíszes, növényi ornamentikával és geometriai formákkal díszített keretfestéssel látták el, amelyből nagyobb felületet a templom és a vár körül látha-

tunk, és egy kis, azonos motívummal festett töredéket a déli bejárat mellett. A kökösi, egykor nagyon gazdag ábrázolási típushoz hasonló példát láthatjuk a kilyéni unitárius templomban, a hajó nyugati oldalfalán, amelynek restaurálását 2017-ben fejezték be.

A Szent László-história falképciklusának első jelenetét a legtöbb kutató várjelenetként, illetve kivonulásként írta le. A kivonulás kompozíciója a magyar királyi udvarban is ismert nyugati lovagregények vagy akár a kereszties hadjáratok hasonló képi toposzához igazodva jelenik meg a Szent László-história ábrázolásában. A jelenet a várkapun kivonuló lovas sereget ábrázolja több magyarországi és szlovákiai templomban. Más falképeken a kivonuló lovasokat a várnép búcsúztatja.

A falképeken a festők fantáziájának mértékében, többé-kevésbé részletgazdagon ábrázolt várat a téma irodalmában Várad váraként írták le, pedig a *Képes krónikában* előbb a felprédált Biharról, majd Doboka városáról esik szó, ahol Salamon király a hercegekkel együtt várta a Lápos és a Szamos folyó mentén visszatérő ellenséget: „Salamon király tehát és Géza herceg öccsével, Lászlóval összeszedték seregüket, nagy sietve elindultak és áthaladtak a Meszes-kapun, még mielőtt a kunok átkelhetek volna a hegyeken; Doboka városában közel egy hétig várakoztak a pogányok érkezésére.”⁸

Megfontolandó tehát, hogy mennyire helyes a falképciklus első jelenetét Váradról való kivonulásként megnevezni, hiszen a krónika szövege hiteles történelmi eseményről és helyszínről számol be, vagyis az erdélyi Doboka váráról, amely a középkortól a mai napig az erdélyi római katolikus püs-

pökség kolozs-dobokai főesperessége kerületéhez tartozik.

Ha újból szemügyre vesszük a Szent László-ciklus eddig ismert vár-, illetve kivonulásjelenetét, azt látjuk, hogy a hadba vonuló szent királyt és az őt megáldó püspököt csak az erdélyi, pontosabban a székelyföldi templomokban: a gelencei, homoródkarácsonyfalvi, börgözi, székelyderzsi, gidófalvi, kökösi és a kilyéni templomokban festették meg a XIV–XV. században. Legújabbban hasonló jelenetet tártak fel a restaurátorok Erdélyben, a somogyomi evangélikus templomban. A mai Magyarország

és Szlovákia, Szlovénia és Horvátország területén található falképsorozatok kezdő jelenetében sehol sem tűnik fel ez a mozzanat. Ott legtöbbször a vár népét látjuk, amint a kivonuló lovas sereget búcsúztatja (pl. Tereske, Vizsoly, Gömörákos, Rimabánya, Karaszkó, Zsigra), vagy csak a várból kilovagló katonákat (Türje, Kisszeben/Sabinov).

Összegezve a fentieket, a Szent László-legenda vár- és kivonulásjelenete az eddig ismert erdélyi falfestményeken a Doboka várából kivonuló Szent Lászlót és seregét ábrázolja, amint az erdélyi püspök áldását fogadja.⁹

Jegyzetek

¹ Kónya Ádám: *A kökösi unitárius középkori templom feltárása és helyreállítása*. Keresztény Magvető, 1971. 191–199.

² Uo. 194.

³ Részletes leírása Jékely Zsombor–Kiss Lóránd: *Kökös*. In *Középkori falképek Erdélyben*. Szerk. Kollár Tibor. Teleki László Alapítvány. Budapest, 2008. 154–161.

- ⁴ János Mihály: *Kilyén*. In „... ideje az építésnek...” A Rómer Flóris Terv műemlék-helyreállításai. Teleki László Alapítvány. Budapest, 2018. 117–120.
- ⁵ Idézi János Mihály: *A kilyéni unitárius templom*. Kalauz. T3 Kiadó. Sepsiszentgyörgy, 2018. 50.
- ⁶ János Mihály: *A hitvalló lovagkirály. A Szent László-legenda falképei a székegyházi templomokban*. In Lovagkirály. Szerk. Isó M. Emese–Kollár Tibor–Kovács Gergely. Kárpátok Eurorégióért Regionális Fejlesztési Közhasznú Egyesület – Iskola Alapítvány. Nyíregyháza – Kolozsvár. 2021. 15–164.
- ⁷ *Képes krónika*. Fordította Bellus Ibolya. Helikon. Budapest, 1987. 28–29.
- ⁸ *Képes krónika*, i. m. 28.
- ⁹ Lásd János Mihály: *A püspök megáldja a hadba vonuló Szent László királyt*. In „Elődeim kezét fogom hát, az ő munkájukat folytatom”. Emlékkötet László Gyula halálának 20. évfordulójára. Európai Folklór Intézet. Budapest, 2021. 193–220.

Ismertetés a váradi szabó céh 1614. évi szabályzatáról

Ezen írás valójában a szatmári szabó céhről írtak folytatása, mintegy ellenpontozása. Célja nem az, hogy az abban leírtakat megismételje, hanem az attól eltérő, Várad városára jellemző elemek bemutatása. Így nem írunk a magyarországi céhek kialakulásának okairól, azok céljáról, történetéről és szerepéről – olvasóink ezeket megtalálják a korábban kelt írásunkban. Így például a céhek felépítését, a céhmesterek megválasztását, az ő szerepüket, az adott városban elfoglalt helyüket, a három évre felfogadott inasok köteleességeit és jogait mind elhagyjuk. Csupán a különbségekre irányítjuk rá a figyelmet.

A váradi céhekről, így magáról a szabókéről is már többen írtak, idézték a szabályzatuk egyes paragrafusait, elemeit, de az általunk ismert tanulmányok mind más-más szempontból közelítették meg ezt a több mint négyszáz éves dokumentumot. Elsőként röviden azokat a jellemző elemeket foglaljuk össze, amelyeket Komáromi András 1901-ben az akkori átírásban és helyesírással tett közzé, és lényegesek a később leírtak szempontjából.

Az első, hogy a 32 pontban (artikulus) közölt szabályzat sokkal terjedelmesebb és részletesebb más városok céheinek szabályrendszerénél, nyom-

tatásban a bevezető és befejező latin résszel mintegy tíz oldal. Szerkesztése tagolt, áttekinthető. Az egyes paragrafusokat nem számozták meg, úgy kezdődik, hogy először, másodszor, majd a következőben mindig úgy indulnak, hogy „Továbbá...”. A nyelvezete sokkal újabb, ez érthető, hisz kilencven évvel későbbi keletkezésű, mint a korábban elemzett szatmári. Mindennek ellenére lejegyzője az akkor megszokott archaikus, jogi szempontból elfogadott, hivatalos formát igyekezett követni. Azaz a szöveg keletkezésének időpontjában is már elavultnak számíthatott. Ezekre a régies nyelvi jelenségekre példa a sok szenvedő iger szerkezet és az igék feltételes módú ragozásában a plusz toldalékolás (kontárkodnéjék, találhatnájék, társalkodnájék).

A legfontosabb két feltűnő ellentét más céhek és városok szabályzatához képest a következőkben tűnik ki: sokkal szigorúbb olyan területeken, mint a mesterek és inasaik, valamint a mesterek egymáshoz való viszonya, az erkölcsi életük megítélése, az iszákosság, a szerencsejátékok üzése stb. Mindezeket komoly pénzüsszeggel büntették, vagy az illetőt kizárhatták a céhből. Engedékenyebbek viszont más területeken, így: a másod-harmadéves legények este, munka idő után pén-

zért dolgozhattak, saját szükségletükre meghatározott időpontokban ruhát varrhattak, egyéb, nem mesterséghez kötött tevékenységért pénzt kaphattak, nem kötötték valláshoz sem az inasok, sem a mesterek tevékenységét. Mindezeket az alábbiakban részletezzük.

A váradi szabók céhszabályzata hazánkban nem eredeti, azaz elsőként megfogalmazott okirat. Minderre utalnak is a bevezető, latin nyelven megfogalmazott részben, ahol leírják az előzményeket. Az első mintát Budáról vették át. Még Mátyás király idejében itt alakult meg a legtöbb céh, a szabóké is, az 1489-ben elfogadott rendszabállyal. Valójában az egész országban ez volt az úgynevezett etalon, ezt vették át kisebb-nagyobb módosításokkal és a helyi adatokkal kiegészítve (városnév, a bíró/főbíró és a céhmesterek neve

stb.) azon városaink, ahol megalapították az egyesületeket. A második okirat szintén Budán kelt 1516-ban, feltehetően újabb elemeket tartalmazhatott. A harmadik, 1543-ban írt szabályzatot pedig Gyula városától kapták a váradiak. Érdekes módon nem a közelebb eső nagyvárosoktól, mint Debrecen vagy a már említett Szatmár.

A leírtak után tekintsük át a címben említett szabályzatot!

A szabó céh 1614-ben írásban rögzített rendszabályában szerepel Várad város akkori főbírája, Varsány István és a már feleσκűdött két céhmester, „Joannes et Laurentius Szabó” a latin bevezetőben. A két mester esetében a Szabó nem biztos, hogy családnevet jelöl, csupán az illető foglalkozását. (Hasonló esettel találkozunk e század elején az ország nyugati részén fekvő Sárvár városka esetében is, ahol a vár vonzásában sok szabómester dolgozott (a várúr és családja, a szolganép, a katonaság, a zenészek, a környező falvak lakói). A település leggyakoribb vezetékneve volt a Szabó, megkülönböztetésük egy harmadik névelemmel történt. Ez lehetett a valódi, általában nem magyar eredetű családnevük – Jagodics, Kolonics, Milkovics –, de legtöbbször a származási helyüknek a megjelölése – Csatári, Fúztói, Gothárdi, Medjehidy stb.)

Először egy nem megfogalmazott különbséget emelünk ki. Feltétlenül meg kell említenünk, hogy a váradi szabályzat olyan konkrét vallási elvárásokat nem tartalmaz, mint más, korabeli városoké (kötelező misehallgatás, gyertyagyújtás, szentkép vagy oltár állítása). Többször is említést tesz vallási ünnepekről (karácsony, húsvét, pünkösd), de csak olyan értelemben,

Egy szabócéhes behívótábla, 1820
(Forrás: Mátra Múzeum, Gyöngyös)

hogy inas a mesterét ezen ünnepek előtt egy hónappal nem hagyhatja el, mivel ezek előtt városi „sokadalom”, azaz vásár szokott lenni. A másik utalás még Szent Egyed nevéhez fűződik (szeptember 1.), aki a magyarországi céhek védőszentje volt. Egyes leírások szerint a szabóknak is ő volt a patrónusa, más városok szabályai azonban Szent Mártont vagy Szent Bonifácot tartották oltalmazójuknak.

E rövid kitérés után rátérünk magának a szabályzatnak azon részeire, amelyek valamelyest vagy teljesen eltértek Váradon a másutt alkalmazott szabályzatoktól. Mindezeket a 32 artikus különböző részeiből egy-egy csokorba gyűjtöttük.

Elsőként a leírt szigorításokról szólnunk. Általában elmondhatjuk, hogy bármilyen céh elleni vétség mindig pénzbeli büntetéssel járt (az összegek részletes ismertetésétől eltekintünk, mivel az akkori pénzértékek a maitól eltérnek), sohasem olvashatunk arról, hogy bizonyos mennyiségű viasszal kellett ezt leróni. Ez vonatkozott minden mesteremberre, aki egy egységnyt fizetett a céh ládájába, a szolgalegények ennek a felét, az inasok pedig a negyedét. Sehol sem találkoztunk olyan esettel, hogy a megválasztott és felesküdtött céhmesterre is vonatkoznának ezek a kikötések. Váradon azonban egy esetben, mégpedig lakodalomkor kétszeres büntetést kellett fizetnie, ha „tiszteességtelenül és mértéktelenül magát hordoznája”. Márpedig lakodalom volt bőven.

Nem teljes eltérés a következő: mint más városokban, itt is kikötés volt, hogy egy új mester egy éven belül köteles volt megnősülni, elkerülendő a „paráznaságot”. Ilyenkor viszont illet

meghívnia a céhmestereken kívül a céh többi tagját, a volt inastársait, talán még a város vezetői közül is többeket – erre a feltételezésünkre nem találunk utalást. Csupán arra, hogy ha nem vesz feleséget, akkor a mesterségétől „megfosztatik”. A két céhmester mindenütt úgymond bírói jogokkal rendelkezett a saját szakterületén, illetve a céhén belül. Az előbb leírt eset (lakodalom) előfordulásakor tehát saját magát kellett elmarasztalnia, megbüntetnie – ebben a mozzanatban találjuk a különbséget.

A céh tagjainak egymást becsülniük kellett „atyafiúi szeretettel”, illetlen, tisztességtelen beszéd, szitkozódás nem volt megengedett. Ugyanígy a mesterek egymást, az apródok és szolgalegények a mestereket nem illethetik, szidhatják. A vásári mives legények (és a besegítő szűrmives legények is) a vásárok előtt nem hagyhatják el az urukat. Ha az esztendejét valamelyikük nem tölti le, „urát elhagyván budosásban esnéjék”, akkor „czéhes helyen sohult mívelni ne engedessék”. Ugyanez vonatkozik arra is, ha lopás, más vétek vagy paráznaság esete állna fön, a munkát megtagadják az illető inastól.

A mesterekre is nagyon szigorú szabályok vonatkoznak: más házát csak annak a lejárt esztendeje után bérelheti ki; más inasát nem „hitegetheti” el; vevőt a másiktól elcsalni szóval vagy még intéssel (!) sem lehet; a szabómester még csak nem is társaloghat „komplás kufárral” (= kontár), zsibvásárossal, nem készíthet neki ruhát (dolmány, mente, nadrág, süveg, kapca, szablyatársoly szerepel a felsorolásban); lopott holmit, anyagot, ruhafélét nem vásárolhat. Külön cikkelyek foglalkoznak a céhtábla tiszteletével és rendjével, szinté ereklyeként kezelték ezt az összehí-

vásra, temetésre szólító, díszes tárgyat. Például ha ez utóbbira hívták meg a céh tagjait, mulasztás vagy a temetés korábbi otthagynása esetén járt az egyik legszigorúbb büntetés, főként akkor, ha céhtag volt az elhunyt személy.

Több paragrafus foglalkozik a tagok védelmével. Elkülönítik a nemeseknél felfogadott, nem céhtag szabókat, mivel őket az adott nemesember, várkapitány, esetleg maga a fejedelem fizette és tartotta el. Tehát elnézték a váradi nemes uraknak, hogy mestert szegődtethessenek, a maguk szükségére befogadhassanak. Azt azonban határozottan megtiltották, hogy a céhen belül büntetés alatt lévő szabót alkalmazzanak. Ha nemes házából rendeltek valamelyik céhtagnál bárminemű munkát, akkor azt mindig valamelyik családtag (megrendelő), a várban pedig az udvarbíró fizette meg a mesternek.

Teljes tilalom alatt álltak a vidéki, más helyen lakó szabók, hogy kapuk alatt, házaknál varrhassanak vagy portékát áruljanak. Mindez a vásárok idejére is vonatkozott, s a céhmesterek ellenőrizték a betartását. Ezekről, ha kellett, akkor a városi bíró segítségét is kérve elkoboztak mindent. Ebben a témában olvashatunk egy érdekes mondatot, amelyet érdemes részletesebben is bemutatni. Idézzük: „Hasonlóképen büntetessék az is az ki az Varkochi udvarában lakván az czéhhez nem egyezne és az felyül meg írt módon cselekednék.”

Ezek a szabók – a többes szám arra utal, hogy többen is lehettek – nem a nemesi családhoz voltak elszegődve, csupán az ő házuk udvarában béreltek maguknak helyet, esetleg lakást is. Azaz maga a hely volt nemesi szempontból privilegizált, előnyökben ré-

szesülő, adómentes. A sziléziai származású Varkócz (másképp Varkoch, megmagyarosodott néven Varkóczy) család leghíresebb tagja Varkoch Tamás volt. Először Eger várában volt kapitány, ő építtette a később róla elnevezett egyik bástyát. 1549-ben váradi kapitány, majd 1552-ben bihari főispán lett. Bizonyára ő, majd az utódai éltek ebben a házban, amelyet a váradiak a család lakhelye után is Varkochi-házként emlegettek. Ennek udvarán dolgoztak azok a szabók és más kézművesek, akiknek a munkája ellen tiltakoztak a céhtagok, és kérték azok munkadarabjainak elvételét.

Mint fentebb említettük, az azonos vagy nagyon hasonló cikkelyek ismétlésétől e részben eltekintettünk. A továbbiakban azokat a különbségeket ismertetjük, amelyek vagy teljességükben, vagy egyes részekben térnek el a más városok szabó céhe által leírtaktól.

Nagyon meglepő és emberséges, hogy a céhmester választása, az új tagok bevétele után már a negyedik paragrafus a három évre szegődött inasokkal foglalkozik. E 26 (!) soros cikkely megkülönbözteti a városban élő és a taníttatásért fizetőket a szegődött, azaz a mester házában lakó tanoncoktól, akikre mindig a nagy tekintéllyel bíró mesterné főzött, mosott. (Ez utóbbiaknak a szülei rendszeres természetbeni juttatással tartoztak leróni a fizetséget a gyermekük ellátásáért és oktatásáért.) Csupán ez utóbbi inasokat érdemes ismertetni, mivel esetükben teljesen új elemekkel találkozunk, ilyen például a ruháztatásuk leírása, amelyet évente a mesterük biztosított.

Az elsőéves (apród) kapott egy szűr-csuhát, két inget, két gatyát, egy süveget és elegendő sarut. Ez utóbbi való-

színűleg a lábbelit jelentette, hisz rossz időben, télen bocskorban, de inkább csizmában jártak akkor a férfiemberek. A másod- és harmadéves inasoknak járt a fentiekén kívül egy baraszlai (boroszlói) dolmány és nadrág, a dolmány övig bélelt volt. A tanoncéveket letöltött szolgálégény a végzése után megkapta a mesterétől a menedéklevelet, amelyet a céh pecsétjével erősítettek meg, valamint 25 pénzt, hogy az önálló életet elkezdhesse.

Talán a legnagyobb engedmény, amelyet más szabályzatokban nem találunk meg, az az volt, hogy nyári napokban vacsora után, Szent Mihály napja után pedig kilenc óra után foldozáshoz kezdhettek. Ez volt a leg-egyszerűbb munkafolyamat, amelyet önmaguk is el tudtak végezni, és pénzt kaptak érte. További engedmény volt, hogy az esztendejét letöltött szolgálégény évente az említett három fő ünnepre tulajdon szükségletére egy-egy ruhát készíthetett. Vásáros napokon pedig egy óra után a „szűr mives legények”-kel együtt két-két nadrágot árulhattak. A mesterek jótékonyaságból a céhtelen helyről jött legényt két hétig befogadhatták, hogy azok megélheszenek.

Természetesen maguknak a mestereknek is sok kedvezményt biztosított a céh. Ha a városba abaposztót vagy más ruhaanyagot hoztak árulni (bálában vagy végben – tehát nagyobb mennyiségben), akkor az árusnak azt be kellett jelentenie a céhmesternél. A megvételkor az elsőbbség mindig a mestereket illette meg. Azonban ha nem volt rá szükségük, akkor bármelyik váradi polgár megvehette azt. Ha egy idős mester már nem tudta vagy nem akarta a céh terheit viselni, illően

Hódmezővásárhelyi szabó céh pecsétje, 1714 (Forrás: https://hu.wikibooks.org/wiki/Címerhatározó/Szabócéhek_címere)

elbúcsúzott a céhtől. Ám „ha egyéb dolgokban, pénzzel, az eszével és egyéb tehetségével örömet szolgált” tovább, akkor a fia vagy a lánya úgynevezett fél mesterséget úzhetett.

Sokadalomban és egyéb vásárokon nagyon igazságosan, sorsolással osztották szét a helyeket, hogy senki ne juthasson igaztalan előnyhöz. Az első sorban a tehetősebb, sátoros mesterek árulhattak, mögöttük pedig azok a szabók, akik „csak” rúdról árulták termékeiket. De még itt is megszabták, hogy egy-egy szabó rúdjinak az összes hossza csupán tíz sing lehet.

Azokat a cikkelyeket, amelyek szinte minden szabályzatban szerepeltek, csupán érintjük. Ilyen volt a beteg mester kötelező gondozása, halála esetén a családjára (felesége, fia, lánya) vonatkozó eléggé bonyolult mesterség-öröklési rend. Vagy a más városok vásáraitra szekérrel menők esete: ha valakinek a szekere eltörik, akkor a többiek kötelesek a legközelebbi településre elvinni, hogy azt ott megjavíttassa. A megren-

delő reklamációja esetén mindig egy szakmai bizottság döntött arról, hogy a megrendelőnek, avagy a szabónak van-e igaza.

Egy-egy mester (családtagja, inasa) halála esetén a temetésen minden céhtag köteles volt részt venni, és a mindenkori céhmester rendelkezett arról, hogy kik vigyék az illető koporsóját. Egy nagyon karitatív szokást, amelyet csak a váradi szabályzatban olvashatunk, ki kell emelnünk: a temetés után minden mesterember a temetőben kihelyezett perselybe/ládába egy-egy forintot tett az elhunyt családjának megsegítésére. Szintén hasonló, csak váradi szokás volt a következő: „ha más renden és tisztén lévő ember kívánnya, ...hogy a szabók vigyék a halottját”, és „...a szabók létevel el temetni és ékesíteni”, akkor az illető család azt a céhnek külön megfizette. Ebből a kívánságból kitűnik, hogy a szabó céh Váradon nagy tiszteletben állhatott, megbecsülték a tagjait.

E rövid bemutatás után feltétlenül szólnunk kell a szabályzatnak egy komoly hiányosságáról is. Véleményünk szerint eredetileg ez bizonyára szerepelhetett az artikulusok között, azonban valamilyen ok, esetleg feledékenység miatt kimaradt a sorból. Mégpedig ez a három évét letanult legény felszabadításának a menete. Nem esik szó arról, hogy milyen remeket, azaz mes-termunkát, mintadarabot kellett készítenie, kiknek a jelenlétében vizsgázott,

kötelező volt-e úgynevezett mesterasztalt adnia, arra kiket illet meghívni, illetve milyen étkekkel megvendégelni őket. Ezután maradhatott-e és meddig a mesterénél segédnek?

Mint már említettük, a szabályzat befejezése szintén latin nyelven íródott. E sorok között olvasható az akkori váradi nótárius neve, Szentesi Mátyás, aki megfogalmazta (átfogalmazta) és leírta a szöveget. A legvégén zárójelben olvashatjuk a közlő, Komáromi András megjegyzését a szabályzattal kapcsolatosan, hogy: „Bethlen Gábor fejedelemnek Megyesen, 1614. március 10-én kelt megerősítő átiratából. Erd. kir. könyv. VII. k. 142–153.”

Jelen cikk írói ebből a mondatból egy szót ragadnak ki: átiratából. Talán ez magyarázhatja, hogy a nagyon részletes, minden lényeges elemet feltüntető és tartalmazó szabályzathoz kimaradt a fentebb említett cikkely. Esetleg a szöveget másoló jegyző felejtette ki ezt a fontos artikulust? Mindettől a hiányosságtól függetlenül a céh tagjai bizonyára betartották azt a bevett gyakorlatot, hogy tanulóikat végzőskor vizsgadarab elkészítésére kötelezték.

Dr. Barkóczy László
egyetemi adjunktus,
MATE Kaposvári Campus

Dr. Fülöp László
nyelvész, ny. főiskolai tanár, Kaposvár

Buffalo Bill Nagyváradon

A *Nagyvárad* című napilapban 1906. július elején megjelent rövid beharangozó cikkből kiderül, hogy városunk közönségének is alkalma lesz a híres amerikai lovas társaság szenzációszám-ba menő mutatványait megtekinteni július 20-án. El is jött hamar a váradiak által várva várt nap!

1906. július 20-án, pénteken, nagyon korán ébredtek az egyébként is keveset alvók, de a kényelmes, híresen későn kelők is, mivel már a hónap eleje óta tényként kezelték a városban, hogy az amerikai vadnyugat, a „Wild West” európai turnéja során épp aznap hajnalban érkezik meg Kolozsvárról. Kora hajnal volt még, amikor a főpályaudvar felé vezető utcákon már százak masíroztak vad indiánokat, cowboyokat és egyéb furcsaságokat látni. A vonat 5 óra 46 perckor érkezett meg, és ekkorra már nagy tömeg várt a pályaudvar előtt és a környező utcákban. Itt voltak a hajnalig tartó mulatozásból hazafele tartó híres korhelyek, a munkába indulók, de azok a szépasszonyok is, akik máskor kilenc óra után keltek, és csak a délelőtti korzón lehetett látni őket. Szóval aki csak tehette, eljött az állomáshoz csodát látni! A baj ott kezdődött, amikor a tömeg az állomás területére is behatolt, és megtöltötte a vágányok közötti teret is. Annyian lettek, hogy a város rendőrkapitányának, Gerő Árminnak és tisztjeinek, Horváth Gézának és Réz Bertalannak kellett a

rendet fenntartaniuk. A társulathoz tartozó rakodók főnöke felszólította Gerő Ármin rendőrkapitányt, hogy távolíttassa el a tömeget a vagonok közeléből, mert akadályozzák a gyors kipakolást, és főleg nagyon balesetveszélyes az ott tartózkodásuk. Erre derék rendőreink még nagyobb számban, sikeresen viaszorították a sokaságot a teherpályaudvar előtti térről. A rakodás tehát megkezdődhetett.

Kevéssel hat óra előtt jelezték, hogy érkezik a „Buffaló-vonat” a személyzettel. A szerelvény, amit egy MÁV-főmérnök vezetett, az amerikai társulaté volt, csak a mozdony volt az állam tulajdona. Sárga kocsik sorakoztak, oldalukon Buffalo Wild West felirattal. Az európai turné előtt, a vasúti kocsik gyártáskor az építők figyelembe vették az összes érintendő európai vasúti híd és alagút méretét, nehogy fennakadások legyenek, hiszen a turné programja percre pontosan ki volt számolva.

Lássuk, hogyan is írja le a napilap tudósítója az állomásra érkező vonatot: „A mozdony után következő alacsony, de hosszú kocsik, az igáslovak istálói, tele mintegy 150 erős markos maklenburgi igás lovakkal. Az istálókocsik éppen úgy mint a többiek, önműködő kapcsolókészülékekkel vannak ellátva, amelyek oldalt, kívülről kezelhetők, és így ki van zárva a kocsikapcsoló munkások nálunk oly gyakran előforduló szerencsétlensége,

William F. „Buffalo Bill” Cody puskával és nyereggel, kb. 1900. A fényképet kézzel színezte: Adolf Spohr, 1958 (Forrás: Buffalo Bill Center of the West, Cody, Wyoming)

összezuzattatása, Az isztálókocsik után hatkerekű lórékon sulyosan megrakott igáskocsik vannak elhelyezve. Ahogy a vonat megáll, nyomban megkezdődik a kiwagonirozás. Az istálókocsikból kiengedik az igáslovakat, amelyek a legnagyobb rendben sorakoznak a társzekerek elé, és azok kiindulnak a bedeszkázott vágányok közül, majd elindulnak a város felé sorban a kocsik ki a lóvásártérre. Amerre csak eldübörögnek ezek a nehéz kocsik, mindenki kíváncsian nézi mi van a társzekereken. Sátorfelszerelés, ládák, oszlopok, rudak, konyhafelszerelések stb. Három ilyen vonat, három ilyen rakomány érkezett Kolozsvárról Buffalóékkal Nagyváradra. A harmadik különvonat hozta a személyzetet. Mikor azonban

ez a harmadik különvonat berobogott a nagyváradi állomásra, akkoráig a Buffaló sátrak már álltak a lóvásártéren.”

A sátorállítás azonnal megkezdődött a Lóvásártéren, mihelyt az állomásról érkező társzekerek elfoglalták pontosan kijelölt helyüket. Nem kellett senkit irányítani, mindenki pontosan tudta, hol a helye. A cég angol és amerikai munkásai ügyesen, leleményesen és precízen dolgoztak. Mire az első transzport utolsó kocsija megérkezett, a téren már állt a konyhasátor, a kémények füstöltek, és készült 300 ember számára a villásreggeli. Fél kilencre a teljes személyzet megérkezett, mindenki bevonult az étkezősátorba és megreggelizett.

„Thea, tojás, vajaskenyér, csokoládé, kávé, angol bélszín burgonyával, leves satöbbi állott rendelkezésre. Mindenki azt kapott a mit kért. Teljes demokrácia az egész vonalon. A sátorkészítő verejtékes munkás, az indiánfőnök, a kigyóbüvölő, a vállalat mérnökei, mind együtt három nagyon hosszú asztalnál” – számol be a menüről is a napilap tudósítója.

Elképzelni is nehéz, milyen apparátus, milyen felszereltség kellett mindehhez, és milyen pontossággal működött minden ebben az akkori időben tájainkon eddig még nem látott amerikai „üzemben”. „Nincs az a fényes establishment, amelynek konyhájában és éttermében nagyobb rend és kifogástalanabb kiszolgálás lett volna, mint amilyen ebben a szellős ponyvaalkotmányban volt tapasztalható. A konyha mellett meszárszék, hűtő készülék, éléskamra, mosogatóhelyiségek, söntés, szóval minden, amire csak szükség lehet.”

Az újság tudósítója olyasmiket tapasztalt a délelőtti látogatáson, amiket csak a „time is money”, azaz „az idő pénz” országában láthatott volna.

Amint kész lett az egzotikus mutatványok sátora, már beengedték a rendezők az embereket. Furcsa dolgokat lehetett itt látni, a kék bőrű embertől az üvegcserepeken táncoló rézbőrű indiánon át a kígyószelídítő nőig. Aztán volt még a sátorban táncra betanított kakadu, egy mindössze egy méter magas, babaarcú hercegisasszony és sok minden más is. A gyorsbeszédű kikiáltóban a cikkíró egy volt vígszínházi színésznövendékre ismert, aki eleinte zavarban volt az ismerős láttán, de a munkája végeztével mégis odament hozzá, és nyilatkozott is. „Kivándoroltam Amerikába és itthon hagytam színészálmat. Dolgozni nem szégyen, és itten megfizetnek. Emellett Bufalóéknál az egész jövőm biztosítva van. Más élet van Amerikában, csak dolgozni kell.”

Három különvont.

A nagysejű
**Vad-Nyugat a
Vad-Kelettel**
testvériesen
egyesítve.

1300
ember és
ló.

A világ legnagyobb
MUTATVÁNYA
mulatságos és tanulságos.
A legmerészebb lovasság felépése.

Egyetlen és végtelen
előadás

az Európa, Ázsia, Afrika és Ameri-
ka bennszülött lovasságának. Szám-
mára a Kavassza hegyvidékéből,
az oroszországi pusztából, Afrika
sivatagjából, a mexikói Kordiller-
ákból, az Andok és az amerikai
Saskatchewan bennszülött lovassá-
gának, az élénk érzelmeket a modern
idők katonasági lovassági lépé-
ségeivel követik.

Kérem a megható látványosságok
végtelen látnivalóját jól megfigyelni:
Orosz kozákok, amerikai szarvok,
az Egyesült Államok civil katonasá-
gát, arabok, beduinok, amerikai
cowboyok, gyorslovászok, Roose-
veltnak Rough Riders, indiánok,
babilonok, a Far-West fiatal lovassá-
gát, mexikóiak, Johnny Baker, Bucking
Brochos, gyorsfutók, express
ponyák, kivándorlók, csapattal,
képek az amerikai Far-West pusz-
ták határaitól.

Egy csapat japáni „Samurai”
antik és modern hadi gyakorlatokkal.

A Kelet a Nyugattal egyesítve.

100 indián vörösbőrű
vesztek, harcosok, nők és gyermekek.

„BUFFALO BILL” a lovas híresség mestere csodálatos műgyakorlatokat látványos vágtával.

A csodálatos méltó művészt, amely az utolsóként egy megható művelésű látvány, melyben
100 indián, katonák és lovas részt vesznek és mely a legmerészebb vadon „Little Big Horn”-
csatájának, mely a híres képet „Custer utolsó harcát” ábrázolja és amely a nagy látványosságok egyike.

A hirdető előadások minden időjárásán tartatnak meg.

Nagyváradon csak 1 napra
Pénteken, július 20-án a lóvásártéren

két előadás.

Délután 2 órakor, este 8 órakor.

Bemenet délután 1-től. Este 7-től kezdve. — Az esti előadás
semmiben sem különbözik a délutáni előadástól.

Minden ülés vízmentes vászon által van védve.

A Congress of Rough Riders of the World
(a világ legmerészebb lovassága)

CODY W. F. ezredes, „Buffalo Bill”
memóriás vezető és előadás alatt.

Utolsó időzáró!

Ez az utolsó alkalom, hogy láthassák a nagy lovasságot, amit rájuk hoztak, és látni kell.

Hirdetések a *Nagyvárad* 1906. júliusi számaiban

A nagy érdeklődéssel várt délutáni előadásra már dél körül elindult a közönség. Teli villamoskocsik és konflisok vitték a tömeget, köztük sok vidékit, de a járdákon is tömött sorokban vonult a nép a Lóvásártér felé. A helyszínen az óriási sátor könnyedén nyelte el a sokaságot.

Délután két órakor kezdődött meg az első előadás. A sátor hatalmas porondján feltűntek az indiánok, cowboyok és kozákok vad lovaikon. Ha semmi más nem lett volna a műsorban, már ez a felvonulás betölthetné a programot. A sokféle kosztüm és a szebbnél szebb lovak csodás látványt nyújtottak. Kétszáznegyven lovas vonult fel, majd bevágatott az öreg Cody ezredes, vagyis a világhíres Buffalo Bill, és megadta a jelet a csatározásra, ő pedig vágatott lováról egyenként lőtte le a feldobott agyaggalambokat. Ez a mutatvány aratta a legnagyobb sikert. De nagy tapsot kaptak a lovas kozákok is, akik úgy uralták lovaikat, mintha

„Buffalo Bill“ helyárai :

Első hely 2 korona; Számozott hely 4 korona : Fenntartott hely 5 korona; Páholy-ülés 8 korona. Gyermekek 10 éven alul fél árat fizetnek. — Jegyek előre válthatók az 5 és 8 koronás helyek rendes árakon d. e. 9 órától, az előadások napján

Láng József üzletében **Fő-utca,** Rimanócy-ház.
Kolozsvárott jul. hó 18 és 19-én. Szatmárnémeti július 21-én.

hozzájuk nőttek volna. Volt még a műsorban hurokdobás, lándzsa- és balta-vetés és más ügyességi mutatvány. Az előadás végén az amerikai rezesbanda eljátszotta a Rákóczy-indulót, amit a közönség nagy tetszéssel és hangos ovációval fogadott. Arról már nem is beszélve, hogy a társalgó sátoron az amerikai, az angol és a magyar lobogó is ki volt tűzve, s ez szintén nagyon tetszett a közönségnek.

A délutáni előadás alatt futó zápor mosta el a júliusi hőséget és a port a Lóvásártérről, a harcoló tehenészlegények és az indiánok kissé megáztak, de senki sem vette zokon az égi áldást – számol be a krónikás a másnapi lapban.

Megtudjuk még, hogy előadás után, újabb biléta vásárlásával, külön sátrakban varieté mutatványokban és más érdekességekben gyönyörködhettek a kíváncsiak. Egy nagyobb sátorban egy kigyóbüvölő nő volt az attrakció, „aki az elképzelhető picinysége mellett a legarányosabban fejlett és bájosan kedves arcú nő volt”.

Este sor került a második meghirdetett előadásra is, szintén hatalmas tömeg előtt. A rendezők szerint egy-egy előadást tízezer ember tekintett

meg. Este tíz órakor már bontották is a hatalmas sátrat, pakolták össze a felszerelést és nemsokára elindult a menet az állomásra, majd a bevagónírozás után a vonatok a másnapi előadások színhelye, Szatmárnémeti felé fették az irányt.

Farkas László

William Frederick „Buffalo Bill”

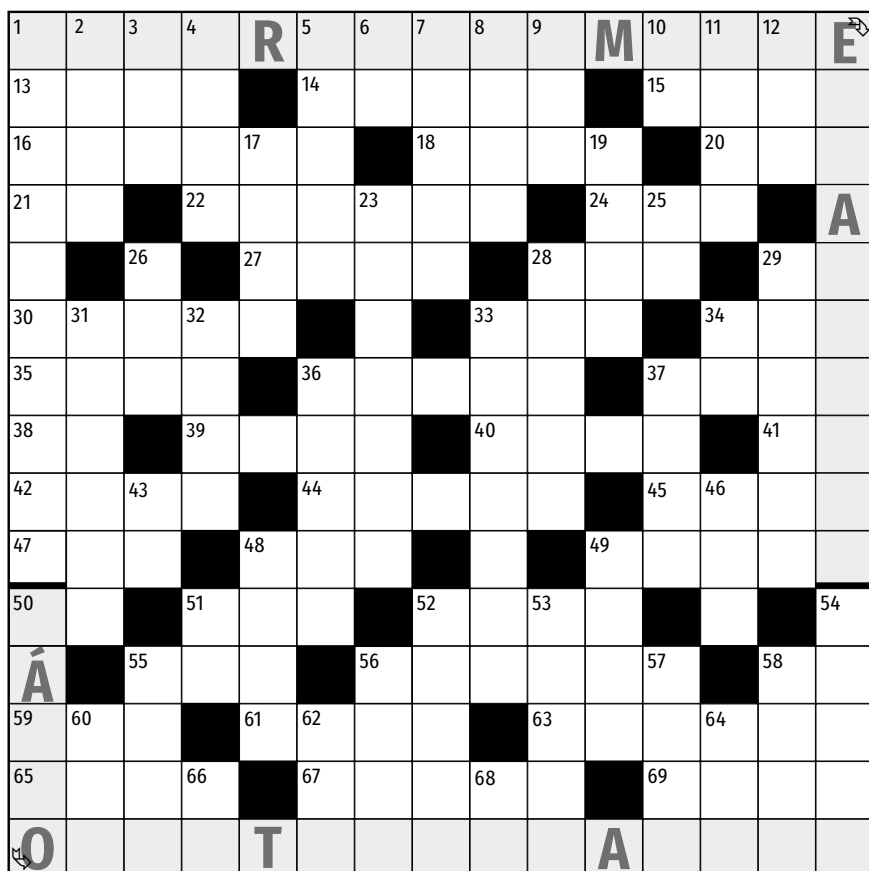
Cody (Le Claire, Iowa, 1846. február 26. – Denver, Colorado, 1917. január 10.) amerikai katona, bölényvadász és showman volt. Kora egyik legszínesebb figurája volt, vadnyugati bemutatóiról lett híres Amerikában. 1872-ben megkapta a Becsületrendet (Medal of Honor). Rövid ideig Carlos Montezuma apacs indián is csatlakozott vándor előadócsoportjához. A Buffalo Bill becenevet akkor kapta, amikor szerződésben vállalta, hogy a Kansas Pacific Vasúttársaság építőmunkásait ellátja bölényhússal (buffalo angolul bölényt jelent). Állítólag 4800 bölényt ölt meg 18 hónap alatt, 1867–1868-ban. Veseelégtelenségben hunyt el 71 esztendősen. (Forrás: Wikipédia)

Gárdonyi Géza gondolata

A máig népszerű író (1863–1922) egyik gondolatát idézzük a rejtvényben a **vízszintes 1.** és a **függőleges 50.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. Magyar királyné (1892–1989). 14. ... Jones – Grammy-díjas amerikai énekesnő. 15. Az udvaron. 16. Frissesség. 18. Itt – régiesen. 20. Páratlanul kisütő! 21. A vanádium és az oxigén vegyjele. 22. Divatos. 24. A lábaihoz. 27. Női név. 28. Németh László

regénye. 29. Arad megye betűjele. 30. A Duna mellékfolyója Szlovákiában. 33. Előtag, jelentése: belső. 34. Após (rég.). 35. Szabályt sért. 36. Sorra felfüggeszt. 37. Kikötő- és iparváros Jemenben. 38. Étel jellegzetessége. 39. Nádor Erkel operájában. 40. Vidéki megszólítás. 41. Azonos mássalhangzók. 42. Költő, újságíró (Lajos, 1850–1914). 44. Utolsó példány. 45. Kossuth-díjas költő (László, 1925–1978). 47. Becézett

Ödön. **48.** Palya ... – énekesnő. **49.** Domborúan metszett ékkő (ék. f.). **50.** Római hat. **51.** Csökken a hőmérséklete. **52.** Fénykép. **55.** Magyar balett-táncos, koreográfus (Imre, 1930–1999). **56.** Dugó anyaga is lehet. **58.** Szintén. **59.** A '70-es évek egyik supergroupja (röv.). **61.** A Bánk bán operafilm rendezője (Csaba). **63.** Nemes hátszló. **65.** Kínai súlymérték. **67.** Irodalmi mű. **69.** ... nyomban – rögtön.

FÜGGŐLEGES: **1.** Molnár Ferenc színműve. **2.** Magyar asztaliteniszező, sokszoros világbajnok (Ferenc, 1923–1998). **3.** Részben vesztes! **4.** Kelet – angolul. **5.** Hagy. **6.** Tolongani kezd! **7.** Futásnak ... – nekiiramodik. **8.** ...-Tóth László – Kossuth-díjas színész (1944–2018). **9.** Rahova központja! **10.** Gyakori igevégződés. **11.** A győzelem istennője az ókori görögöknél. **12.** Az öröklődés anyaga (röv.). **17.** Verseny díja lehet. **19.** Helyet foglal. **23.** Híres vízezés Észak-Amerikában. **25.** Libanon határai! **26.** Időmérő szerkezet. **28.** Páciens. **29.** Borotva része (névelővel). **31.** Petőfi is volt itteni diák. **32.** Moszat. **33.** Magyar szőlőfajta. **34.** Az idősebb –

röv. **36.** Mosószermárka. **37.** Nyújtáná. **43.** Nemzetközi mértékegység-rendszer – rövid. **46.** Vonatkozó névmás. **48.** Erdei fafajta. **49.** Piaci árus. **51.** A hidrogén és a szén vegyjele. **52.** Mohón evés. **53.** Szorosan simul. **54.** ... Kaj-sek – kínai politikus (1887–1975). **55.** Táplál. **56.** Időegység. **57.** Sós tó a Turáni-alföldön. **58.** A cselgáncs pontozási egysége. **60.** Gyom. **62.** Állampolgári kötelezettség. **64.** Kizár a közepén! **66.** Szolmizációs hang. **68.** A molibdén vegyjele.

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos Várad-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: Várad folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket! Beküldési határidő: **április 30.**

Márciusi rejtvényünk (*Marie Curie hitvallása*) helyes megfejtése: „... tehetségünk van valamihez, és ehhez mindenáron el kell jutnunk.” Háromhavi előfizetést nyert: **Bajkó Ferenc, Margitta.**

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0771/269–647; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

BENŐ ESZTER (1973, Marosvásárhely) fordító, fordításkutató és idegennyelv-tanár. Doktori tanulmányait Kolozsváron végezte. Műfordítástörténeti monográfiája *A műfordítás poétikája. Dóczi Lajos kultúrákőzvetítő szerepe* (2021). Megjelent műfordításkötetei: Günter Kunert: *A véletlen archeológiája* (2017), Günter Kunert: *Ellenfényben* (2019).

DEBRECZENY GYÖRGY (1958, Budapest) költő, könyvtáros, szülővárosában él. Tagja a Szépirók Társaságának. Eddig 16 verseskötete jelent meg, a legutóbbiak: *Ezen a szép napon: Thomas Bernhard breviárium* (AJ Téka Kiadó, 2019); *Három menetben, kollázs nélkül* (AJ Téka Kiadó, 2020); *Nincs semmi, Tandori úr* (AJ Téka Kiadó, 2021).

DOMONKOS LÁSZLÓ (1951, Szeged) író, újságíró, televíziós szerkesztő. *A Trianoni Szemle* egyik szerkesztője, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum (RETÖRKI) munkatársa. Háromtucatnyi kötetének két legutóbbika 2022 végén jelent meg: *Magyar Moldva – Helyzetjelentés az erózió állásáról és Gúzsban tánc* – *A magyar irodalom története 1956–2021*.

FÁBIÁN JUDIT (1978, Nagyvárad) német–angol szakon végezte egyetemi tanulmányait. Versei és prózái folyóiratokban, antológiában, internetes felületeken jelentek meg. Önálló kötete: *Edzés kábelben* (2015).

JÁNÓ MIHÁLY (1945, Eichstätt, Németország) művészettörténész muzeológus, a művészettörténeti és művelődéstörténeti tudományok doktora, Sepsiszentgyörgyön él. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem történelem–filozófia szakán végzett 1979-ben. Az évek során konzervátorként, muzeológusként,

képtárvezetőként, művelődési főtanácsosként dolgozott a Székelyföldön. Tucatnyi önálló kötete, több mint száz tanulmánya, ismeretterjesztő cikke jelent meg különböző lapokban az erdélyi művészettörténet témakörében.

JUHÁSZ ZSUZSANNA (1958, Sztálinváros, ma Dunaújváros) Budapesten él. Pszichológus végzettségű, 1980 óta jelennek meg írásai különféle periodikákban. A *Palócföld* 1989-es Madách-pályázatának díjazottja két kategóriában is. Első prózakötete: *Hát micsoda nő ez!* (2021, AJ Téka Kiadó).

LOKODI IMRE (1960, Mikháza, Maros megye) műszaki tanulmányait Marosvásárhelyen és Kolozsváron végezte, jelenleg újságíró, Marosvásárhelyen él. Prózát erdélyi és magyarországi szépirodalmi folyóiratokban közöl (*Hitel, Magyar Napló, Műhely, Pannon Tükör* stb.), illetve a marosvásárhelyi *Látó* és a csíkszeredai *Székelyföld* folyóiratokban. Legutóbbi novelláskötete a *Nekuláj almája* (Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2016).

PINTEA LÁSZLÓ (Szatmárnémeti, 1956) nyugdíjas, szülővárosában él. Romániai irodalmi lapok 1992 óta közlik az írásait.

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ (1957, Erdőszentgyörgy) költő, prózaíró, publicista, Marosvásárhelyen él. Kötetei: *Kételyek között*, 2016 (versek); *A montevideói lány*, 2021 (tárcák).

ZSIDÓ FERENC (1976, Székelyudvarhely) erdélyi magyar író, kritikus, szerkesztő. Székelykeresztúron tanít, a csíkszeredai *Székelyföld* folyóirat főszerkesztője. Kolozsváron doktorált néprajztudományból 2008-ban. Két legutóbbi kötete: *Huszonnégy. Blokkregény*, 2017; *Trendek és elhajlások*. Irodalomkritikák, 2021.

RÉGEN ÉS MOST ● A felső képen az előtérben a régi, földszintes házat, a háttérben pedig az 1904 tavaszán átadott Pannónia Szállót látjuk. A napjainkban készült fotón a földszintes ház helyén 1911-ben épült büszke Poynár-ház, a Bémer tér túloldalán pedig a mára irodaházzá vedlett, de most is gyönyörű Pannónia, mellette az egykori Központi Takarékpénztár.

Kép és szöveg: Farkas László

Ára 10 lej